

Kvalitetsrapport läsåret 2019/2020

En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens
verksamhet

2020-12-09

Innehåll

1	Inledning	4
1.1	Rapportens disposition.....	4
2	Utvecklingsstrategi	6
2.1	Förstärkningsområden i fokus.....	6
2.2	Systematiskt kvalitetsarbete.....	7
2.2.1	Former för huvudmannens kvalitetsarbete	7
2.2.2	Stöd för kvalitetsarbete på enhetsnivå.....	8
3	Verksamhetens förutsättningar	10
3.1	Utgångspunkter.....	10
3.2	Socioekonomi och resursfördelning	10
3.3	Skolledningsorganisation och skolstorlek	11
3.4	Legitimerade lärare och förstelärare	12
3.5	Personal- och elevstabilitet	14
3.6	Analys och bedömning.....	15
4	Verksamhetens kvalitet	19
4.1	Värdegrundsarbete	20
4.1.1	Utgångspunkter	20
4.1.2	Trygghet och studiero	20
4.1.3	Förebyggande arbete mot kränkande behandling och diskriminering	24
4.1.4	Inflytande och delaktighet	28
4.1.5	Strategiskt jämställdhetsarbete.....	31
4.1.6	Främjande av skolnärvaro	34
4.1.7	Analys och bedömning.....	36
4.2	Undervisningens kvalitet	38
4.2.1	Utgångspunkter	38
4.2.2	Stimulans och utmaning för alla elever	38
4.2.3	Extra anpassningar och särskilt stöd	41
4.2.4	Delaktighet och systematik – nyckelfaktorer för utveckling 48	
4.2.5	Skolan som utvecklingsorganisation.....	49
4.2.6	Pedagogiskt ledarskap och förstelärare.....	50
4.2.7	Kollegialt lärande och nätverksstrategin	53
4.2.8	Studiehandledning och modersmål.....	54
4.2.9	Digitalisering	55

4.2.10	Skolbibliotek.....	57
4.2.11	Övergång och samverkan mellan förskola och förskoleklass	59
4.2.12	Analys och bedömning.....	60
5	Verksamhetens resultat.....	64
5.1	Studieresultat i förskoleklass.....	64
5.2	Studieresultat i grundskolan.....	65
5.2.1	Läs- och skrivförmåga i årskurs ett.....	65
5.2.2	Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre.....	66
5.2.3	Uppnådda kunskapskrav i årskurs sex	66
5.2.4	Gymnasiebehörighet i årskurs nio	71
5.3	Betyg och bedömning	72
5.4	Studieresultat i grundsärskolan.....	73
5.5	Analys och bedömning.....	74
6	Sammanfattande analys och vägen framåt	77
6.1	Fortsatt arbete.....	82
7	Referenser	83

1 Inledning

Skolans systematiska kvalitetsarbete regleras i skollagen¹. Enligt lagen ska huvudmannen, rektorer och medarbetare på skolorna arbeta systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet ska vara att de mål som finns för utbildningen i skollagen och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls. Det gemensamma målet ska vara inställt på ökad måluppfyllelse för eleverna. Av lagen framgår vidare att detta kvalitetsarbete ska dokumenteras.

Grundskoleförvaltningen sammanfattar för varje läsår det systematiska kvalitetsarbetet i en kvalitetsrapport till huvudmannen, som omfattar skol- och verksamhetsformerna grundskola, förskoleklass, fritidshem och grundsärskola. I denna rapport beskrivs strategier och utvecklingsinsatser. Vidare analyseras och bedöms måluppfyllelsen inom centrala områden med koppling till de nationella målen. Rapporten har således inte fokus på mål och uppdrag från kommunfullmäktige, kommunstyrelse och grundskolenämnd. Sådana mål och uppdrag följs och rapporteras istället i grundskoleförvaltningens övriga uppföljningsrapporter.

Syftet med rapporten är att ge en lägesbedömning av kvaliteten i verksamheten som kan utgöra en utgångspunkt för prioriteringar och fortsatt utvecklingsarbete. På så sätt är rapporten som dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet en del i förvaltningen planerings- och uppföljningsprocess och fungerar i det sammanhanget som utgångspunkt för budget och verksamhetsplan.

Rapporten bygger på en mängd olika underlag. Bland annat har statistik använts för att beskriva och analysera verksamhetens förutsättningar och resultat. Enkätresultat har analyserats för att belysa elevers uppfattningar om utbildningen. Dokumentation från alla de kvalitetsdialoger som ägt rum under läsåret har analyserats för att ge en kvalitativ bild av skolors dilemman och framgångsfaktorer. Därtill har underlag sammanställts för att beskriva de olika aktiviteter och insatser som förvaltningen genomfört för att stödja skolorna.

1.1 Rapportens disposition

Kapitel 1, *Inledning*, ger en bakgrund till varför grundskoleförvaltningen tagit fram en kvalitetsrapport och vilket syfte denna rapport har.

Kapitel 2, *Utveckling i fokus*, beskriver förvaltningens utvecklingsstrategi och de prioriterade förstärkningsområdena samt förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. I detta kapitel återges också i korthet de viktigaste ställningstagandena från förra årets rapport.

Kapitel 3, *Verksamhetens förutsättningar*, beskriver på ett översiktligt sätt de ramfaktorer som kan tänkas ha betydelse för skolors kvalitet och därmed utgör förutsättningar för verksamheten. Här beskrivs på kommunnivå bland annat

¹ Skollagen (SFS 2010:800), 4 kap 2-8 §§

sådant som socioekonomi, skolledningsorganisation och lärarbehörighet. Variationen avseende sådana förutsättningar mellan stadens grundskolor kommer särskilt belysas.

Kapitel 4, *Verksamhetens kvalitet*, handlar om hur väl verksamheten når upp till de nationella målen, vad avser undervisningskvalitet och trygghet och studiero. I kapitlet beskrivs och analyseras de olika uppföljningar som genomförts och sätts i relation till uppställda mål. Inom varje sådant område belyses vissa delområden utifrån att förvaltningen ansett dessa områden som särskilt angelägna att analysera och bedöma.

Kapitel 5, *Verksamhetens resultat*, beskriver verksamhetens resultat i form av de kunskaper som eleverna utvecklar samt betyg och bedömningsfrågor.

Kapitel 6, *Sammanfattande analys och vägen framåt*, här ger förvaltningen utifrån förstärkningsområdena en sammanfattande analys och ställningstaganden om prioriterade insatser framöver.

2 Utvecklingsstrategi

2.1 Förstärkningsområden i fokus

Sedan bildandet 2018 har grundskoleförvaltningen haft fokus på de områden som utredningen som föregick bildandet pekat ut som särskilt viktiga. Det är områden som såväl nationellt som i Göteborgs stad visat sig vara problematiska. Otydlighet vad gäller ansvar, styrning och ledning samt brister i undervisningens kvalitet och likvärdighet är sådana problem som identifierats. Förvaltningen arbetar för att lösa dessa problem genom ett systematiskt utvecklingsarbete och insatser utifrån följande tre förstärkningsområden:

- Ökad kvalitet i undervisningen för att öka elevernas lärande
- Tydligare ansvar, styrning och ledning för att öka elevernas kunskapsresultat
- Ökad likvärdighet mellan skolor för att alla elever ska få tillgång till undervisning av hög kvalitet och kompensera för elevers olika förutsättningar

Förstärkningsområdena utgör också ett generellt stöd i huvudmannens strävan att nå de nationella målen i högre grad.

En viktig del i grundskoleförvaltningens utvecklingsstrategi är den vetenskapliga förankringen. För att identifiera, planera och genomföra så verkningsfulla insatser som möjligt och som utgår från vetenskaplig grund, samarbetar förvaltningen med en rad forskare.

Under läsåret 2018/2019 påbörjades en rad utvecklingsinsatser. I kvalitetsrapporten för detta läsår, som också var förvaltningens första kvalitetsrapport, gavs en lägesbedömning om hur långt arbetet kommit och om vägar framåt inom förstärkningsområdena. Här följer i korthet de viktigaste ställningstagandena.

Undervisningens kvalitet

- Fortsatt starkt fokus på utveckling av undervisningen och förstärka lärarens, rektorns och utbildningschefens förutsättningar att leda det arbetet behövs.
- Fortsatt kraftfulla insatser behövs avseende kompetensförsörjning, inte minst avseende högindekskolor och inom grundsärskola och fritidshem.
- Arbete med tidig uppföljning av lärandeprogression och att stöd sätts in tidigt när stödbehov uppmärksammas behöver prioriteras.
- Förvaltningen behöver prioritera och förbättra elevernas trygghet, studiero, delaktighet samt fokusera på det strategiska jämställdhetsarbetet.

Tydligare ansvar, styrning och ledning

- Det systematiska kvalitetsarbetet behöver fortsatt utvecklas i riktning mot en struktur- och kulturförändring som baseras på uppföljning och analys genom dialog istället för kontroll och rapportering,
- Utveckling av kvalitetsdialogernas struktur och innehåll ska i högre grad ge utrymme för uppföljning av samtliga skol- och verksamhetsformer.
- Framtagna uppdragsbeskrivningar, som betonar det pedagogiska ledarskapet, behöver förankras och förutsättningar för uppdraget följas upp i dialog mellan rektor och utbildningschef.
- Stödet till rektor i sin ledning av det systematiska kvalitetsarbetet ska utvecklas.

Ökad likvärdighet

- Förutsättningarna för ökad likvärdighet behöver stärkas, liksom att åtgärda de stora skillnader som finns i måluppfyllelse och antalet behöriga lärare mellan skolor.
- Fördelningen av nyanlända på skolorna behöver jämnas ut.
- Uppföljningen av elevers tillgång till studiehandledning och modersmål behöver utvecklas.
- Uppföljning av närvaron och stödet till skolor för att främja elevernas närvaro bör utvecklas och prioriteras.
- Förvaltningen behöver i sin styrning och ledning göra avvägningar när det gäller att rikta stöd och resurser generellt eller utifrån skolornas olika behov.

Under läsåret 2019/2020 har utvecklingsarbetet fortsatt och insatser har genomförts inom ramen för förstärkningsområdena. De utvecklingsstrategier som angivits för varje förstärkningsområde har varit vägledande för vilka insatser som genomförts. Flera av dessa insatser återges i sitt sammanhang i denna rapport.

2.2 Systematiskt kvalitetsarbete

2.2.1 Former för huvudmannens kvalitetsarbete

De prioriterade förstärkningsområdena berör stora och komplexa frågor och för att nå förväntad effekt krävs en gemensam kraftsamling och tro på att ett långsiktigt arbete leder till en märkbar utveckling och högre måluppfyllelse. Att kunna ha en överblick och följa upp förvaltningens egna insatser och arbetsprocesser utgör därmed en viktig del i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Förvaltningen utvecklar för närvarande ett system som kan ge en överblick av vilka insatser som pågår, vad de förväntas leda till och vad de ger för effekt. För varje förstärkningsområde finns indikatorer och mätetal.

Att de förvaltningscentrala arbetsprocesserna följs upp och förbättras utgör grunden för att skolorna skall ges de förutsättningar som krävs för att kunna

utveckla undervisningens kvalitet och resultat. Detta ger förbättrade möjligheter att ha kontinuerlig koll på att utvecklingen rör sig i rätt riktning, så att relevanta justeringar kan göras löpande.

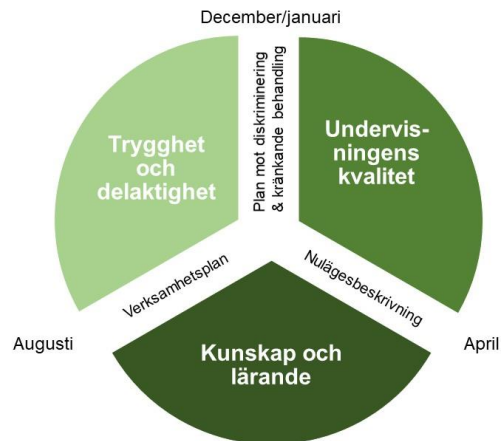
För att få en välgrundad uppföljning och analys krävs att förvaltningens olika avdelningar och enheter bidrar med uppföljningsunderlag inom sitt expertisområde. Underlagen har i huvudsak baserats på statistik, enkäter och dialoger med rektorer.

Som ett komplement till kvantitativa uppföljningar genomförs regelbundna kvalitetsdialoger där förvaltningens utbildningschefer, verksamhetsutvecklare, rektorer och lärarrepresentanter möts i samtal kring verksamhetens kvalitet utifrån det nationella läroplansuppdraget. Inom ramen för kvalitetsdialogerna ges rektorerna tillfälle att resonera och reflektera kring vilka delar som bör justeras i enhetens verksamhetsplaner. Det är en utmaning att granska sin verksamhet, och inte minst att våga titta på det som inte fungerar och därför är det av stor vikt att kvalitetsdialogerna ger utrymme för ett lärande som präglas av nyfikenhet och tillit. I linje med förvaltningens kulturförändring understödjer kvalitetsdialogernas utformning och innehåll den verksamhetsnära uppföljningen och fyller en viktig funktion i att stärka det kollegiala lärandet samt kommunikationen och tilliten mellan styr- och stödkedjans olika roller. I jämförelse med föregående år har kvalitetsdialogernas innehåll tagit en tydligare ansats i förvaltningens identifierade utvecklingsområden. Att rektorernas röster görs hörda och omhändertagade som underlag till förvaltningens kvalitetsrapport utgör en viktig förutsättning för att förvaltningens systematiska kvalitetsarbete skall stödja och utveckla undervisningen i klassrummet.

Elevernas lärande, utveckling och resultat återspeglar summan av de förutsättningar skolorna har och hur dessa sedan omsätts och förvaltas på lokal nivå. Med huvudmannaansvaret följer att förvaltningen stödjer, påverkar och styr dessa förutsättningar.

2.2.2 Stöd för kvalitetsarbete på enhetsnivå

Som ett led i att utveckla grundskoleförvaltningens processinriktade kvalitetsarbete utarbetades ett årshjul under 2019. Årshjulets struktur och innehåll bygger i huvudsak på läroplans- och förstärkningsområdena och syftar till att utgöra ett stöd för rektor i den verksamhetsnära planeringen, uppföljningen och analysen av undervisningens kvalitet. Årshjulet innefattar också obligatorisk dokumentation i form av en nulägesbeskrivning, verksamhetsplan och plan mot diskriminering och kränkande behandling. Primärt skall dessa planer verka som stöd i det lokala utvecklingsarbetet men utgör också ett viktigt underlag för grundskoleförvaltningens uppföljning och säkerställande av att skolornas systematiska kvalitetsarbete dokumenteras i enlighet med skollagen.

Figur 1. Grundskoleförvaltningens årshjul för systematiskt kvalitetsarbete

Huvudmannen ansvarar för att rektorer och lärare har tillräcklig kompetens om olika former för uppföljning och utvärdering. För att främja och underlätta rektorernas systematiska kvalitetsarbete har en rad stödjande och kompetensstärkande insatser vidtagits under året. Dessa följer såväl årshjulets struktur som innehåll och innefattar bland annat workshops, rektorsverkstäder och olika typer av stödjande underlag som kan användas av såväl lärare som rektorer i det systematiska kvalitetsarbetet. I förvaltningens strävan att successivt utveckla ett bättre och mer anpassat stöd följs insatserna upp kontinuerligt i dialog med rektorerna.

Skollagen föreskriver att huvudmannen ska se till att vidta nödvändiga åtgärder om det vid uppföljning framkommer att det finns brister i en verksamhet. Under året har förvaltningen påbörjat utvecklingen av en arbetsorganisation för riktade stödinsatser till enskilda skolor som anses vara i behov av det. Syftet med huvudmannens extraordinära insatser (HEIS) är att vid komplexa utmaningar skapa ett operativt stöd och samordning till skolan. Insatsen utgår från upptäckta brister i skolans systematiska kvalitetsarbete som skolan trots handlingsplaner eller åtgärdsplaner inte lyckas lösa.

3 Verksamhetens förutsättningar

3.1 Utgångspunkter

Kvalitet i skolverksamhet är inte enbart en fråga om vad som sker i skolan och vad det leder till. Det handlar också om de förutsättningar som verksamheten har till förfogande. Kvalitet som helhet ska därför förstås som skolverksamhetens alla delar, där förutsättningar och processer förenklat kan antas leda till elevernas resultat. Vid en analys och bedömning av kvaliteten mot uppsatta mål behöver därför samtliga dessa egenskaper finnas med.

I detta kapitel kommer följande centrala förutsättningar redovisas och som kan tänkas ha betydelse för verksamhetens kvalitet:

- Socioekonomi och resursfördelning
- Skolledningsorganisation och skolstorlek
- Legitimerade lärare och förstelärare
- Personal- och elevstabilitet

3.2 Socioekonomi och resursfördelning

Grundskoleförvaltningens resursfördelningsmodell syftar till att fördela de ekonomiska resurserna till stadens skolor på ett sätt som tar hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns på så sätt en strävan efter att modellen ska kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och därmed skapa möjligheter för en mer likvärdig skola genom att styra resurserna dit behoven är som störst. Grundskoleförvaltningen fördelar resurser efter en modell baserad på strukturella olikheter (socioekonomiskt index). År 2019 utgjorde den s.k. strukturpengen för förskoleklassen och grundskolan 19%. Indexet är framtaget utifrån de bakgrundsfaktorer forskningen visat vara betydelsefulla för elevernas förutsättningar att nå skolans mål och på statistiska analyser om hur dessa faktorer förklarar skillnader i elevernas resultat. Indexet förutsäger med hög statistisk säkerhet (cirka 85%) elevers måloppfyllelse, mätt som behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram. Utöver att ligga till grund för en del av resursfördelningen speglar det socioekonomiska indexet väl de sociala förutsättningar som en enskild skola arbetar under vid olika mättillfällen.

Bland Göteborgs Stads grundskolor finns en stor variation och spridning vad gäller socioekonomiskt index. Skolorna kan delas in i tre grupper; lågindex (0-100), medelindex (101-200) och högindex (201- 300). Skolor med låga index är de skolor där eleverna statistiskt har socioekonomiskt sett bäst förutsättningar och för högindexskolorna är det tvärtemot.

Denna indelning används löpande i denna rapport. Läsåret 2019/2020 fanns det 77 stycken lågindexskolor, 36 medelindexskolor och 16 högindexskolor. På

skolhusnivå är variationerna i socioekonomiskt index mycket stora, från det lägsta värdet 32 till det högsta 298. Sammantaget innebär denna indexering alltså att skolor med högt index kompenseras resursmässigt i jämförelse med skolor med lågt index.

3.3 Skolledningsorganisation och skolstorlek

Det finns skillnader mellan skolor avseende skolledningsbefattningar och vad dessa befattningar i praktiken arbetar med. På en del skolenheter finns biträdande rektorer medan man på andra skolenheter valt att avlasta rektorerna med andra befattningar. På skolenheterna finns även befattningar som kan hänföras till uppgifter som berör utvecklingsfrågor. För skolenheternas administration används också olika befattningar, som skiljer sig både i omfattning och i arbetsuppgifter. Sett till rektorernas arbetsförutsättningar så finns det också stora variationer avseende hur många medarbetare som rektorerna på stadens grundskolor har.

Variationer i omfattningen av skolledningsresursen och hur många medarbetare varje rektor är chef för, hänger också samman med att storlekarna på grundskolorna varierar kraftigt i Göteborg. Det finns en variation från några få elever upp till ca 1000 elever. 64 procent av skolorna ligger i intervallet 150 och 350 elever. 22 procent har fler än 350 elever och 13 procent har färre än 150 elever. Sammantaget innebär denna stora variation avseende hur skolledningsorganisationerna ser ut och omfattningen av administrativa resurser samt antalet medarbetare, att rektorers möjligheter att kunna leda det pedagogiska arbetet ser olika ut.

I Göteborgs stads chefsenkät 2019 framkom att grundskoleförvaltningen har rört sig mot:

- en liten förändring till det sämre i förhållande till 2018 (i 2018 års enkät ökade däremot arbetstillfredsställelsen bland rektorer markant),
- lägre arbetstillfredsställelse än för andra chefer i Göteborgs stad, och
- störst sänkning av faktorn ledarskap, men även sänkning i motivation och styrning.

Rektorernas skattning av sina arbetsförutsättningar ligger generellt sett på en lägre nivå än för Göteborgs stad som helhet. Faktorer som markant uppvisar sämre resultat än i andra verksamheter är rektorernas upplevelse av stress och hur många medarbetare de ansvarar för.

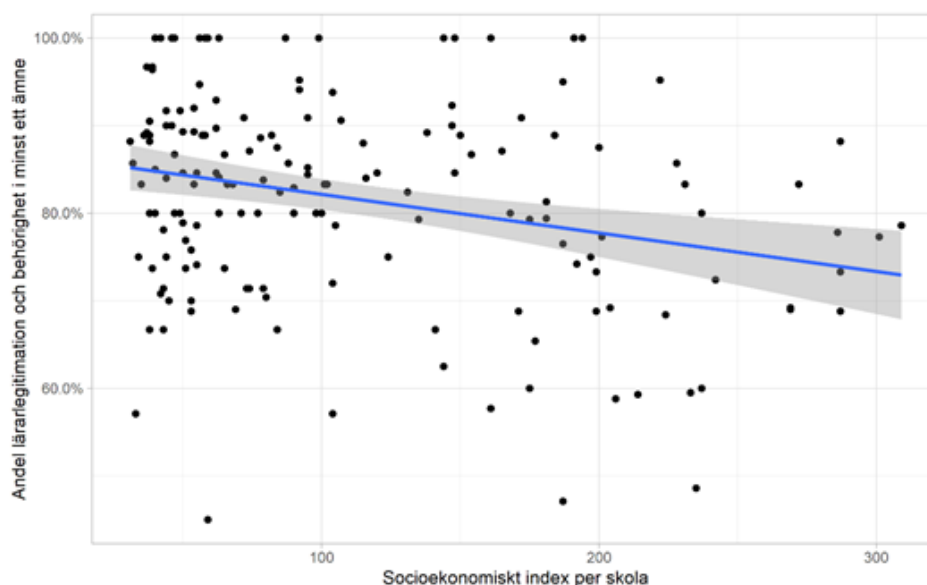
Att stärka förutsättningarna för rektorerna är en huvudinriktning för den nya skolenhetsorganisationen. Skolenhetsutredningen bedömer att de många olika skolledarbefattningar som finns behöver klargöras. I utredningen anges vidare att organiserandet av skolenheter framöver ska utgå från principen om mer likvärdiga och större skolenheter. Det ger större möjligheter för mer robusta skolledningar med tillhörande administrativa resurser. Det handlar såväl om att få en mer likvärdig fördelning av antal medarbetare per chef som att skapa

förutsättningar för lokala ledningsorganisationer och stärka det administrativa stödet för rektorer.

3.4 Legitimerade lärare och förstelärare

Förvaltningen följer upp andelen legitimerade lärare med behörighet i minst ett ämne. Från november 2019 till juni 2020 har andelen legitimerade lärare minskat med 1,6 procentenheter till 81,3 procent. Bland de tillsvidareanställda lärarna har andelen ökat till 94 procent, medan andelen bland de tidsbegränsat anställda har minskat till 15,1 procent under motsvarande tidsperiod. Skolor med högt socioekonomiskt index följer samma mönster men ökningen för tillsvidareanställda lärare är högre än för skolorna totalt och andelen är nu 94 procent, det vill säga samma som för övriga skolor. Behörighetsgraden bland de tidsbegränsat anställda lärarna i dessa skolor är däremot 10 procent lägre och har minskat.

Om eleverna undervisas av legitimerade och behöriga lärare avgörs till stor del av lärarens anställningsform. Den låga andelen legitimerade lärare bland förvaltningens tidsbegränsat anställda är en konsekvens av bristen på och konkurrensen om examinerad lärare. Tydligast märks detta i skolor med högt socioekonomiskt index där andelen arbetad tid av tidsbegränsat anställda obehöriga lärare är högre. Förvaltningen följer hur behörigheten för samtliga lärare (tillsvidare- och tidsbegränsat anställda) förhåller sig utifrån skolornas socioekonomiska index. Nedanstående bild visar statistik från Skolverket från oktober 2019 och visar ett samband mellan lägre behörighet och högt socioekonomiskt index. Prickarna representerar en skola.

Figur 2. Andelen lärare med legitimation och behörighet i minst ett ämne per skolenhet kopplat till socioekonomiskt index

Införandet av IT-stödet Stratsys resursplanering kan, när det är fullt implementerat, ge fördjupade underlag kring hur stor andel av den undervisade tiden som bedrivs av lärare med legitimation och behörighet för de ämnen de

undervisar i. I dagsläget saknas aktuella uppgifter från en tredjedel av förvaltningens skolor. De uppgifter som finns att tillgå indikerar att lägst andel undervisning av behöriga lärare ges i fritidshem och i ämnena matematik, svenska, engelska, idrott och slöjd. Undervisningen av obehörigheten i svenska berör framför allt de yngre åldrarna och är främst beroende av hur lärarna schemaläggs snarare än att det saknas behöriga lärare.

Av personalen som arbetar i fritidshem är 46 procent legitimerade lärare. Denna andel har ökat med 8 % sedan november 2019. Uppföljning från 2019 visade att av de legitimerade lärarna i fritidshemmen är det 29 procent som har särskild behörighet för undervisning i fritidshem. Förvaltningen har sedan 2019 genomfört en rad aktiviteter för att stärka behörigheten i fritidshemmen, bland annat med aktiviteter för att stödja vidareutbildning av fritidsledare till lärare i fritidshem, öka antalet VFU-placeringar för studenter och genomfört relationsskapande marknadsföringsaktiviteter gentemot sistaårs studenter på lärarprogrammet för fritidshem.

Andelen legitimerade grundlärare i grundsärskolan är 75 procent, varav 29 procent även har en speciallärarutbildning. Av de legitimerade grundlärarna studerar för närvarande 5 procent till speciallärare. Resterande 25 procent är undervisande men olegitimerade lärare. Av dessa har 5 procent påbörjat en grundlärarutbildning. Det finns skillnader mellan olika utbildningsområden avseende andelen utbildade speciallärare och spannet ligger mellan 21-52 procent. Andelen behöriga lärare är avsevärt mycket högre inom inriktningen ämnesområden än ämnen.

För skolformen förskoleklass saknas underlag som visar utbildningsbakgrund hos lärare i förskoleklass. Ur ett kompensatoriskt perspektiv saknar huvudman även en bild av huruvida de mest kompetenta lärarna finns i underprivilegierade områden.

När det gäller antalet elever per förstelärare är bilden den motsatta i jämförelsen med andel legitimerade lärare, avseende fördelningen mellan lågindex- och högindexskolor. Detta är i första hand ett resultat av statlig styrning genom att konstruktion av statsbidrag för karriärtjänster varit tvådelad, dels ett mer generellt statsbidrag som fördelats till samtliga huvudmän och dels ett statsbidrag till huvudmän med skolor i utanförskapsområden. Fördelningen av förstelärare kan till viss del också ses som en effekt av förvaltningens strategi att styra förstelärartjänsterna till skolor med låga resultat, vilket i praktiken nästan uteslutande sammanfaller med skolor med högt socioekonomiskt index. Nedan följer en tabell som visar förstelärartäthet.

Indexgrupp	Antal elever per förstelärare
[0–100]	110,6
[101–200]	92,0
[201–300]	67,1

Figur 3. Antal elever per förstelärare fördelat för respektive indexgrupp

Antal elever per förstelärare är också ojämnt fördelat mellan skol- och verksamhetsformerna. I fritidshem och förskoleklass finns några enstaka förstelärare medan det inom grundskolan finns cirka 80 elever per förstelärare och i grundsärskolan cirka 40 elever per förstelärare.

3.5 Personal- och elevstabilitet

Både kontinuiteten i personal- och elevgruppen kan påverka förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling. Kontinuitet i detta avseende bidrar till tillitsfulla relationer mellan såväl lärare och elev, som elever emellan, vilket är viktigt för såväl eleverna trygghet som deras motivation och förmåga att lära sig². Skolinspektionen³ har kunnat finna mönster där skolor med många brister ofta har en hög omsättning av personal inklusive rektorer.

Antalet rekryteringar t o m juli 2020 av tillsvidareanställda medarbetare har minskat i förhållande till samma period 2019. Rekryteringarna har minskat för samtliga större yrkesgrupper och verksamhetsformer, med undantag för biträdande rektorer där tio fler tillsvidareanställningar har gjorts. Antalet avgångar såväl av medarbetare som lämnat förvaltningen som av de som fått nya tjänster inom förvaltningen har minskat t o m juni 2020. Minskningen gäller för samtliga större yrkesgrupper och verksamhetsformer. Personalstabiliteten är ett mått på hur stor andel av medarbetarna som är kvar på samma arbetsplats efter ett år. Mätt på detta sätt har personalstabiliteten ökat till 83 procent i juli 2020 i förhållande till 75 procent i juli 2019. Personalstabiliteten skiljer sig inte nämnvärt generellt mellan skolor i de olika socioekonomiska indexgrupperna.

Personalkontinuiteten i förvaltningen har således ökat även om variationen mellan olika skolor är stor. Fler medarbetare är kvar på sina arbetsplatser och fler och en större andel är tillsvidareanställda. Den interna rörligheten har minskat till följd av att riktlinjer som reglerar intern lönekonkurrens bättre följs upp och efterlevs. Minskningen av andelen arbetad tid för tidsbegränsat anställda är en effekt av förvaltningens arbete för att komma i ekonomisk balans. Även om anpassningarna i sig innebär utmaningar för skolorna är det positivt att en större andel av de anställda är tillsvidareanställda eftersom det gynnar kontinuitet och kompetensförsörjningen på sikt.

Att antalet rekryteringar har minskat, trots att den arbetade tiden ökat, är en effekt av färre avgångar samt att antalet rekryteringar översteg antalet avgångar under hösten 2019. Att antalet externa avgångar har minskat kan till del förklaras av effekterna på arbetsmarknaden till följd av Covid-19-pandemin, vilket även resulterat i fler ansökningar till utannonserade tjänster.

² Hattie, J (2009) Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge.

³ Skolinspektionen (2019) Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten.

Att skapa karriärvägar är ett sätt att få medarbetare att vilja stanna och utvecklas i arbetet. De riktlinjer som utarbetats för förstelärare och som beskrivits ovan ska också ses i det sammanhanget.

När det gäller elevstabiliteten så har förvaltningen sedan tidigare kunnat konstatera att det generellt är gynnsamt för elevers måluppfyllelse om de gått på samma skola från årskurs sex till nio, jämfört med elever som bytt skola. Elevrörligheten påverkar även skolors ekonomi och arbetsmiljö. Det finns också fall då skolbyten kan vara positivt för den enskilda eleven.

I Göteborgs kommunala grundskolor var elevomsättningen läsåret 2018/19 i snitt 4-5 %. Läsåret 2019/2020 visar i jämförelsen ingen förändring. Men i likhet med många andra indikatorer visar tabellen nedan att det finns en variation mellan skolor sett till socioekonomi. Skolor med högt socioekonomiskt index har en lägre elevstabilitet än skolor med lägre socioekonomiskt index.

Indexgrupp	Elevstabilitet
[0–100]	98,1 %
[101–200]	94,4 %
[201–300]	91,5 %

3.6 Analys och bedömning

Detta kapitel inleddes med att ett konstaterande om att kvalitet i skolverksamhet inte enbart är en fråga om vad som sker i skolan och vad det leder till. Det som sker i skolan påverkas också av de förutsättningar som verksamheten har till förfogande. Av sammanställningen ovan kan konstateras att skolornas förutsättningar varierar. Den mest påtagliga skillnaden mellan skolor är att deras elevers behov och förutsättningar skiljer sig åt på ett markant sätt. Att denna skillnad finns innebär att grundskolenämnden och -förvaltningen behöver utveckla formerna för kompensatoriskt stöd. Modellen för resursfördelning till stadens grundskolor har utvecklats i en sådan riktning. I fördelningsmodellen kompenseras de skolor med högt index i större utsträckning än de med lågt index. I jämförelse med många andra kommuner har Göteborgs stad ett relativt stort inslag av kompensatorisk resursfördelning. Därför bedömer grundskoleförvaltningen att huvudmannen mycket väl lever upp till skollagens bestämmelse om att resurser ska fördelas till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

Utgångspunkten för en sådan kompensatorisk resursfördelning innebär vidare att skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevers förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, för att utvecklas och nå så långt som möjligt. Strävan är en likvärdig skola, vilket då inte innebär lika stöd utan olika beroende på individuella förutsättningar. Det är elevens egen prestation och förmåga som ska bestämma möjligheterna till utveckling och lärande, inte dess

sociala bakgrund eller andra bakgrundsfaktorer, och inte heller vilken skola barnet/eleven går i. Detta brukar ibland sammanfattas i uttrycket ”alla skolor ska vara bra skolor”. När det kommer till styrning och stöd till skolorna innebär det att variation i förutsättningar kräver variation i resurser och andra insatser för att uppnå likvärdighet.

För att kunna vara en bra skola är lärares kompetens och förmåga att skapa en kvalitativ undervisning av central betydelse. Detta bekräftas av pedagogisk forskning som visar att läraren spelar en avgörande roll för elevens engagemang och utveckling⁴. I skolkommissionens betänkande⁵ konstateras att det viktigaste för att öka måluppfyllelsen är att satsa på lärarna. I Skolutredningen⁶ var en av de föreslagna insatserna att stärka stadens strategiska arbete för att öka andelen behöriga och legitimerade lärare.

Utifrån de ramfaktorerna, som beskrivits ovan, finns skillnader mellan skolor avseende lärarnas behörighet. Framförallt märks detta på så sätt att skolor med högst socioekonomiskt index har en högre andel tidsbegränsat anställda och därmed färre lärare med behörighet. Det har i Göteborg likt övriga kommuner med samma socioekonomisk struktur sedan länge kunnat konstaterats att de skolor som har störst utmaningar också har svårast att rekrytera behöriga lärare.⁷ I ett likvärdighetsperspektiv är detta problematiskt eftersom det leder till pedagogisk segregation när mer kvalificerade lärare samlas på skolor med resursstarka elever och mindre kvalificerade på skolor med svaga elevförutsättningar.⁸ För vissa skolor innebär det att det i flera klassrum finns obehöriga lärare som undervisar eleverna. Det leder till att strategier och aktiviteter för att stödja kompetensförsörjningen i skolor med högt socioekonomiskt index behöver utvecklas i dialog med skolorna och utifrån olika skolors olika förutsättningar. Generellt genomför och planerar förvaltningen för en rad olika insatser för att stärka kompetensförsörjningen:

- Stöd till behörighetsgivande studier för medarbetare inom grundsärskolan och fritidshemmen är ett exempel.
- Insatser för rektorer, biträdande rektorer och lärare för att såväl attrahera nya som att stödja befintliga medarbetare i att vilja stanna och utvecklas i förvaltningen.
- Grundutbildning för samtliga elevassistenter i förvaltningen.

Utöver likvärdighetsperspektivet är också kompetensförsörjning och rekrytering generellt en utmaning framöver för samtliga skol- och verksamhetsformer. Stora pensionsavgångar för rektorer är att vänta. Den demografiska utvecklingen påverkar elevunderlaget, och därmed lärarbehovet. Dessutom

⁴ Håkansson & Sundberg (2012) Utmärkt undervisning. Natur & Kultur, Hattie (2009) Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge.

⁵ Utbildningsdepartementet (SOU 2017:35) Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet

⁶ Göteborgs Stad (2015) Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar

⁷ Se till exempel Finansdepartementet (SOU 2019:40) Långtidsutredningens bilaga 7. Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan

⁸ Lindgren (2020) Hur likvärdig var förskolan och grundskolan i Göteborg 2018, och vad kan göras bättre?

ställer flera av de senaste statliga reformerna ytterligare krav på fler utbildade lärare inom skolan.

Förvaltningen behöver vidta kraftfulla insatser med målet om att höja behörigheten inom grundskola, grundsärskolan och fritidshemmen. Inom grundsärskolan behöver insatser riktas utifrån behov då det ser olika ut inom och mellan grundsärskolans inriktningar (ämnedområden/ämnen) samt mellan olika utbildningsområden och skolor. För att höja undervisningens kvalitet behöver det läggas upp en långsiktig strategi för att successivt höja andelen grundlärare och speciallärare inom grundsärskolan.

Huvudmän och rektorer ska enligt skollagen verka för tillgång till lärarresurser som stödjer likvärdighet. Göteborgs Stad har, liksom andra kommuner, en stor utmaning i att hitta behöriga lärare. Grundskoleförvaltningen har genomfört en rad insatser i syfte att stärka kompetensförsörjningen. Trots det bedömer förvaltningen att grundskolorna i Göteborg inte har likvärdig tillgång till lärarresurser. Grundskoleförvaltningen konstaterar därför att den strategiska styrningen av kompetensförsörjningen fortsatt behöver stärkas på såväl huvudmänna- som skolenhetsnivå. Behov och åtgärder behöver identifieras såväl på grupp- som på individnivå utifrån såväl verksamhetens behov av utveckling som utifrån varje medarbetares individuella behov av kompetensutveckling. Styrningen behöver omfatta alla delar av kompetensförsörjningen - att attrahera nya medarbetare med rätt kompetens utifrån olika uppdrag, rekryteringsprocesser, introduktion, vidareutveckling för befintliga medarbetare och attraktiva anställningsvillkor och arbetsförutsättningar.

Att stärka medarbetarnas, rektorers och biträdande rektorers förutsättningar för att utföra det arbete de en gång utbildat sig till är ett grundläggande utvecklingsområde. Det är av stor vikt för att locka unga att utbilda sig till yrken inom grundskoleförvaltningens verksamhet, och för att få befintliga medarbetare att vilja stanna och utvecklas. I beskrivningen av nuläget ser förvaltningen att personalstabiliteten har ökat det senaste året. Det är glädjande och en utveckling som är viktig att hålla fast vid framöver. De utvecklingsstrategier som förvaltningen arbetar med inom förstärkningsområdena kan i detta sammanhang inte bara ses som ett arbete för att utveckla verksamheten. De strategierna blir också en grund för att klara kompetensförsörjningen och personalstabiliteten. Det systematiska arbetet för att attrahera och få befintliga rektorer, biträdande rektorer och lärare att vilja stanna och utvecklas i förvaltningen inom ramen för Rektorsakademien och Lärarakademien behöver fortsatt utvecklas och kopplas till de nya uppdrag som den nya skolenhetsorganisationen ger.

Det systematiska arbetet med kompetensförsörjning av lärare behöver organiseras och omhändertas utifrån den grund som partsgemensamt lagts inom ramen för HÖK 18-avtalet. Särskilt fokus behöver läggas på att få befintliga lärare att vilja stanna och fortsatt utvecklas samt på att öka attraktiviteten för att kunna rekrytera och behålla de lärarkategorier där behörighetsgraden är låg.

Strategier för kompletterande tjänster för undervisning i ämnen och skol- och verksamhetsformer där förvaltningen kan förutse en lärarbrist under lång tid

framöver behöver utvecklas. Göteborgsregionen (GR) ska under hösten 2020 presentera en gemensam grund för kommunerna varefter förvaltningen behöver etablera strategier och aktiviteter för arbetet.

4 Verksamhetens kvalitet

Kvaliteten på undervisningen i skolan är avgörande för hur väl elever lyckas med sina resultat, men också deras utveckling till medborgare i ett demokratiskt samhälle. I detta avsnitt tittar vi närmare på dessa två delar; värdegrundsarbetet och undervisningens kvalitet.

Elevhälsans personal har viktiga funktioner i det främjande och förebyggande arbetet. Det *främjande* arbetet innebär ett aktivt arbete med faktorer som kan bidra till generella vinster för alla barns och ungas rätt till fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Avsikten är att stärka deras möjlighet till delaktighet och tilltro till den egna förmågan och att främja elevens lärande (motivation), utveckling och hälsa. Det främjande arbetet bör vara systematiskt och långsiktigt, rikta sig till alla samt vara en naturlig del i det vardagliga arbetet. I praktiken kan detta handla om:

- Aktivt värdegrundsarbete och likabehandlingsarbete (trygghet, trivsel)
- Samarbete hem och skola
- Övergång och samverkan
- Betyg och bedömning
- Elevers delaktighet och inflytande
- Utveckla lärmiljöer och undervisning som är stödjande för alla elever (tillgänglighet, språkutvecklande arbetssätt, grupputveckling etc.)
- Arbete kring kost, motion, hälsa (exempelvis drogförebyggande arbete)⁹

Det *förebyggande* arbetet innebär att förhindra eller påverka situationen för barn och unga där det finns en identifierad faktisk eller teoretisk risk och samtidigt stärka skyddsfaktorer. Vanliga risker och skyddsfaktorer som identifierats är till exempel:

- Psykisk ohälsa
- Tidiga insatser
- Sambandet kunskapsresultat och hälsa
- Skolmisslyckanden kopplat till olika funktionsvariationer
- Omfattande skolfrånvaro
- Stadieövergångar
- Flickor med neuropsykiatriska funktionshinder och tidiga insatser
- Droganvändning¹⁰

Under flera år har det konstaterats, såväl nationellt som i Göteborg, att det förebyggande och främjande uppdraget behöver ta större plats i skolan så att fler elever slipper att hamna i svårigheter längre fram. Det handlar alltså till stor del om att skapa ett så tillitsfullt, positivt klimat i klassrummet så att elever vill gå dit, känner att undervisningen är tillfredsställande, att deras klasskamrater och lärare är snälla mot dem och att de utvecklas både färdighetsmässigt men även socialt. Många skolor lyckas väl med detta uppdrag, men elevhälsan hamnar fortfarande alltför ofta i ett läge där de arbetar mer åtgärdande med

⁹ Skolverket och Socialstyrelsen (2016) *Vägledning för elevhälsan*,

¹⁰ Ibid.

elever i redan konstaterade svårigheter, än med hela klassrumsmiljön tillsammans med lärare. Rektorer vittnar om att elevhälsans personal fortfarande på flera håll förväntas sköta sitt uppdrag på egen hand, utan att involvera lärare. Grundskoleförvaltningen vill råda bot på detta och betraktar därför elevhälsans systematiska kvalitetsarbete som en del av undervisningens kvalitet. För att kunna arbeta mer förebyggande och främjande behöver andelen behöriga lärare öka, och fokus i undervisningen behöver förflyttas från elev till organisation.

4.1 Värdegrundsarbete

4.1.1 Utgångspunkter

Skollagen stadgar att alla elever ska tillförsäkras en arbetsmiljö som präglas av trygghet och studiero. Samtidigt ska ett målinriktat, främjande och förebyggande arbete bedrivas som motverkar förekomst av kränkande behandling. Detta sker bland annat genom att upprätta planer mot kränkande behandling och diskriminering på alla enheter. I detta kapitel redogörs för resultaten av grundskoleförvaltningens övergripande värdegrundsarbete inom de delar som berör trygghet och studiero, kränkande behandling, delaktighet och inflytande, jämställdhetsarbete och skolkännsvar. Värdegrundsarbetet återfinns som övergripande mål och riktlinje i eget avsnitt i läroplanen för grundskolan, *2.1 Normer och värden*.

4.1.2 Trygghet och studiero

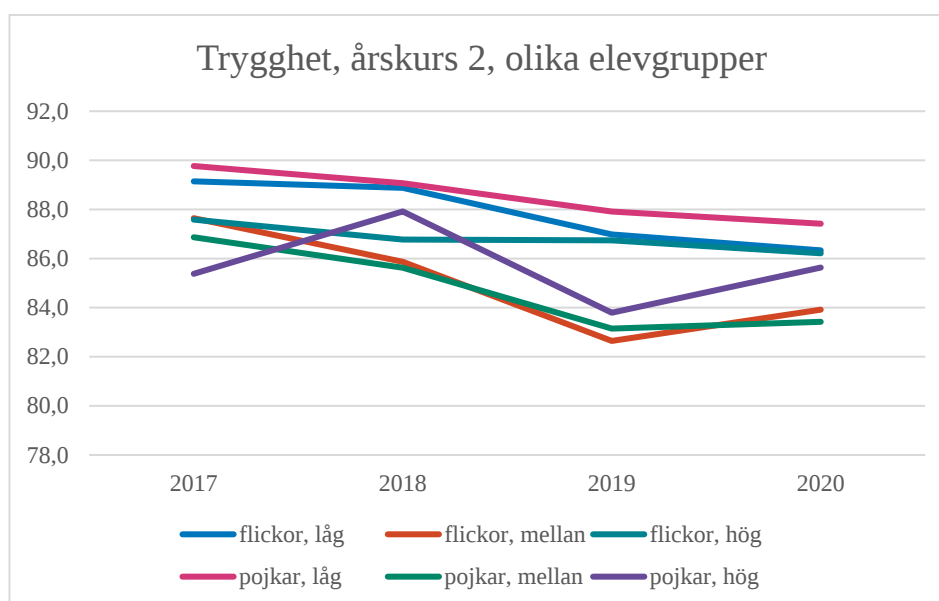
Kvalitetsrapporten för läsåret 18/19 gjorde gällande att trygghet och studiero är ett av de områden som behöver utvecklas och prioriteras särskilt, efter att Skolinspektionen genomfört en kvalitetsgranskning. Bristen på trygghet och studiero antogs då bland annat bero på den stora omsättningen elever och lärare på vissa enheter, vilket påverkar relationsbyggandet negativt. En annan orsak som identifierades var bristen på samsyn och gemensamt förhållningssätt hos lärare när det gäller hur de ska agera när studieron brister. Omvänt visades att de skolor som har ett fungerande trygghetsarbete präglades av ett gott ledarskap i klassrummet, samt att skolarbetet inte avbryts av andra moment, liksom gemensamma lektionsstrukturer och ändamålsenliga arbetssätt. Förvaltningen genomförde i november 2019 en ”rektorsverkstad”, där alla rektorer medverkar, på temat trygghet och studiero. Bland annat redogjorde MR-teamet för en omvärldsanalys, Jätttestensskolan och Bergsjöskolan berättade om sitt värdegrundsarbete, och myndighetsavdelningen definierade trygghet och studiero utifrån ett skollagsperspektiv.

Till stora delar kan föregående års analys fortfarande sägas vara aktuell. Ur förvaltningens kvalitetsdialoger för läsåret 19/20 framkommer att många rektorer arbetar aktivt med trygghet och studiero. Att fortlöpande skapa samsyn och gemensamt förhållningssätt, sätta strukturer och rutiner som involverar elever och får vuxna att vara förebilder, bidra med ett nära ledarskap med fokus på relationsbyggande samt värna de vuxnas engagemang och kompetens, visar sig vara framgångsrikt, enligt rektorerna. Att bibehålla studiero i

undervisningen handlar om att skapa tydliga förväntningar i alla led, ha få störande moment och få eleverna att fokusera på undervisningens syfte. Eleverna behöver få en förutsägbarhet under lektionen med hjälp av systematik, struktur och rutiner. Övergångarna mellan rast och lektion måste vara trygg och rasterna får gärna erbjuda styrda aktiviteter. Det måste finnas höga förväntningar på eleverna. Några rektorer lyfter också betydelsen av en undervisning av hög kvalitet, som bedrivs av behöriga lärare, är meningsfull och intressant för eleverna men som också anpassas utifrån elevernas egna förutsättningar att lära.

Men trots förståelse för hur ett framgångsrikt arbete för trygghet och studiero behöver bedrivas, syns utmaningar på flera enheter, menar rektorerna. Att skapa tydliga övergångar mellan skolformer, exempelvis förskoleklass och årskurs ett, ställer krav på rutiner och ansvarssättande. En trygg skolmiljö är beroende av personalnärvaro, och en försämrad budgettilldelning gör det förebyggande arbetet svårare. Trots strukturer och rutiner är det också svårt att bibehålla ett gemensamt förhållningssätt på skolor med hög personalomsättning; det ständiga pågående arbetet och en gemensam samsyn behöver förankras varje dag. Det kräver tid och måste prioriteras. Inte minst är det utmanande att erbjuda en undervisning som är tillgänglig för alla elever, och anpassa denna även till elever som utmanar i förväntade beteenden.

En resultatanalys av de elevenkäter som genomförs av Göteborgsregionen (GR) och Skolinspektionen visar för elever i årskurs två, totalt sett, att de skattade värdena för trygghet är vikande för tredje läsåret i rad. Högst skattade värden över tid, dock sviktande, har pojkar och flickor i lågindexskolor, medan flickor och pojkar i mellanindexskolor skattar sin trygghet lägst, även om det finns en positiv tendens från senaste mätningen 2020 jämfört med 2019. Högindexelever ligger där emellan med ojämna värden för pojkarna.

Figur 4. Jämförelse över tid av olika elevgruppers upplevelse av trygghet i skolan. Källa: Indexvärden för Göteborgsregionens elevenkäter 2017, 2018, 2019 och 2020.

När det gäller fritidshemmet kan en nedåtgående trend identifieras de senaste fyra åren, sett till hur eleverna i årskurs två värderar dels trivsel, dels huruvida de tycker att det finns en plats att gå till där de kan få lugn och ro. En kommentar till detta resultat har givits genom nätverket för fritidshemsutvecklare i staden, som bland annat konstaterar att tänkbara orsaker är större barngrupper, brist på utbildad personal men också att den personal som väl finns och är utbildad inte sällan används till annat än kärnuppgiften fritidshemsverksamhet.

När det gäller mellanstadiets elever, visar statistik från hälsosamtalen i årskurs fyra att flickor och pojkar i lågindexskolor skattar sin trygghet högst över tid. Flickor i högindexskolor är den grupp elever som fortfarande skattar sin trygghet lägst, men både flickor och pojkar i högindexskolor uppvisar en positiv trend de tre senaste läsåren. Elevenkäten för årskurs fem visar vidare att trygghetsvärdena är stabila över tid (tre läsår tillbaka). En jämförelse av värdena för 2017 respektive 2019 visar att flickor i mellanindexskolor genomgående skattar sin trygghet klart lägre än andra elevkategorier. Allra tryggast upplever sig pojkar i lågindexskolor. Mellan 2017 och 2019 fanns en tydlig negativ trend för pojkar i mellanindexskolor.

Högstadiets elever uppvisar samma mönster som de yngre eleverna. För årskurs nio är värdena stabila över tid, totalt sett, tre läsår tillbaka. Det är pojkar i låg- och mellanindexskolor som upplever sig tryggast såväl 2017 som 2019, medan flickor och pojkar i högindexskolor upplevde lägst trygghet 2019.

När det gäller studiero är indexvärdena i enkäterna generellt betydligt lägre än för trygghet avseende alla årskurser. Trenden för årskurs två visar att den tidigare nedåtgående trenden totalt sett stannat av, och att pojkar i mellanindexskolor upplever lägst studiero över tid. För årskurs fem och nio har indexvärdena stigit generellt, men en jämförelse mellan 2017 och 2019 visar att flickor i alla indexkategorier upplever en lägre grad av studiero än pojkar, i synnerhet flickor i mellanindexskolor.

Brist på trygghet och studiero kan ta sig uttryck i upplevd stress. I årskurs åtta upplever samtliga elevkategorier en ökad stress över de senaste tre läsåren, där flickor är klart överrepresenterade oavsett socioekonomiskt index. Hos mellanindexgruppen flickor upplever varannan person ofta stress. Trivseln i skolan uppges dock över lag vara god (cirka 95-99 procent) i alla kategorier, men flickor trivs i något lägre utsträckning.

Förvaltningens klagomålshantering visar vidare att antalet klagomål relaterade till trygghet och studiero har ökat under läsåret jämfört med det föregående, från 15 till 25 stycken.

Rektorernas nulägesbild och analys har stöd i aktuellt forskningsläge.¹¹ Det är lärares ledarskap i klassrummet som i stor utsträckning villkorar elevernas trygghet och studiero. Förutom att vara specialist på det egna ämnet och hur man bäst undervisar i det behöver lärare också kunna utöva ett ledarskap i klassrummet. Det kan handla om hur man hanterar till exempel otrygghet i

¹¹ Se till exempel (Skolforskningsinstitutet, 2020) *Lärares ledarskap för att främja studiero i klassrummet*

gruppen, elever som stör andra elever, återkommande sen ankomst eller passivitet på lektioner. Lärare behöver kunna skapa positiva relationer till och mellan sina elever, men också att ha tydliga förväntningar och normer. Likaså behöver läraren ha en tydlig undervisningsstruktur som når eleverna på rätt nivå. Både att skapa tillitsfulla, fungerande relationer till sina elever, men också att stå för en tydlighet och en nolltolerans mot kränkande behandling, är alltså viktiga delar här.

Även Skolinspektionen¹² är inne på samma linje i sin tematiska granskning. Om trygghet skriver Skolinspektionen bland annat att det måste finnas ett medvetet arbete, vilket kan handla om att det finns rutiner för exempelvis hur kränkningar ska hanteras. Eleverna ska veta vart de kan vända sig om något har hänt eller om de är oroliga för något. Arbetet måste bygga på en analys av hur eleverna upplever tryggheten och i vilka situationer det finns ökad risk för kränkningar eller annat som kan innebära otrygghet, som omfattar hela skolan. Skolan behöver också vara uppmärksam på nätet som en arena där hot och kränkningar mellan elever kan förekomma. Slutligen behöver eleverna kunna lita på att all personal i skolan agerar på ett likartat sätt och exempelvis säger ifrån eller ingriper om någon elev beter sig olämpligt. De vuxnas närvaro är i sig en viktig aspekt. Personalen ska ha ett gemensamt förhållningssätt som främjar tillit, tolerans och goda relationer såväl elever emellan som mellan lärare och elever.

Om studiero skriver Skolinspektionen¹³ om betydelsen av ett samlat arbete, vilket innebär att det bland lärare och skolans ledning finns en gemensam förståelse för vilka strategier och förhållningssätt som är framgångsrika för att upprätthålla eller förbättra studieron, och att lärarna också agerar utifrån denna gemensamma förståelse, de fastslagna rutiner eller de överenskommelser som har gjorts. I detta kan ingå att skolan har analyserat hur lärares ledarskap och genomförandet av undervisningen påverkar studieron. Elevernas delaktighet granskas också. Här kan det handla om att eleverna får komma till tals om hur de upplever studieron och undervisningen, vad de upplever som störande, hur de tror att studieron kan förbättras eller vara med och påverka vilka regler som ska gälla. Slutligen uppmärksammas hur lärare hanterar eventuella ordningsproblem som uppstår och i vilken mån de vidtar åtgärder för att förebygga sådana.

Förvaltningen kan konstatera att det finns ett utvecklingsarbete att göra när det gäller trygghet och studiero på flera enheter. Att fortsätta systematisera arbetet inom ramen för skolenheternas planer mot diskriminering och kränkande behandling (PDK) är en viktig del som förvaltningen kommer att fortsätta att arbeta med. Men värdegrundsarbetet måste också levandegöras i praktiken i varje klassrumssituation. Inte minst behövs ett genus- och ett socioekonomiskt perspektiv på trygghetsarbetet. Resultaten har visat att pojkar från socioekonomiskt stabila förhållanden genomgående upplever sig tryggast i skolan, i alla årskurser, samtidigt som flickor är mer stressade och upplever större otrygghet, i synnerhet flickor från socioekonomiskt svagare miljöer.

¹² Skolinspektionen (2020) *Skolors arbete med trygghet och studiero*, diarienummer: 40-2020:1360, s. 13

¹³ Ibid.

En stabil organisation där enhetsstrukturer håller över tid, lärare får ökade möjligheter till kollegialt lärande, elevhälsan kan arbeta främjande och förebyggande och så vidare torde ge ökade förutsättningar till ett fokus på dessa frågor. Arbete för ökad trygghet och studiero hanteras således primärt på varje skolenhet, men på huvudmannanivå är en viktig slutsats att ge enheterna förutsättningar att kunna behålla behörig personal över tid så att de kan bära enhetens arbetssätt men framför allt bygga fungerande relationer med eleverna. Därför är skolenhetsöversynen en viktig åtgärd som förvaltningen arbetar intensivt med för närvarande, liksom kompetensförsörjningen och rektors ledarskap.

4.1.3 Förebyggande arbete mot kränkande behandling och diskriminering

Arbetet mot kränkande behandling regleras i skollag och diskrimineringslag. Kränkande behandling är ett uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet. Blir en elev kränkt i sin värdighet och det har med någon av de sju diskrimineringsgrunderna att göra kallas det för trakasserier. Om en elev blir utsatt för kränkningar av sexuell natur kallas det för sexuella trakasserier. I lagstiftningen regleras att en anmälan om kränkande behandling ska upprättas av rektor för att ge huvudmannen kännedom om den. Kränkingsanmälningar redovisas således löpande till grundskolenämndens individutskott.

Under läsåret 18/19 upprättades cirka 4350 anmälningar om kränkande behandling, varav 144 avsåg vuxen som kränkt elev. Under slutet av läsåret påbörjades ett implementeringsarbete av ett nytt IT-stöd för rektors kränkingsanmälningar, i syfte att hantera hela processen från anmälan till avslutande av ärende på ett mer likvärdigt och rättssäkert sätt. Systemet kategoriserar kränkingshändelser utifrån skol- och verksamhetsform. Utbildningsområde sex var först pilotområde för systemet, och i början av läsåret 19/20 öppnades det upp för hela förvaltningen, för att från och med november användas i skarpt läge. Systemet innebär förbättrade möjligheter för rektor att systematiskt identifiera var, hur och när kränkningar sker, vilket är en stor fördel när planer mot diskriminering och kränkande behandling ska upprättas och följas upp på enhetsnivå.

Under läsåret har förvaltningen även arbetat strategiskt med stöd till skolenheterna genom att ta fram en gemensam mall för planer mot kränkande behandling och diskriminering. Skolorna har fått stöd i att kartlägga friskfaktorer och risker som lett till mål och åtgärder. Rektor och berörda nyckelpersoner på skolorna erbjöds också fortbildning och ”skrivarstugor” med möjlighet att få individuellt stöd.

Det har under vårterminen 2020 också funnits möjlighet till extra stöd till rektorer i utredningsarbetet gällande kränkningar från vuxna gentemot elever. Utredare har varit behjälplig i komplicerade fall där rektor haft behov av handledning i utredningsarbetet. Stödmaterial är framtaget till rektorer för hela utredningsprocessen (anmälan, intervju, analys, åtgärder, uppföljning) för

kränkingsutredning vuxen-barn/elev och kommer att finnas tillgängligt för alla under hösten 2020.

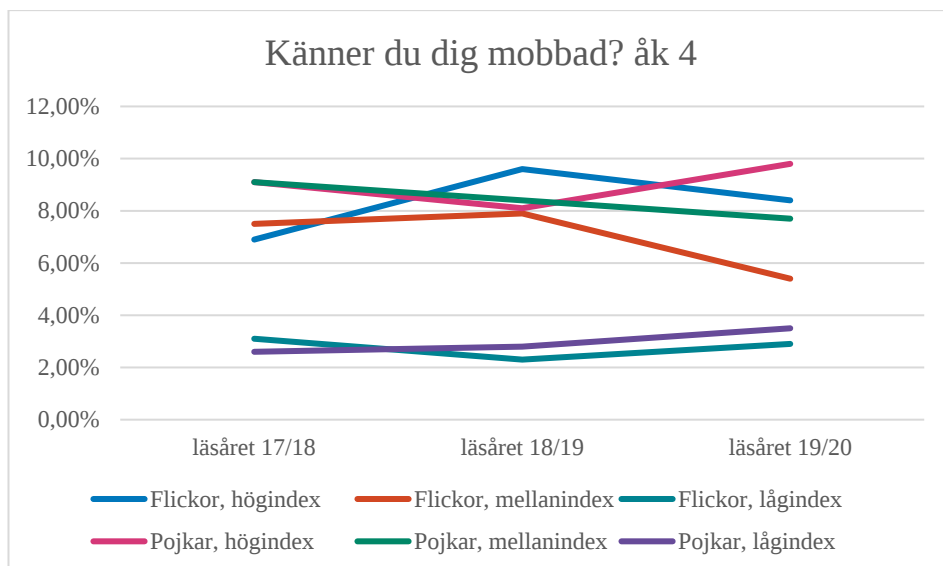
Statistiken i det nya IT-stödet för läsåret 19/20 visar att totalt 8894 kränkingsanmälningar upprättats av personal, varav 357 avser vuxen som kränkt elev, en andel som ligger i linje med föregående läsårs nivå. Fördubblingen av antalet anmälningar gentemot föregående läsår har troligen att göra med införandet av det nya systemet, vilket inte bara utgjort en mer smidig rutin utan även satt fokus på rektors ansvar och vikten av att anmäla och utreda kränkningar.

Drygt 70 procent av de anmälda kränkningarna har bedömts som faktiska kränkningar. Fysiska och verbala kränkningar står för den absoluta majoriteten av händelser, medan exempelvis kränkningar på sociala medier endast utgör knappt 3 procent, trots att rektorer i årets kvalitetsdialoger identifierat dessa som ett viktigt område att arbeta vidare med. Detta kan ha att göra med att denna typ av kränkning oftast sker efter skoltid. Skolan har dock ansvar för att anmäla och utreda kränkningar på sociala medier, i de fall kränkningarna påverkar verksamheten i skolan.

I de fall kränkningen bedömts haft koppling till någon av diskrimineringsgrunderna, står etnisk tillhörighet för det största antalet (297 stycken), följt av kön (167 stycken). Sexuella trakasserier förekom i 360 fall. Raster utgör de situationer då kränkningar oftast uppstår, men även lektionstid och övergångar mellan lektioner är kritiska. Upp till årskurs fyra stiger anmälningsbenägenheten för varje årskurs, för att därefter avta på motsvarande sätt.

Göteborgsregionens och Skolinspektionens regelbundna elevenkäter mäter elevers upplevelser av skolans arbete med att förhindra kränkningar, men också av grundläggande värden på skolan. En överblick över de senaste tre läsåren visar att elever i årskurs två totalt sett i lägre utsträckning upplever att andra elever är snälla mot dem idag än för två år sedan. Utgångsvärdena är dock relativt höga och förändringen över tid relativt liten.

Hälsosamtalen i årskurs fyra visar att förekomsten av känslan av att ”vara mobbad” hos elever ökar ju högre socioekonomiskt index en skolas elever har. I socioekonomiskt gynnade skolor känner sig cirka tre procent av flickorna och pojkarna mobbade, medan motsvarande siffror i mellan- och högindexskolor är cirka åtta procent sett över de senaste tre läsåren. Pojkar ur dessa grupper är även överrepresenterade vad gäller upplevelse av att ha varit utsatt för våld eller övergrepp. När det gäller elever i årskurs åtta upplever pojkar och flickor ur lågindexgruppen i lägst utsträckning att de varit utsatta för våld eller övergrepp.

Figur 5. Jämförelse av olika elevgruppers förekomna upplevelser av att känna sig mobbad. Källa: hälsosamtal i årskurs fyra, uttaget ur förvaltningens journalsystem PMO.

Elever i årskurs fem och nio upplever både att skolans arbete med att förhindra kränkningar blivit marginellt bättre ("De vuxna reagerar om de får reda på att en elev blivit kränkt"), liksom att elever respekterar varandra i något högre utsträckning idag än för två år sedan. En jämförelse av elevers svar 2017 respektive 2019 i årskurs fem visar att det är elever i mellanindexskolor som i lägst utsträckning upplever att skolan arbetar för att förhindra kränkningar, i synnerhet flickor. När det gäller årskurs nio har flickor ur alla socioekonomiska grupper denna upplevelse, men även här märker mellanindexgruppen ut sig med lägst skattningar.

Skolinspektionen bedriver tillsyn gentemot Göteborgs Stad och därmed kan föräldrar anmäla till Skolinspektionen att deras barn har blivit utsatta för kränkande behandling i skolverksamheten. Generellt har antalet tillsynsärenden minskat jämfört med föregående år.

Vårdnadshavares klagomålsärenden riktade mot skolorna kan också handla om kränkande behandling av enskilda elever, men andelen ärenden som handlar om kränkande behandling är relativt få, troligen eftersom dessa ärenden i de flesta fall omhändertas och utreds inom skolan, och/eller anmäls till Skolinspektionen som sedan inleder ett tillsynsärende enligt ovan.

En genomgång av befintliga planer mot kränkande behandling och diskriminering visar att det finns en stor spridning i hur kartläggningar sker, och endast ett fåtal skolor har mål, insatser och uppföljning som hänger ihop. Sådana kopplingar finns främst på skolor där Skolinspektionen genomfört kvalitetsgranskning/riktad tillsyn. Endast ett fåtal skolor har formulerade mål som är konkreta och uppföljningsbara. Det varierar i vilken utsträckning rektorer beskriver insatser för ökad trygghet och studiero i sina planer.

Av kvalitetsdialoger med rektorer framkom vidare att insatser planeras i högre grad än uppföljning och utvärdering. Skolors uppföljning varierar stort.

Kvaliteten skiftar stort mellan skolor såväl innehållsmässigt i planerna som i hur väl den utgör en aktiv del av skolornas arbete. På allt för många skolor är målen inte konkreta och uppföljningsbara och eleverna är inte delaktiga i de moment som processen innehåller; kartläggning, planering av insatser, uppföljning, utvärdering och analys. Kvaliteten i upprättande och efterlevnad av planen är med andra ord inte likvärdig över staden; det finns skolor som arbetar främjande, förebyggande och åtgärdande på ett sätt som gynnar eleverna, men också skolor som ännu inte arbetar strukturerat med dessa frågor.

Arbetet mot kränkande behandling och diskriminering är mycket viktigt ur ett elevperspektiv. Forskning visar att allvarliga former av kränkande behandling och diskriminering kan leda till omfattande psykisk ohälsa, bland annat med avsevärt förhöjd risk att eleven inte vill gå till skolan och således inte klarar sina studier.¹⁴

I den forskning som fokuserat på åtgärder för att motverka trakasserier och kränkningar ligger tyngdpunkten vid förebyggande åtgärder snarare än konkreta metoder, exempelvis om hur skolmiljön kan utformas. Det är när insatser används medvetet, systematiskt och med bred medverkan som har de påvisbara effekter. Insatser som fungerar för flickor var rastvaktsystem medan pojkar även var i behov av relationsfrämjande arbete. För pojkar visade sig dokumentation av ärenden, ordningsregler och disciplinära strategier också ha effekt, visar en studie. De mest effektiva insatserna mot diskriminering och systematisk kränkande behandling beskrevs emellertid bestå i att elever medverkade aktivt i det förebyggande arbetet, att uppföljning, utvärdering, personalutbildning genomfördes samt att åtgärder vidtogs för både den utsättande och den utsatta eleven. Ett framgångsrikt arbete mot kränkningar och diskriminering måste bedrivas utifrån skolans egna förutsättningar, genom kartläggningar, utvärderingar och genom en medveten systematik där all personal och alla elever var delaktiga. Skolor som arbetar aktivt med elevers delaktighet och där rektor tar aktivt ansvar för att motverka systematisk kränkande behandling visar sig också ha lägre förekomst av kränkningar och diskriminering.¹⁵

I egenskap av huvudman kan grundskolenämnden arbeta för att ge rektorerna så gynnsamma förutsättningar som möjligt att bedriva ett framgångsrikt, systematiskt förebyggande arbete. Som nämnts ovan har förvaltningen genomfört insatser som ett användbart kartläggnings- och statistiksystem, mall för plan mot kränkande behandling och diskriminering och stöd till rektor i utredningsarbetet vilket också kan fungera kompetenshöjande. Grundskoleförvaltningen menar också att stödet till rektorerna i att arbeta systematiskt med kvalitetsarbetet i stort är avgörande för detta, liksom de grundläggande förutsättningarna om en stabil personalorganisation med behörig personal. Detta arbete behöver fortsätta.

Flera skolor har behov av fortsatt stöd i arbetet med planer mot kränkande behandling och diskriminering, såväl innehållsmässigt som i efterlevnad av

¹⁴ Se Diskrimineringsombudsmannen (2012) *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv* Forskning publicerad vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000, Oxford Research på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen, 2012, ss. 11 och 19.

¹⁵ Ibid, ss. 30, 31.

planen. Inför hösten 2020 finns behov av ytterligare kompetensutvecklingsinsatser för rektorer och nyckelpersoner på skolorna. Stöd behöver erbjudas i arbetets olika delar: kartläggning, utvärdering och upprättande av plan i gemensam mall. Inför våren 2021 finns behov av stöd till skolorna med fokus på avstämning och fortlöpande uppföljning som tydligare omfattar alla skol- och verksamhetsformer. Inte minst behöver ett genus- och socioekonomiskt perspektiv genomsyra insatserna, då förvaltningen har kunnat se att elever från svagare socioekonomiska miljöer löper en ökad risk att bli utsatta för kränkande behandling och/eller våld.

4.1.4 Inflytande och delaktighet

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet återger vikten av elevers inflytande och delaktighet under ett eget avsnitt, *2.3 Elevernas ansvar och inflytande*. De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen.

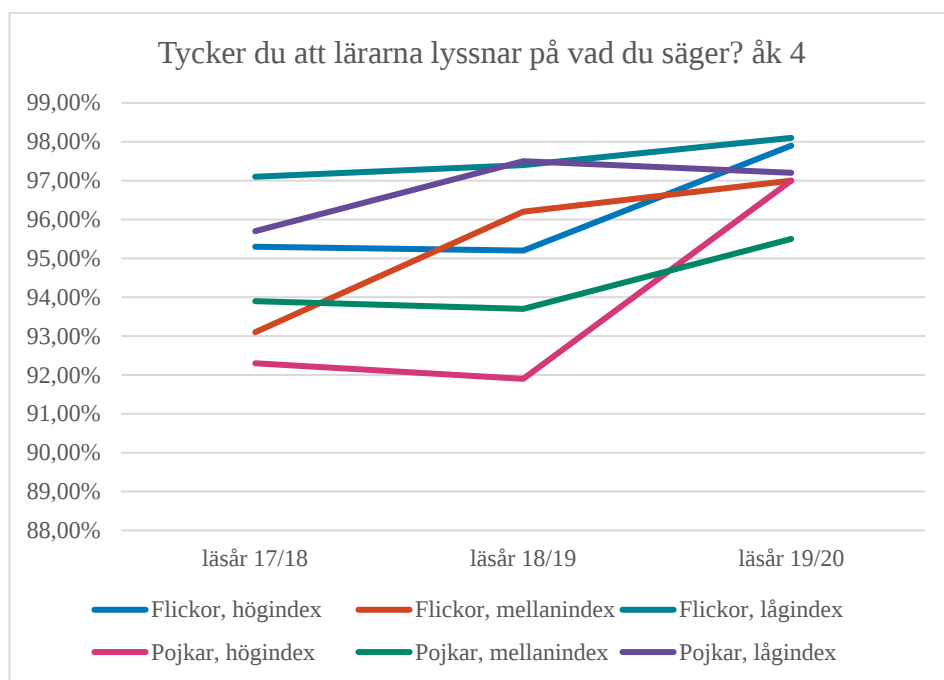
Föregående läsårs kvalitetsrapport tydliggjorde att nära hälften av de skolor som Skolinspektionen granskat (17 av 43) fick kritik för bristande arbete med delaktighet och inflytande. Inom ramen för undervisningen kan elevers delaktighet utvecklas betydligt och området konstaterades vara ett prioriterat utvecklingsområde.

En riktlinje för arbetet med delaktighet och inflytande på övergripande nivå har tagits fram, och beslutats av grundskolenämnden i början av hösten 2020. Riktlinjen beskriver framför allt strategiska dialoger, intensifierad samverkan och uppmuntran till engagemang i ungdomsfullmäktige, ökad röst från elever inom ramen för förvaltningens arbete, stöd till utveckling i skolor i socioekonomiskt utsatta områden, förbättrad och utvecklad digital synpunktshandling mer mera som strategier för ökad delaktighet. När det kommer till delaktighet i själva undervisningen finns också en strategi som handlar om att ta fram en verktygslåda med metoder och erfarenhetsutbyte, där det ska finnas tips om hur delaktighet skapas inom alla skol- och verksamhetsformer.

Rektorerens kvalitetsdialoger har inte haft fokus på området delaktighet och inflytande detta läsår, men sammanvägda enkätresultat från Göteborgsregionens och Skolinspektionens regelbundna enkäter visar att upplevelsen av både klustren *delaktighet och inflytande* och *argumentation och kritiskt tänkande* totalt sett för årskurs två alltså är hög över tid, indexvärdena ligger runt 80. Det är dock en viss minskning varje år under de senaste tre läsåren, i synnerhet för påståendet ”Jag får säga vad jag tycker”. Det är flickor ur samtliga socioekonomiska grupper som skattar sina upplevelser lägst inom dessa frågeområden, sett över tid, i synnerhet flickor ur mellanindexgruppen.

Tendensen för elevernas värdering av påverkan inom ramen för fritidshemmet i årskurs två är vikande, totalt sett, sett till de senaste fyra åren och kan tolkas som att eleverna upplever att deras handlingsutrymme för påverkan vid val av fritidshemsaktivitet har minskat något.

När det gäller hälsosamtalsstatistik från årskurs fyra, visar denna att nästan alla elevgrupper upplever en förbättring över tid i fråga om huruvida de tycker att lärarna lyssnar på vad de säger. Flickor i lågindexskolor är mest positiva, medan pojkar i mellan- och högindexskolor i lägst utsträckning upplever att lärarna lyssnar på vad de säger. För årskurs fem har indexvärdena för elevenkäten totalt sett stigit något jämfört med värdet för två år sedan, och om man jämför hur grupper av elever svarar 2017 respektive 2019 är det tydligt att flickor och pojkar ur högindexkategorin värderar sin delaktighet högst, och dessutom har en mer positiv trend än övriga grupper.

Figur 6. Jämförelse av olika elevgruppers värdering av huruvida lärarna lyssnar på vad de säger. Källa: hälsosamtal i årskurs fyra, uttaget ur förvaltningens journalsystem PMO.

För högstadiet visar data för årskurs åtta och nio på samma tendenser som för årskurs fyra och fem – både pojkar och flickor i högindexskolor upplever att lärarna lyssnar på vad de säger i högre utsträckning än andra, och uppvisar en mer positiv trend för indexet delaktighet än andra i årskurs nio.

Skolverket¹⁶ återger viktiga förutsättningar för att delaktighet och inflytande ska kunna fungera. Ett klassrumsklimat som kännetecknas av gemenskap främjar elevers delaktighet och allas möjlighet att bli hörda. Det handlar om lärarnas sätt att svara på elevernas initiativ, deras förmåga att lyssna till och tolka elevernas frågor och respons, men även att ge lämpliga och begripliga instruktioner till eleverna. Det handlar också om lärarnas förmåga att skapa relationer till eleverna och deras flexibilitet och pedagogiska fingertoppskänsla, det vill säga att anpassa sig efter studentens krav och den nuvarande situationen. Om lärare ser elever som kompetenta och kunniga främjas delaktighet. Värdegrunden och lärarnas bemötande av eleverna är med andra ord avgörande,

¹⁶ Skolverket (2015) *Delaktighet för lärande – en kunskapsöversikt*

liksom att tid och resurser avsätts för att lärare själva ska kunna reflektera och samtal.

Skolinspektionen¹⁷ är inne på samma spår, men identifierar också att lärare på en majoritet av de granskande skolorna arbetar aktivt med att främja *tillgängligheten* i undervisningen, vilket är av stor betydelse för elevers möjligheter att vara delaktiga. Tillgänglighet i sig är dock inte tillräckligt för att skapa förutsättningar för delaktighet, och många lärare behöver i större utsträckning organisera undervisningen även utifrån de andra delaktighetsaspekterna. Särskilt i förhållande till elevers möjlighet till *autonomi*, men delvis också *samhandling* och *erkännande*. Vidare har granskningen visat att de anpassningar och prioriteringar som lärare gör är av särskild stor betydelse för vissa elevers möjlighet till delaktighet, däribland elever som har diagnostiserats med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF).

Slutligen visar Forum för levande historia¹⁸ att det framförallt är elever från mindre resursstarka hem som påverkas positivt av demokratistärkande utbildning, då många politiska värderingar formas tidigt i livet och då skolans demokratifrämjande insatser därför kan vara effektiva. Vad det gäller hur man bör undervisa tyder forskningen på att det inte framförallt är en viss didaktik som är avgörande utan ett förhållningssätt från läraren om att ha ett demokratiskt klimat i klassrummet. Ett öppet diskussionsklimat där alla kan göra sina röster hörda och argument framföras och jämföras främjar delaktighet.

Eftersom rektorernas kvalitetsdialoger inte haft fokus på området delaktighet och inflytande detta läsår, är det svårt att göra en analys av skolornas arbete med detta. Det kan dock konstateras att delaktighetsarbetet är nära förknippat med värdegrundsarbetet i mer allmänna termer, och att framför allt den personalomsättning som beskrivs av rektorerna som problematisk är viktig att bryta. Den i enkäterna nedåtgående trenden för de yngre åldrarna när det gäller upplevd delaktighet och inflytande liksom för andra närliggande områden måste tas på allvar. När det gäller de yngre åldrarna är det också viktigt att utgå från flickors upplevelser av att inte få säga vad de tycker i lika hög utsträckning som pojkarna.

Det är positivt att elever i mellanstadiet skattar sin delaktighet högre idag än för tidigare. Utifrån vad Forum för levande historia lyfter om demokratifrämjande insatser, är det också glädjande att elevenkäten visar att det är mellan- och högstadieelever ur resurssvaga hem som i högst utsträckning upplever att lärare lyssnar på dem, att de får säga vad de tycker, påverka och så vidare. Förvaltningen bedömer därför återigen att det stöd till skolor i socioekonomiskt utsatta områden som beslutats om inom ramen för förvaltningens riktlinje för ökad delaktighet (2020), är en riktig prioritering och bör fortsätta.

¹⁷ Skolinspektionen (2018) Tematisk kvalitetsgranskning *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen* s. 5

¹⁸ Forum för levande historia (2019) *Är skolan demokratifrämjande?*

4.1.5 Strategiskt jämställdhetsarbete

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett av de grundläggande värden som skolan ska förmedla. I läroplanen (Lgr 11) anges att verksamheten ska motverka traditionella könsmönster och könsroller, med ett förtydligat uppdrag från och med 2018. Flickor och pojkar ska ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Föregående läsårs kvalitetsrapport konstaterade att strategiskt jämställdhetsarbete behöver utvecklas och prioriteras, mot bakgrund av Skolinspektionens kritik mot en majoritet (26 av 43) av kvalitetsgranskade skolor. Kritiken gällde rektors roll som garant för att jämställdhetsarbetet genomsyrar såväl undervisning som organisering av all verksamhet samt lärares kompetenshöjning i jämställdhet. Även rektorns uppföljning av jämställdhetsarbetet och analys kopplat till kön beträffande kunskapsresultat och kränkningar fick kritik. Skolinspektionen kritiserade även under våren 2020 sex skolor (av sju granskade) för samma brist. Ett särskilt fokus i den granskningen låg på kopplingen mellan jämställdhetsarbete och trygghet för alla elever, oberoende av könstillhörighet.

Förvaltningen har genomfört insatser under läsåret för att stödja skolorna i utvecklingen, utifrån de identifierade behoven. En av läsårets rektorsverkstäder har haft fokus på ledning av strategiskt jämställdhetsarbete, där forskaren Mia Heikkilä föreläste för alla rektorer om hur rektor kan säkerställa att alla elever, oavsett könstillhörighet, ska ges förutsättning att lära och utvecklas. Ytterligare en rektorsverkstad fokuserade på könsskillnader i skolresultat. Dessutom har en riktad jämställdhetsutbildning genomförts av MR-teamet på grundskoleförvaltningen under fyra tillfällen våren 2020, där sammanlagt 31 rektorer deltog. 16 av dessa hade fått kritik av Skolinspektionen under något av läsåren 18/19 eller 19/20. Utbildningen innehöll moment inom följande områden: kunskapsöversikt, systematisera jämställdhetsarbetet, jämställdhetsintegrering i alla processer samt bemötande och samverkan med vårdnadshavare.

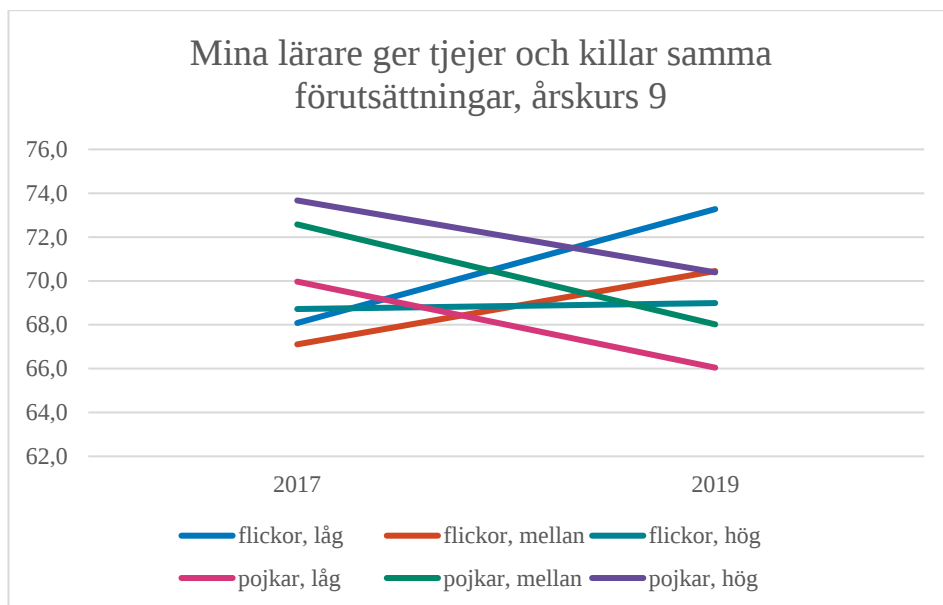
En genomgång av läsårets upprättade planer mot kränkande behandling och diskriminering visar att alltför många skolor fortfarande saknar mål, insatser och uppföljande systematik kring jämställdhet. Planerna upprättades i november 2019.

I kvalitetsdialogen som genomfördes under våren 2020 är det också tydligt att skolor som bedriver ett aktivt och genomtänkt jämställdhetsarbete fortfarande är enskilda undantag. Motsvarande tydlighet i rektorsers språkande kring trygghet och studiero, återfinns inte i samtal kring strategiskt jämställdhetsarbete. Många skolor förefaller vara i en fas av att skapa snarare än att bibehålla ett strategiskt jämställdhetsarbete. Rektorerna kan dock urskilja framgångsfaktorer för att bedriva ett strategiskt jämställdhetsarbete. Dessa kan sammanfattas som att bedriva ett normkritiskt arbete för medvetandegöra och utmana den invanda synen på traditionella könsmönster hos personal och elever (inklusive normspaning), att involvera vårdnadshavare då könsmönster är en stark norm i samhället, liksom att använda kön som indikator vid uppföljningar och analyser

inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Det är dock svårt att förändra normer, konstaterar rektorerna – jämställdhet kan vara känsligt att tala om och såväl elever, personal som vårdnadshavare kan ha starka åsikter och värderingar kring detta. Inte minst är den snäva mansnormen/machokulturer ett problem för både pojkar och flickor.

Förvaltningen har inför denna rapport framtagande brutit ner rådata från både elevenkäter och hälsosamtal i olika årskurser, för att kunna urskilja tendenser inom olika sakområden – trygghet, studiero, undervisningskvalitet, särskilt stöd och så vidare. När varje sakområde har studerats är det tydligt att flickor ur hög- och mellanindexkategorin oftare värderar sin upplevelse sämre än andra grupper, oavsett årskurs. Detta gäller så gott som samtliga sakområden: ”veta vad som krävs” i årskurs fem och nio, ”stimulans” i årskurs två och nio, ”tillit till elevens förmåga” i årskurs nio, ”trygghet” i årskurs två och fem (endast mellanindexkategorin), ”studiero” i årskurs fem och nio, ”delaktighet” i årskurs två, fem och nio, ”argumentation och kritiskt tänkande” i årskurs två, fem och nio, ”förhindra kränkningar” i årskurs fem och nio, ”anpassningar” i årskurs två, fem och nio (i årskurs fem endast mellanindexkategorin), ”trivs du i skolan” i årskurs fyra och åtta (i årskurs åtta även lågindexkategorin), ”är du ofta stressad” i årskurs åtta (gäller även flickor ur lågindexkategorin), ”svårigheter i skolarbetet” i årskurs åtta, ”får du den hjälp du behöver” i årskurs åtta. Hälsosamtalets fråga om stress sticker ut särskilt, med hälften av alla flickor i mellanindexkategorin det senaste läsåret som ofta upplever stress.

Göteborgsregionens och Skolinspektionens enkäter mäter också varje år för årskurs nio elevernas upplevelser av just skolans jämställdhetsarbete specifikt. Elevernas skattningar för båda påståendena *I min skola pratar vi om jämställdhet mellan könen*, och *Mina lärare ger killar och tjejer samma förutsättningar*, visar att indexen ligger relativt lågt men att elever i årskurs nio totalt sett under de senaste tre läsåren ändå upplever en svagt positiv trend inom båda påståendena. När det gäller värderingen kring huruvida man pratar om jämställdhet i skolan, har alla elevgrupper utifrån både kön och socioekonomi uppfattat detta arbete som mer aktivt 2019 jämfört med 2017, förutom flickor i högindexskolor. Uppskattningen av huruvida lärare ger killar och tjejer samma förutsättningar värderas högre av flickor i alla socioekonomiska grupper utom högindexgruppen 2019 jämfört med 2017, medan pojkar omvänt upplever att detta sker i lägre grad 2019 jämfört med 2017.

Figur 7. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av huruvida deras lärare ger killar och tjejer samma förutsättningar i årskurs nio. Källa: Indexvärden för Göteborgsregionens elevenkäter 2017 och 2019.

Sveriges kommuner och regioner¹⁹ återger att en avgörande framgångsfaktor för framgångsrikt jämställdhetsarbete är att de vuxna reflekterar över vilka normer de själva förmedlar eller upprätthåller, och vilka skilda förväntningar de kan ha på elever utifrån faktorer som kön, etnicitet, hudfärg, funktionsförmåga och andra aspekter. Att utmana normer för maskulinitet är en oundgänglig del av detta arbete. Det finns en stor efterfrågan på kunskap och stöd i arbetet med pojkar, män och maskulinitetsnormer. Merparten av insatserna för kommunala skolor har uppmärksammat könsskillnader mellan flickor och pojkar, men inte nått fram till att utmana och förändra de normer som skillnaderna grundar sig i.

Forskningen framhåller vikten av att elever möter en socialt stödjande undervisning och ett klimat där höga förväntningar kombineras med motiverande budskap. Återkoppling, som låter eleverna förstå att misstag är naturligt och att själva ansträngningen är viktig, hjälper dem att utveckla sitt lärande. En förklarande teori bakom detta är att pojkar oftare väljer att avvisa kraven och låter bli att försöka, medan flickor väljer att arbeta hårt – med stress som konsekvens. Flickor drivs oftare av lärandemotiv, det vill säga lär sig för sin egen skull, av intresse eller av plikt. Pojkar drivs oftare av prestationsmotiv, vilket innebär att de söker bekräftelse och vill visa omvärlden att de är smarta och kompetenta. Konkurrens och tävlan framstår som viktigt för fler pojkar och kan sporra till prestation, men eventuellt innebär detta samtidigt att misslyckande upplevs som mer socialt kostsamt och därför måste undvikas²⁰

Sammanfattningsvis är det tydligt att mycket återstår att göra inom förvaltningen för att uppnå jämställda villkor i undervisningen. I synnerhet bör det framtida jämställdhetsarbetet rikta in sig på socioekonomiskt utsatta skolor, eftersom flickor i dessa områden sammantaget upplever sin skolsituation som

¹⁹ SKR Maskulinitet och jämställd skola – arbete för ökad trygghet och bättre studieresultat, ss. 8-9

²⁰ Ibid, ss. 13-14.

sämre än andra elever gör. En möjlig tolkning av resultaten på elevenkäten i årskurs nio är dock att skolornas aktiva jämställdhetsarbete gått framåt något under perioden 2017 till och med 2019.

Precis som i andra delar av Sverige, upplever flickor på högstadiet även i Göteborg en högre och ökande grad av stress, vilket är mycket bekymmersamt. Samtidigt är pojkars studieresultat lägre. Ett tydligt exempel på denna situation är att flickor, oavsett socioekonomisk status, uppskattar sig i högre utsträckning ha svårigheter i skolan än pojkar i motsvarande indexkategori, trots att pojkar presterar sämre. Möjliga tolkningar av detta är att pojkar överskattar sina skolprestationer, eller att flickor underskattar sina skolprestationer. Denna bild återfinns inom forskning och erfarenhet inom jämställdhetsarbete i skolan, och nyckeln för att komma vidare med detta handlar till stor del om att utmana mansnormer.

4.1.6 Främjande av skolnärvaro

Elever i förskoleklass, grundskola och grundsärskola omfattas av skolplikt, såvida inte giltiga skäl finns att utebli, exempelvis sjukdom eller beviljad ledighet vid särskilda skäl. Att elever deltar i undervisningen är en grundförutsättning för allt lärande i skolan. Elever med problematisk frånvaro riskerar sämre skolresultat, och arbetet för att förhindra att denna situation uppstår måste ske långsiktigt genom ett förebyggande och främjande trygghetsarbete liksom genom utveckling av undervisningens kvalitet så att alla elever kan ta till sig denna.

I föregående läsårs kvalitetsrapport bedömdes närvaroarbetet vara prioriterat att komma tillrätta med, dels utifrån att rektorer signalerat att den problematiska frånvaron tycktes öka, dels att det inte gick att ta fram en samlad statistisk information över elevernas närvaro i skolan. Mot bakgrund av detta fattade förvaltningsledningen beslut om att alla skolor ska registrera elevnärvaro i Hjärntorget med start i januari 2020. Samtidigt har ett parallellt arbete pågått utifrån det uppdrag som gavs 2018 av kommunfullmäktige och grundskolenämnden att ”ta fram gemensamma regler, rutiner och uppföljning av elevers närvaro i grundskola och grundsärskola”, som senare också kompletterades för att även omfatta förskoleklass. Utifrån uppdraget har ett kartläggningsarbete bedrivits som visat att arbetet med elevers närvaro inte varit samordnat och att det saknats samsyn inom förvaltningen. Det har också funnits behov av att utveckla en systematik i arbetet med närvaro som kan möjliggöra en väl fungerande uppföljning inom ramen för förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. Syftet med det utvecklingsarbete som bedrivits har varit att tydliggöra en process där det är klart vem som gör vad och hur samt att arbetet präglas av noggrannhet och systematik. Tre delprocesser har identifierats: närvarouppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet, arbetsgång vid elevs frånvaro samt skolpliktsbevakning. Förvaltningen har tagit fram stödmaterial, rutiner och anvisningar.

Under september 2020 påbörjades ett implementeringsarbete där samtliga rektorer fick information om det stödmaterial som finns framtaget och hur processen närvaro är tänkt att fungera. Förvaltningen samverkar också med

externa aktörer för att tillsammans med dessa hittar former för hur de kan stödja skolornas arbete med närvaro.

Ett stort problem i närvaroarbetet över tid har varit brister i registreringsfrekvens bland lärare (som också låg till grund för förvaltningsledningens beslut, se ovan). För att över huvud taget kunna dra slutsatser om närvaron, behöver det finnas ett dataunderlag som är tillförlitligt. Under höstterminen 2019 registrerades 85 procent av den timplaneförlagda tiden i grundskolan, grundsärskola och förskoleklass, och en ytterligare förbättring skedde vårterminen 2020 med nära 86 procent registrerad tid. Detta är en förbättring över tid – för fem år sedan nådde den registrerade tiden cirka 80 procent.

Den 1 juli 2018 började en ny bestämmelse i skollagen om elevs frånvaro att gälla. Enligt denna är rektorn skyldig att skyndsamt utreda om en elev har upprepade eller längre frånvaro. Utredningen ska syfta till att ta reda på orsaken till elevens frånvaro. I samband med utredningen ska rektorn även anmäla frånvaron till huvudmannen. Förvaltningen implementerade i början av läsåret en särskild blankett för sådan anmälan till huvudmannen, och antalet frånvaroanmälningar har ökat under läsåret jämfört med tidigare – från ett trettiotal anmälningar under läsåret 18/19 till cirka 350 stycken under läsåret 19/20. Rutinen har sannolikt bidragit till en ökning i frånvaroanmälningar. Ovan nämnda kartläggningsarbete har dock visat att utvecklingsarbete kvarstår. Rektorer efterfrågar en vägledande arbetsgång och en gemensam mall för frånvaroutredningar, liksom en ännu smidigare anmälningsrutin. Det är också av stor vikt att insatser för att få tillbaka elever till skolan samordnas mellan olika aktörer.

IFOUS²¹ beskriver de huvudsakliga gemensamma nämnarna för ett arbete som främjar elevnärvaro. Framför allt krävs att skolan bedriver ett långsiktigt, strategiskt och målmedvetet arbete med proaktiva insatser inom flera olika områden och som involverar hela skolans organisation. I forskningen tonar tre områden fram som viktiga för att främja närvaro; *Elevers upplevelse av trygghet och delaktighet*, vilket innefattar trygghet och goda kamratrelationer men också tillhörighet, delaktighet och engagemang. *Goda lärmiljöer*, vilket innebär undervisningskvalitet och gott ledarskap i klassrummet positiva förväntningar på eleverna och goda relationer elev-lärare, samt organisatorisk medvetenhet, vilket handlar om helhetsperspektiv och systematik i arbetet med skolenärvaro. *En god skolkultur* handlar om förebyggande och proaktivt elevhälsoarbete, trygga övergångar och dialog och samverkan inom och utom skolorganisationen.

Till stor del kan alltså förvaltningens resultat inom så gott som samtliga områden inom föreliggande kapitel (*Verksamhetens kvalitet*) även sägas gälla för det främjande närvaroarbetet. Läsaren uppmanas därför att läsa relevanta avsnitt kring dessa aktuella resultatområden i denna rapport även utifrån perspektivet främjande av närvaro.

²¹ IFAU (2019) Rapportstudien *Skolenärvaro – en översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan*, IFOUS, rapportserie 2019:3, på uppdrag av Uppdrag psykisk hälsa Stockholms län

Forskning²² har också kunnat belägga att ett tidigt uppmärksammande av ströfrånvaro har betydelse för att sätta in adekvata åtgärder i tid, eftersom långvarig problematisk frånvaro ofta börjar med att eleven är borta strövis. Riskfaktorer för långvarig frånvaro kan bero på individuella faktorer, familjeförhållanden och skolförhållanden. Det är skolförhållandena som skolan kan påverka, och det är långt mer effektivt att arbeta närvarofrämjande än att sätta in stöd när problematisk frånvaro redan är ett faktum. Sammanfattningsvis visar forskningen att professioners främjande och förebyggande arbete med elever i behov av särskilt stöd och som är i risk att inte nå måluppfyllelse är mycket betydelsefullt. Att skapa tid och möjlighet för professioners lärande genom interventioner och utbildningsinsatser är därför av största vikt för att kunna stödja elever att fullfölja skolan. Forskning visar vidare att lärandet behöver ske i ett kollegialt samarbete, med aktiviteter som har nära koppling till undervisningen och att det måste ges tid för att ge effekt på den professionella utvecklingen och utvecklingen av den pedagogiska praktiken i arbetet med elever i riskzon.

Sammantaget bedömer förvaltningen att det utvecklingsarbete som genomförts och det arbete som nu pågår med att införa framtagna rutiner och anvisningar kommer att ge förutsättningar för ett samordnat och systematiskt arbete för ökad närvaro och uppföljning. Det finns dock fortfarande ett återstående utvecklingsarbete när det gäller närvarohanteringen; arbetssätt vid vikariers närvarohantering, stöd vid uppföljning av skolors närvarostatistik och frånvaroutredningar, implementering av en närvaroapp, förutsättningar för närvaroregistrering och -uppföljning i SU-grupper, anpassad studiegång och grundsärskola, samt kravspecifikationer i nya IT-stöd i förvaltningen.

Det är också positivt att lärare har lyckats hålla i trenden med den högre registreringsfrekvensen under våren 2020, då coronapandemin förflyttade fokus till annat och många lärare var sjukskrivna. Fler vikarier arbetade i klassrummen vilket hade kunnat riskera en etablerad rutin för närvaroregistrering. Förvaltningen ser med vidtagna åtgärder och med kommande utvecklingsinsatser att den registrerade tiden kommer att öka ytterligare, och att det inom rimlig tid därför kommer att bli meningsfullt att också mäta och följa elevernas närvaro totalt sett.

4.1.7 Analys och bedömning

De redovisade resultaten visar att samtliga delar inom värdegrundsarbetet behöver arbetas vidare med: trygghet och studiero, förebyggande arbete mot kränkningar, delaktighet och inflytande, strategiskt jämställdhetsarbete och främjande av skolnärvaro. De olika delarna hänger på många sätt ihop med varandra och är varandras ömsesidiga förutsättningar, något som också den i rapporten återgivna forskningen och beprövade erfarenheten beskriver. Värdegrundsarbetet blir aldrig ”färdigt” utan är en ständigt pågående process som måste levandegöras och vidmakthållas dagligen i undervisningen och för tiden runt omkring. Först då kan positiva tendenser identifieras, och elever ges

²² Högskolan Väst *Främjande och förebyggande insatser för elever i riskzon att inte fullfölja sina studier*, s. 9

de bästa förutsättningarna till egen utveckling såväl inom skolämnena som utifrån skolans demokratifostrande uppdrag.

Särskilda utmaningar inom värdegrundsarbetet som denna kvalitetsrapport har visat, är följande. Först och främst visar utvecklingen för de senaste tre läsåren att elever i de yngre åldrarna (årskurs två) konsekvent värderar sin skolsituation sämre över tid, en tendens som också återfinns inom klustret ”Anpassningar av undervisningen” och som också gäller för elevernas upplevelse av fritidshemmet.

Vidare kan konstateras att könsmönster är tydliga och faller väl inom ramen för vad forskningen har visat över hur olika villkoren för flickor och pojkar i skolan ser ut. Flickor upplever en högre stress, en större otrygghet, en sämre studiero och en lägre delaktighet än pojkar, samt underskattar sina skolresultat. Pojkar i sin tur överskattar sina skolresultat och uppger sig vara mer nöjda med den psykosociala skolmiljön.

Slutligen visar också materialet att elever i högindexskolor systematiskt värderar sin skolsituation sämre än andra – mobbning och våld upplevs till exempel i större utsträckning. Det positiva undantaget i sammanhanget är delaktighetsarbetet, som förefaller ha haft god effekt i framför allt mellanstadiet, vilket är glädjande eftersom just socioekonomiskt utsatta miljöer är särskilt viktiga att arbeta med utifrån ett demokratistärkande perspektiv.

Förvaltningen bedömer att dessa elevgrupper är särskilt viktiga att fokusera när insatser för värdegrundsarbete utformas. Elevhälsans förebyggande och främjande uppdrag behöver stärkas, vilket också är tydligt inom andra delar i denna rapport. Ett sätt att organisatoriskt ge bättre förutsättningar för elevhälsan att arbeta systematiskt är att samla elevhälsans personal på samma enhet. Med större skolenheter, som kommer att genomföras under den närmaste tiden, finns goda möjligheter till detta. Likaså bedöms elevhälsans viktiga roll i undervisningen kunna stärkas genom att rektor blir chef över samtliga medarbetare.

Med större och mer sammanhållna enheter förväntas också elevomsättningen minska något. Den stora elevomsättningen har konstaterats vara ett bekymmer på vissa enheter för att kunna skapa relationer med eleverna. När upptagningsområden blir större och övergångar mellan framför allt årskurs tre och fyra blir mer sällsynt, finns bättre förutsättningar för elever att stanna längre på samma enhet.

Personalomsättningen är också en viktig faktor som stör det långsiktiga, relationsinriktade arbetet som är så avgörande för en tillitsfull klassrumsmiljö. Det är därför glädjande att omsättningen minskat något under 2020 jämfört med 2019.

Riktade insatser för att förebygga psykisk ohälsa (exempelvis stress), att systematisera arbetet mot kränkande behandling och diskriminering, att arbeta mer strukturerat med övergångar mellan lektioner och mellan rast och lektion, hur ett bra rastaktivitetsarbete kan se ut, samt att fortsätta arbeta för att lärare registrerar lektionsnärvaron i ännu högre utsträckning, bedöms också behövas.

4.2 Undervisningens kvalitet

4.2.1 Utgångspunkter

I skollagens inledande paragrafer anges syftet med utbildningen och hur den ska utformas. Där anges att utbildningen syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

I detta avsnitt som bär rubriken Undervisningens kvalitet kommer vi med hjälp av olika underlag belysa aspekter av undervisningens kvalitet.

4.2.2 Stimulans och utmaning för alla elever

Undervisningen ska främja elevernas möjligheter att nå läroplanens mål. För att kunna göra det behöver undervisningen planeras och genomföras så att syftet med ämnet uppnås. Innehållet i undervisningen behöver stämma överens med de värden skolan enligt läroplanen ska förmedla. Det finns många perspektiv på frågan om vad som är god undervisningskvalitet. Skolinspektionen²³ har utifrån forskning angett tre centrala områden som är avgörande för undervisningens kvalitet vilket också utgör områden som Skolinspektionen granskar vid sina inspektioner. Dessa tre områden är:

- att undervisningen är målfokuserad, varierad och innehåller ett aktivt lärarstöd,
- att eleverna stimuleras och utmanas i undervisningen utifrån varje enskild individs behov och förutsättningar, samt
- att eleverna görs delaktiga i lärandet.

Dessa områden stämmer också väl överens med de frågor som ställs i den elevenkät Göteborgsregionen (GR) och Skolinspektionen genomför regelbundet. Ett frågeområde i enkäten samlar frågor som handlar om hur väl eleverna *vet vad som krävs*. För årskurs två är indexvärdena för detta frågeområde relativt stabilt över tid. Jämförelse mellan pojkar och flickor visar att pojkar i lite större utsträckning upplever sig veta vad som krävs. Elever på högindexskolor upplever sig i större utsträckning veta vad som krävs i jämförelse med elever på lågindexskolor. Vid en jämförelse mellan årskurserna är det tydligt att elever i årskurs nio svarar att de mindre utsträckning vet vad som krävs. Enkätens indexvärde för årskurs nio eleverna är i genomsnitt 63,5

²³ Skolinspektionen (2020) <https://www.skolinspektionen.se/rad-och-vagledning/skolrepresentanter/undervisning/> hämtat 2020-11-13

för 2019. Det ska jämföras med motsvarande siffra för årskurs två som är 84 och för årskurs fem är indexvärdet 81,4.

Inom frågeområdet *tillit till elevens förmåga* får eleverna svara på påståenden som, ”Min lärare får mig att tro på mig själv i mitt skolarbete”. I årskurs nio är det pojkarna som i större utsträckning instämmer i detta påstående - särskilt pojkar i högindexskolor.

Stimulans i undervisningen är ett annat frågeområde i enkäten. I årskurs två är det pojkarna i högindexskolor som i störst utsträckning håller med om att de får stimulans. Flickorna i lågindexskolor upplever i minst utsträckning en sådan stimulans i undervisningen. Generellt uppfattar eleverna i årskurs fem och nio en lägre grad av stimulans i jämförelse med eleverna i årskurs två. Här finns dock en skillnad mellan skolor. Elever på högindexskolor upplever en större stimulans än elever på lågindexskolor.

I nära anslutning till frågor om stimulans ligger frågorna om *utmaningar*. Det handlar då om eleverna upplever att de kan arbeta med extra uppgifter eller svårare uppgifter. Dessa frågor riktar sig till eleverna i årskurs fem och nio. I årskurs nio är mönstret tydligt att detta också skiljer sig mellan elever i hög- och lågindexskolor enligt samma mönster som gällde för frågeområdet stimulans.

I enkäten till eleverna i årskurs två finns ett frågeområde som handlar om fritidshem och lärmiljön. I enkäten får bland annat eleverna ta ställning till påståendet ”Jag lär mig saker på fritids”. Vid jämförelse mellan läsåren 17/18 till 19/20 märks en viss nedgång över tid för denna fråga. En nedgång över tid gäller för samtliga frågor kring fritidshemmets lärmiljöer. Fritidshemsverksamheten har flera utmaningar. De handlar framför allt om att bristen på behörig och legitimerade lärare fortsatt är stor och att rektorer har varierande förkunskaper om fritidshemmet som verksamhet. Flera elever som har stöttning under timplanebunden tid har inte heller samma stöd under sin tid i fritidshemmet. Därtill har elevgruppernas storlek ökat.

Bristande kunskap om arbete med systematiskt kvalitetsarbete i fritidshem innebär i flera fall utebliven kontinuerlig uppföljning, utvärdering och analys av lärmiljön i fritidshem. Detta innebär i sin tur att arbete med trygga lärmiljöer inte kan förebyggas eller utvecklas. Ett större och bättre löpande samarbete och kommunikation mellan medarbetare på skolan i stort och rektor samt elevhälsoteam behövs på många skolor. Fritidshemmets medarbetare har ofta möjligheten att stärka elevernas lärande under hela dagen.

Om vi utifrån elevenkäten sätter elevernas synpunkter i relation till de områden som Skolinspektionen bedömer som centrala delar för undervisningens kvalitet ser förvaltningen både mönster utifrån kön och socioekonomi. Elever i lågindexskolor, elever med generellt bättre studieförutsättningar, upplever mindre stimulans och utmaningar i undervisningen. Om vi tittar på stimulans finns också en skillnad i skillnad mellan flickor och pojkar – flickor i lågindexskolor upplever mindre stimulans.

Att fler elever vill ha och behöver mer utmaningar i undervisningen visar sig också i den stora elevenkät som Skolinspektionen gör nationellt varje år.

Skolinspektionen²⁴ konstaterar i sin tematiska analys att kvaliteten på undervisningen är avgörande för att eleverna ska kunna få den stimulans och de utmaningar de behöver. Undervisningen måste upplevas som meningsfull av eleverna och ge dem goda förutsättningar för lärande.

Skollagen är tydlig med att alla elever har rätt att nå så långt de kan i skolan. Utifrån tillsyn och kvalitetsgranskning ser Skolinspektionen att undervisningen i vissa klassrum inte tillräckligt stimulerar alla elevgrupper att komma längre i sin kunskapsutveckling. I detta sammanhang synliggör Skolinspektionen att fokus i skolans arbete kring undervisningen måste vara brett – både utmaningar och stöd behöver finnas med.

Vikten av att undervisningen utmanar eleverna på rätt nivå är väl belagd inom utbildningsvetenskaplig forskning.²⁵ I Skolinspektionens analys konstateras att undervisningen i klassrum många gånger läggs på en ”medelnivå” för att passa så många elever som möjlig. Att hitta rätt nivå är exempelvis särskilt viktigt i undervisningen av nyanlända elever och där kartläggning av elevernas tidigare kunskaper är en mycket viktig utgångspunkt för att skolan sedan ska kunna anpassa undervisningen efter varje elevs behov. Detta gäller dock generellt - att lärarna behöver lära känna varje elev för att kunna tillgodose alla elevers behov i klassen.

Att veta vad som krävs av en elev är en viktig förutsättning för lärande och utveckling. Därför behöver också undervisningen vara målfokuserad så som Skolinspektionen anger i sina kriterier för god undervisning. Resultaten i elevenkäten visar ett mönster i att de äldre eleverna i mindre utsträckning vet vad som krävs av dem. En liknande bild återges i den senaste betygsutredningen. Många av eleverna som utredningen har träffat anser att kunskapskraven är otydliga och många lärare upplever att de är svåra att tolka. En konsekvens av att kunskapskraven upplevs som omfattande och detaljerade är att de ofta bryts ned i delar i så kallade betygsmatriser. Fokus hamnar då på detaljer i kraven i stället för på helheter i ämnet eller kursen och eleverna ges på detta sätt en fragmentiserad återkoppling av sin kunskapsutveckling. Detta är också något som Skolverket konstaterat i en analys av betygssättningen i årskurs nio från 2019 och konstaterar att det är en ”övermäktig uppgift” för lärarna att på ett likvärdigt sätt tolka vilka elevprestationer som motsvarar vilka betyg.²⁶

Höga förväntningar på eleverna brukar lyftas fram i forskningen som en framgångsfaktor i undervisningen. Som lärare handlar det om att förmedla höga förväntningar på alla elever oavsett socioekonomisk bakgrund. Frågeområdet i elevenkäten med titeln *tillit till elevens förmåga* och frågan ”Min lärare får mig att tro på mig själv”, handlar precis om det. Ingvar & Eldh²⁷ beskriver betydelsen av motivation, belöningar, återkoppling och utmaningar som

²⁴ Skolinspektionen (2016) Utmaningar i undervisningen - Många elever behöver mer stimulans och utmaningar. Tematisk analys

²⁵ Se till exempel Nottingham (2013) Utmanande undervisning i klassrummet. Natur & Kultur

²⁶ Utbildningsdepartement (SOU 2020:43) Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevernas kunskaper

²⁷ Ingvar och Eldh (2014) Hjärnkoll på skolan – och varför barn behöver dig för att lära. Natur & Kultur

centrala delar för lärande och lärarens betydelse i detta sammanhang. En bra lärare ska utgöra stödet som ger eleverna detta. I det sammanhanget använder de begreppet ”pedagogiskt kontrakt” och belyser det med följande citat: ”Jag tror att du kan lära dig detta. Jag är övertygad om att det kommer att gå vägen – och det är viktigt för mig att du lyckas”.

Att pojkarna i våra högindexskolor lämnat hög skattning utifrån påståendet ”Min lärare får mig att tro på mig själv”, kanske är ett tecken på att lärarna lyckats förmedla en sådan hög förväntan på dessa pojkar.

4.2.3 Extra anpassningar och särskilt stöd

Elevhälsans uppdrag är både att bidra till skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete, men också att arbeta åtgärdande (kompensatoriskt) med elever som har behov av stöd i undervisningen eller behöver annan psykosocial eller medicinsk hjälp. Undervisningen ska anpassas utifrån varje enskild elevs förutsättningar och behov. Om en elev är i behov av stöd för att utvecklas i enighet med kunskapskraven ska eleven ges ett sådant i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Om dessa anpassningar inte är tillräckliga har eleven rätt till vad som i skollagen benämns som särskilt stöd i form av ett åtgärdsprogram. För en närmare beskrivning av arbetet för elever med neuropsykiatriska funktionshinder hänvisas till förvaltningens kommande utredning om resursskolor.

I förra årets kvalitetsrapport konstaterades att det förebyggande och främjande arbetet behöver stärkas, eftersom det ofta ”äts upp” av åtgärdande arbete, men för att göra detta är fler behöriga lärare en avgörande förutsättning. Vägar framåt konstaterades vara att identifiera hur lärare och elevhälsa kan arbeta mer tillsammans, hur den tillgängliga lärmiljön kunde breddas och hur fokus kan flyttas från individ till grupp i undervisningen.

Dessa utvecklingsområden återfinns också nästan ordagrant i årets kvalitetsdialog med fokus på elevhälsans arbete – det finns en medvetenhet om vad som behövs, men att genomföra detta är utmanande för många av förvaltningens rektorer. Man vet exempelvis att kartläggningsmaterial och bedömningsstöd från Skolverket, i synnerhet förskoleklassens material, är effektiva sätt att upptäcka elever med stödbehov, liksom mötesmetoden EHM (”elevhälsomötet”). Däremot upplever rektorerna svårigheter i att sätta in rätt stöd, utvärdera stödet och att involvera lärares undervisning i detta stöd. Elevresultaten utifrån Skolverkets bedömningsstöd används inte heller för att identifiera generella behov i undervisningen, vilket skulle kunna vara en viktig kartläggning för att kunna utforma främjande och förebyggande undervisning. Mycket fokus läggs på elevhälsans profession och mindre på lärarnas och undervisningens roll – en faktor som forskning och erfarenhet tvärtom belyser som avgörande för att elever ska kunna ta till sig undervisningen och undvika att hamna i en situation där särskilt stöd behöver sättas in senare.

Rektorerna lyfter att det förebyggande arbetet blir än svårare på små enheter, eftersom elevhälsans personal då har tjänster på flera skolor. Denna svårighet antas kunna överkommas på sikt när enheter blir större i enlighet med pågående

skolenhetsöversyn. Det finns också en osäkerhet kring hur mycket rektor kan leda elevhälsans arbete när de inte är chefer över personalen. En annan svårighet är dokumentationsarbetet, vilket förvaltningen också har kännedom om sedan tidigare. Ett arbete pågår för närvarande med att utbilda rektorer och annan personal i journalsystemet PMO, för att öka benägenheten att dokumentera utredningar och åtgärdsprogram där.

I förskoleklassnätverken har lärare fortlöpande getts stöd i kartläggningsarbetet. Under hösten 2019 fokuserades kartläggningens genomförande, för kunna uppnå en god balans mellan tid som avsätts för kartläggning och tid för undervisning. Detta genom att bland annat ge eleverna möjlighet att få visa sitt kunnande i de situationer som redan förekommer, både i och utanför undervisningen, snarare än genom styrda kartläggningsaktiviteter med få eller enskilda elever. Förvaltningen har under läsåret även gett skolorna stöd i det som ska efter kartläggningens genomförande. Det vill säga i att analysera elevresultaten, genomföra särskilda bedömningar och utforma adekvata stödinsatser då sådana behövs.

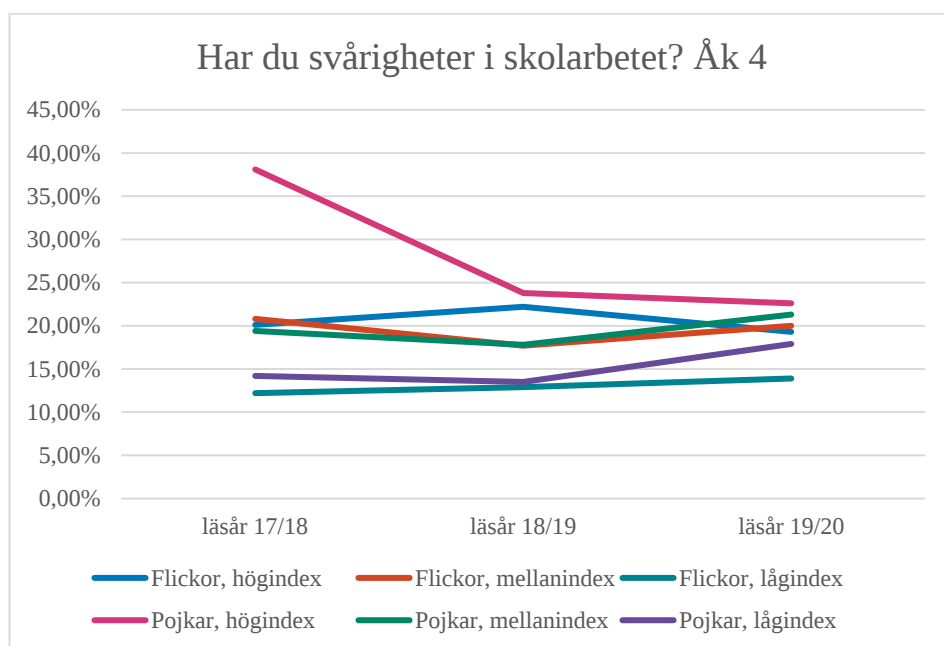
Reformen med kartläggning och garantin har varit en utmaning för skolorna. Av tradition har det funnits en ovana hos lärare i förskoleklass att tala om bedömning av elevers kunskaper. Och av tradition har skolorna i låg grad riktat specialpedagogiskt stöd till elever i förskoleklass. Arbetet kring reformen har därför skett stegvis. Förvaltningens bedömning är att det nationella kartläggningsmaterialet är ett fullgott verktyg för att följa undervisningen i förskoleklass och för att identifiera behov av åtgärder på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå.

Inför kommande läsår kommer stödet utökas till att även fokusera hur lärare i förskoleklass lämnar över adekvat information om undervisningen och om utvärdering av eventuella stödinsatser till den lärare som ska ta över ansvaret för eleverna i årskurs ett. För att ytterligare synliggöra elevernas lärandeprogression kring läsförmåga från det första obligatoriska skolåret och vidare genom utbildningen, avser förvaltningen under det kommande läsåret att samla in elevresultat kring de observationspunkter som har bäring på läsförmågan. På så sätt synliggörs även behov av riktade stödinsatser till skolorna redan tidigt i elevernas skolgång.

Göteborgsregionen och Skolinspektionen mäter regelbundet elevers upplevelser av skolgången, bland annat i vilken utsträckning lärare lyckas anpassa undervisningen efter deras behov. Elever i årskurs två upplever totalt sett en liten nedgång under de senaste tre läsåren över lärares förmåga att förklara så att de förstår, och deras förmåga att hjälpa eleven, även om värdena generellt är höga. En jämförelse av nedbrutna resultat för 2017 och 2019 visar dock att elever i högindekskolor, såväl pojkar som flickor, i högst utsträckning av alla elevgrupper upplever att lärarna hjälper dem och förklarar så att de förstår. Detta är glädjande utifrån att elever i högindekskolor generellt är de elever med störst behov av stöd i undervisningen, ofta eftersom att de inte har svenska som modersmål.

För årskurs fem och nio återfinns motsvarande generella nedåtgående trend över tid som för årskurs två, men det är elevernas upplevelse av själva skolarbetet som svårt som ökat, inte lärares oförmåga att hjälpa dem. En närmare granskning av den nedbrutna datan för 2017 och 2019 visar emellertid att flickor i mellan- och högindexgruppen genomgående i både årskurs fem och nio är de grupper som i lägst utsträckning upplever att lärarna hjälper dem och förklarar så att de förstår. För årskurs fem är trenden nedåtgående för flickor och pojkar i högindexskolor, medan pojkar i lågindexskolor för både årskurs fem och nio alltså har bäst upplevelser. När elever kommer upp i åldrarna verkar alltså lärares kompensatoriska arbete inte fungera lika bra som i de yngre. En förklaring till detta kan vara att kraven blir högre ju äldre eleverna blir och elever med bristande språkkunskaper och läsflyt får svårare att hänga med i undervisningen. Bristande jämställdhetsarbete verkar också bli mer tydligt ju äldre eleverna blir utifrån att flickor i lägre utsträckning än pojkar upplever att lärarna hjälper dem och förklarar så att de förstår.

En närmare granskning av statistik för hälsosamtal i årskurs fyra visar över tid att förekomst av upplevda svårigheter i skolarbetet ökar med högre socioekonomiskt index – pojkar i högindexkategorin upplever i högst utsträckning dessa svårigheter. Det senaste läsåret upplever dock också pojkar i lågindexskolor i högre utsträckning än tidigare svårigheter i skolarbetet. Så gott som alla elever oavsett kategori upplever dock över tid att de får den hjälp de behöver i skolarbetet.

Figur 8. Jämförelse av olika elevgruppers upplevelser av svårigheter i skolarbetet i årskurs fyra. Källa: hälsosamtal i årskurs fyra, uttag ur journalsystemet PMO.

När det gäller elever i årskurs åtta visar även denna att elever med sämre socioekonomiska förutsättningar i större utsträckning än andra upplever sig ha svårigheter i skolarbetet. Flickor, oavsett socioekonomisk status, uppskattar sig i högre utsträckning ha svårigheter i skolan än pojkar i motsvarande

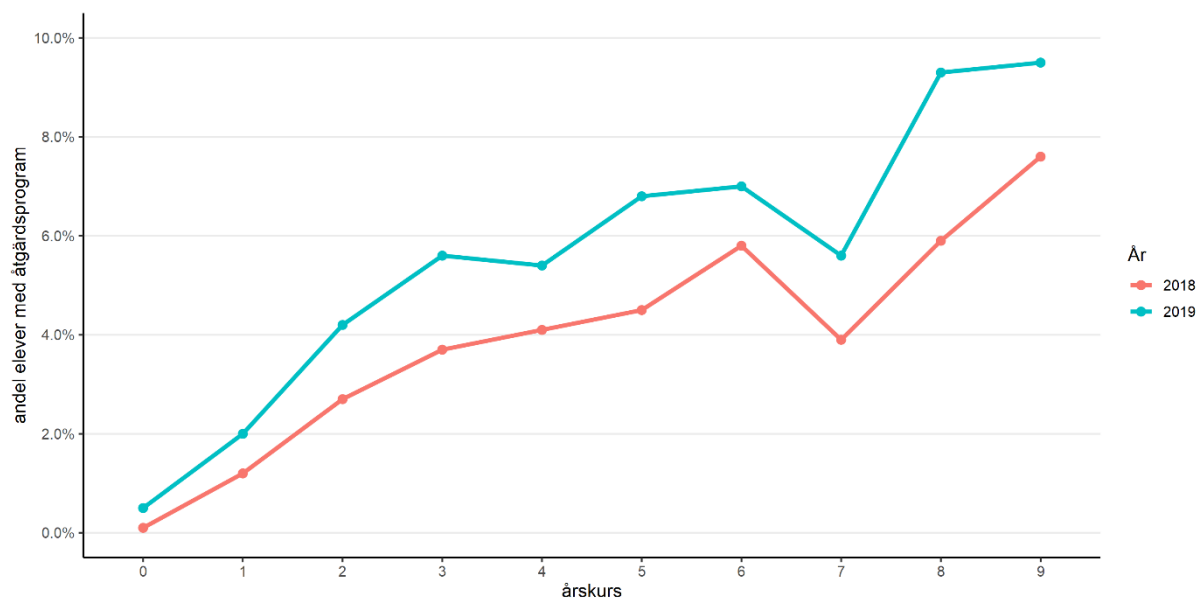
indexkategori. Detta är intressant mot bakgrund av att pojkar når lägre kunskapsresultat. Möjliga tolkningar av detta är att pojkar överskattar sina skolprestationer, eller att flickor underskattar sina skolprestationer.

Elever i årskurs åtta med starkare socioekonomiska förutsättningar upplever i högre utsträckning än andra att de får den hjälp de behöver, men över de tre senaste läsåren finns en positiv tendens för både flickor och pojkar ur den grupp elever med sämst socioekonomiska förutsättningar (högindex) i fråga om upplevelser av att få rätt hjälp i skolarbetet.

Antal tillsyns- och klagomålsärenden som handlar om särskilt stöd kan också ge en indikation på hur det står till i förvaltningens skolor totalt sett med det kompensatoriska arbetet. Andelen klagomålsärenden som berör extra anpassningar och särskilt stöd är relativt konstant sedan föregående läsår, 23 procent läsåret 19/20 jämfört med 21 procent läsåret 18/19. Totalt sett har antalet klagomålsärenden ökat, sannolikt som en konsekvens av en förbättrad klagomålsrutin i förvaltningen. När det gäller tillsynsärenden utgör ärenden om bristande stöd och särskilt stöd den största gruppen. En del ärenden kan röra elever som har ganska avgränsade svårigheter i något ämne, medan det i andra ärenden kan vara en elev vars hela skolgång är kantad av svårigheter. Det blir ofta förelägganden i ärendena som rör bristande stöd eller särskilt stöd. Föreläggandena rör oftast att delarna i den process av att arbeta med att ge elever särskilt stöd – vilken beskrivs i skollagen och dess förarbeten, samt i Skolverkets allmänna råd – inte har följts. Föreläggande om att göra en utredning om särskilt stöd återfinns ofta. Ett sådant föreläggande följs oftast av ett annat föreläggande, nämligen att när utredningen är gjord så ska rektorn fatta beslut om ett åtgärdsprogram; eller om utredningen visat att eleven inte har behov av särskilt stöd, så ska rektorn fatta beslut om att inte upprätta åtgärdsprogram.

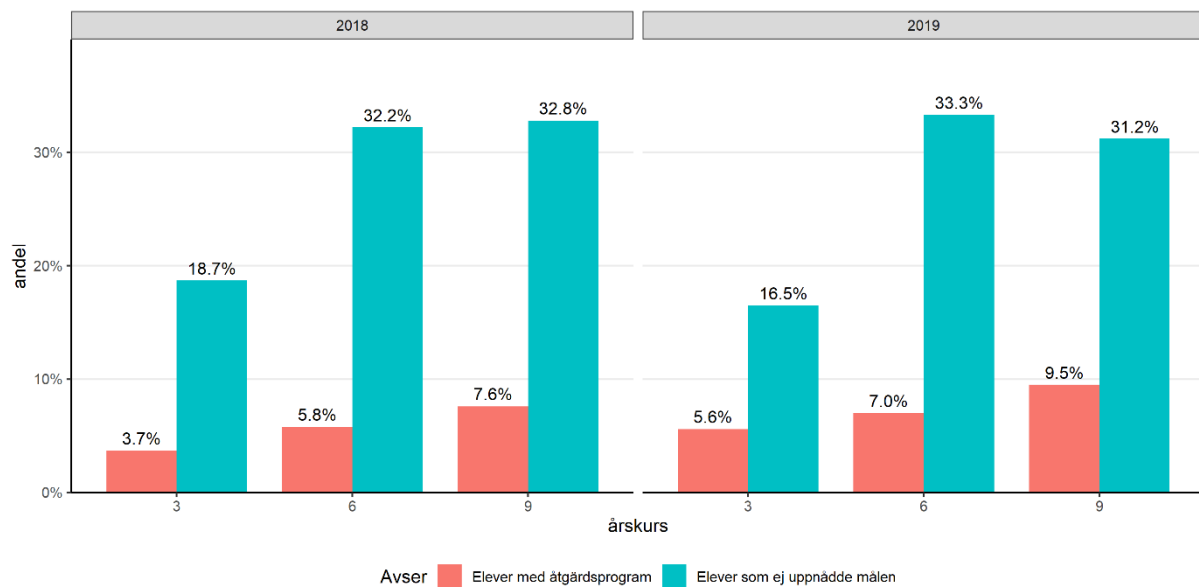
Själva åtgärdsprogrammet är också ofta föremål för förelägganden. Det kan till exempel gälla att åtgärderna inte beskrivits på ett tillräckligt konkret sätt eller inte fått önskad effekt. Det finns många gånger en brist på samband mellan det som kommit fram om elevens behov, utifrån utredningen om särskilt stöd, och de åtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammet. Här finns möjlighet för en utveckling i att skapa en större kongruens mellan behov och stöd, vilket torde gynna elevernas kunskapsutveckling i stor utsträckning.

En jämförelse mellan läsåren 18/19 och 19/20 visar att den redovisade andelen elever med åtgärdsprogram har ökat totalt sett bland elever i kommunala skolor i Göteborg, i alla årskurser. Ju högre upp i åldrarna eleverna kommer, desto vanligare blir det att åtgärdsprogram sätts in. Det är dock värt att notera att studiebyten (mellan årskurs tre och fyra samt mellan årskurs sex och sju) tycks innebära att vissa elever ”tappar” sitt åtgärdsprogram. Detta kan bero på otillräcklig överlämning mellan olika lärare eller skolenheter när elever byter stadiet och/eller skolenhet, vilket är vanligt efter årskurs tre och sex.

Figur 9. Jämförelse mellan andel elever med åtgärdsprogram under läsåret 18/19 och 19/20.

Den samlade bilden av åtgärdsprogrammen visar samtidigt att andelen elever som inte når målen i årskurs tre, sex och nio inte ökat i samma omfattning mellan läsåren, utan till och med minskat i årskurs tre och nio. Att andelen åtgärdsprogram trots detta ökar, skulle antingen kunna bero på att dokumentationsrutinen fungerar bättre, eller att lärare arbetar mer ändamålsenligt med att upptäcka elever med stödbehov och att följaktligen åtgärdsprogram sätts in mer frekvent.

Figur 10. Jämförelse av andelen elever med åtgärdsprogram och andelen elever som inte når målen i alla ämnen, läsåret 18/19 och 19/20.

Göteborgs stads skolutredning pekar på betydelsen av att skapa ett system i de tidiga skolåren för att fånga upp och sätta in åtgärder för elever som inte når uppsatta mål. I utredningen fastslås att det inte är genom ytterligare mätning och

kontroll som utveckling sker, utan genom hur redan tillgängliga underlag används och omhändertas. Forskning²⁸ visar också på vikten av att tidigt sätta in stödinsatser i de tidiga skolåren och särskilt viktigt är det att identifiera elevers läs- och skrivsvårigheter för att så snabbt som möjligt sätta in stöd.

Läsförmågan och särskilt läsförståelsen är ofta avgörande för att kunna tillgodogöra sig kunskap och något som varje lärare i de yngre årskurserna lägger vikt vid att följa upp. Det ingår också som del i det obligatoriska kartläggningsmaterialet i förskoleklass, bedömningsstödet för årskurs ett och i det nationella prov som eleverna gör i årskurs tre.

På nationell nivå har behovet av att säkerställa tidig uppföljning och tidiga insatser lett till förändringar i skolans författningar. Den 1 juli 2019 började nya bestämmelser i skollagen gälla om en garanti för tidiga stödinsatser. Tidiga stödinsatser till elever ska sättas in i förskoleklassen och lågstadiet i grundskolan, specialskolan och sameskolan. Syftet med garantin är att elever i behov av särskilt stöd, extra anpassningar eller extra utmaningar ska få det tidigt och utformat efter sina behov - rätt stöd i rätt tid. *Hitta språket* är ett obligatoriskt stöd för att kartlägga elevers kunskaper i språklig medvetenhet i förskoleklass, för att tidigt identifiera elever som visar en indikation på att inte nå de kunskapskrav som sedan ska uppnås i årskurs ett och tre i grundskolan eller i årskurs fyra i specialskolan. Läraren ska också kunna få syn på elever som är i behov av extra anpassningar, särskilt stöd eller särskilda utmaningar.

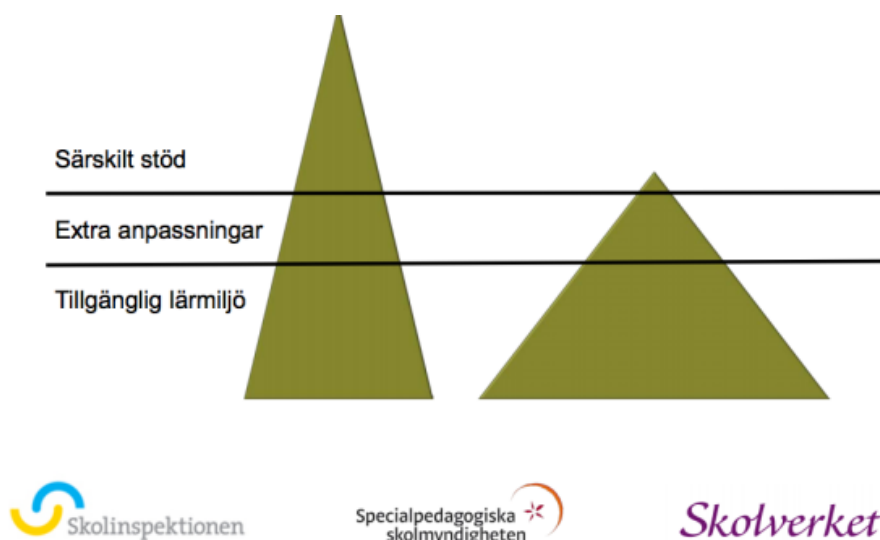
I många utbildningsystem eftersträvas tidiga insatser för att förebygga skolsvårigheter. I det finska systemet med tidiga specialpedagogiska insatser för de elever som till exempel behöver stöd i språkutveckling och läsinlärning, ses detta som en viktig förklaring till finska elevernas goda skolresultat. Det finns dock studier i Sverige²⁹ som visar att det finns en "vänta och se-filosofi" i svenskt skolväsende, som visar att elever med skolsvårigheter inte får hjälp varken i tid eller som är adekvat. Detta bekräftar betydelsen av tidiga insatser. Forskarna har studerat framgångsrika och mindre framgångsrika skolor. Studien visar att på de framgångsrika skolorna kartläggs elevernas kunskapsutveckling på ett systematiskt sätt. Kartläggningarna som görs i de tidigare årskurserna och särskilt med fokus på elevernas läsförmåga, används sedan för att anpassa undervisningen till elevernas behov.

Sammanfattningsvis finns det fortfarande behov av att utveckla undervisningen på många enheter till att bli mer inkluderande för alla elever. Ju fler elever som klarar skolan inom ramen för den ordinarie undervisningen, desto färre får behov av extra anpassningar eller i förlängningen särskilt stöd. Det finns fortfarande brister vad gäller att utveckla främjande lärmiljöer utifrån elevernas behov, samt att sätta in adekvat stöd för de elever som behöver. Resultaten visar också att övergångar mellan stadier och skolbyten behöver förbättras ytterligare för elever med särskilt stöd. En kulturförändring måste ske där fokus flyttas från

²⁸ Se till exempel Tjernberg, (2013), *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*, Stockholms universitet.

²⁹ Se exempelvis Ek, U.: *Om någon ändå märkt hur jag hade det....*, Psykisk hälsa, ss. 3-4, 65-78. samt Jarl, Blossing och Andersson (2017), *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*, Natur och Kultur, Stockholm

eleven som problembärare till undervisningen som är det som skolan kan påverka.

Figur 11. Samband mellan tillgänglig lärmiljö och elevers benägenhet att undvika skolsvårigheter och särskilt stöd.

Förvaltningen är dock på god väg när det gäller att upptäcka skolsvårigheter tidigare. De obligatoriska bedömningsstöden har hjälpt till med detta, och skolenheternas registreringsfrekvens har ökat under senare år avseende elever som klarar läsning och skrivning i årskurs ett samt kunskapskraven i årskurs tre. Resultaten från elevenkäten indikerar vidare att lärare i högindexskolor i lågstadiet arbetar mer kompensatoriskt än andra; eleverna upplever i högre utsträckning här att lärarna förklarar så att de förstår och att de får hjälp, vilket är mycket glädjande. Andelen elever med åtgärdsprogram är fortfarande långt ifrån alla som har rätt till det, men högre än föregående läsår, vilket skulle kunna bero på en större benägenhet att dokumentera dessa i rätt IT-stöd.

Elever verkar dock genomgående ha svårare att tillgodogöra sig undervisningen idag, enligt statistiken från elevenkäter och hälsosamtal. I årskurs två, fyra, fem och nio upplever elever skolarbetet som svårare än tidigare. Elever i högindexskolor upplever alltjämt skolarbetet som svårare, men det senaste läsåret har även pojkar i lågindexskolorna värderat sina skolsvårigheter högre än tidigare i årskurs fyra. Det går däremot inte att koppla detta till bristande lärarinsatser, eftersom eleverna i de flesta urval menar att lärarna hjälper dem.

I föregående års kvalitetsrapport tydliggjordes att särskild uppmärksamhet ska ägnas de elever som är i behov av särskilt stöd. Att mottagandeprocessen i grundsärskolan är tydlig, kommunicerad och implementerad är en förutsättning för att grundskoleförvaltningen skall kunna efterleva en sådan hållning fullt ut. Under 2020 har grundskoleförvaltningen identifierat en rad sårbarhetsfaktorer i mottagandeprocessen som behöver åtgärdas under kommande verksamhetsår.

4.2.4 Delaktighet och systematik – nyckelfaktorer för utveckling

Undervisningens kvalitet är ett av förvaltningen prioriterade områden för utveckling. Detta område utgör därför också fokus i de årliga kvalitetsdialoger som sker på skolnivå och utbildningsområdesnivå. Inför kvalitetsdialogerna hade enheterna arbetat med nulägesanalyser. Förvaltningen hade försett rektorerna med ett material som sammanfattat forskning om vad som kännetecknar god undervisning och som skulle fungera som utgångspunkt för enheternas analyser av undervisningen. Under gruppdialogen i maj 2020, med rektorerna inom respektive utbildningsområde, stod följande frågor i fokus efter att varje skola tagit fram en nulägesanalys gällande undervisningens kvalitet:

- Vilka är de största framgångsfaktorerna och utvecklingsbehoven gällande undervisningens kvalitet på er skola?
- Hur har ni fått fatt i framgångsfaktorer och utvecklingsbehov?
- Vilka orsaker kan ni se till detta nuläge på era skolor?
- Hur planerar ni för utveckling av undervisningen kommande läsår?

I dokumentationen från dialogerna kan det urskiljas att skolornas processer, när de analyserar sin undervisning, skiljer sig åt. För ett stort antal rektorer är processen inte grundad i dokumenterade underlag, utan bygger mer på deras egna upplevelser och minnesbilder från vardagen. De vanligaste exemplen på vilka underlag som används av rektorerna i nulägesanalysen är:

- samtal med medarbetare i olika forum. Dessa kan vara såväl formella och dokumenterade som informella och odokumenterade.
- observationer och lektionsbesök av rektor. Även dessa kan vara såväl formella och dokumenterade som informella och odokumenterade.
- olika former av insamlade data, till exempel kartläggningsmaterial i förskoleklass, obligatoriska bedömningsstöd, screeningar, elevresultat et cetera.
- det förekommer i ett par utbildningsområden att rektorerna tar upp underlag från elever, till exempel från regelbundna elevintervjuer eller -samtal och elevråd.

Orsaker till bristfälliga processer i nulägesanalysen anges vara att en del skolor saknar fullt ut fungerande systematik och att rektorerna fortfarande inte alltid får kunskap om undervisningen från lärarna. De skolor som både har en tydlig utvecklingsorganisation och arbetsorganisation, lyckas bättre med uppföljning och utveckling av undervisningens kvalitet. På de skolor där det också finns utrymme för utvecklingsfrågor finns det i regel förutsättningar att kunna genomföra en mer gedigen nulägesanalys med delaktighet av lärarna. När det gäller lärarnas delaktighet i denna process förefaller det finnas skillnader mellan skolor. Lärarnas delaktighet är av avgörande betydelse för nulägesanalysens förankring och relevans hos lärarna och därmed en framgångsfaktor. Analysens vidare användning för att utveckla undervisningen kan därför stå att falla med graden av en sådan delaktighet. En nulägesanalys av undervisningens kvalitet utan medverkan av lärarna har förmodligen svårare att driva på motivationen hos lärarna att utveckla sin undervisning. I de skolor där lärarna inte är

delaktiga i att analysera undervisningen finns ju inte heller förutsättningar för nödvändiga förbättringar då förankringen saknas bland lärarna.

Av kvalitetsdialogerna framgår att skolorna oftast har en idé om vad de vill utveckla, däremot har de svårare att precisera hur det ska ske. De skolor som har ett fungerande systematiskt kvalitetsarbete har i regel större utsträckning planer för förändringar och förbättringar av undervisningen. I detta sammanhang är det också troligt att de skolor där lärarna är delaktiga i analysen av undervisningen också har större förmåga att precisera hur förbättringar ska kunna ske. En skolas möjlighet att gå från idé till verklig förbättring av undervisningen beror i stor utsträckning på graden av delaktighet från lärarna.

Här framgår det dock av underlaget från kvalitetsdialogerna att det sammantaget finns en tendens till att ett ökat fokus på undervisningens kvalitet i skolornas utvecklingsarbeten. I skolornas utvecklingsarbete finns exempel som att, utveckla en mer tillgänglig lärmiljö, utveckla undervisningen för att öka elevers motivation, utveckla analys av undervisning och resultat i högre grad än tidigare, utveckla gemensamma kunskapsanalys på gruppnivå i stället för på individnivå och utveckla sambedomning i årskurs ett till tre. Det talas också om metoder för ökat samarbete mellan lärare, till exempel strukturerade lektionsbesök, av kollegor och rektor, strukturerade kollegiala samtal som leds av förstelärare och olika former av kollegialt lärande.

Flera rektorer beskriver att det är en särskild utmaning med utvecklingsarbetet i fritidshemmet då lärarna där har mindre tid till planering än lärare i grundskolan. Även den låga andelen behöriga nämns som ett hinder. I ett utbildningsområde är det en av skolorna som sticker ut och framhåller hur satsningen på utvecklingen av fritidshemmet och deras arbete med att utveckla undervisningen har gett resultat. I flera områden nämns Skolverkets moduler för fritidshem, dels att de använts under föregående läsår, dels att man planerar att använda dem också kommande läsår.

När rektorerna talar om utveckling i förskoleklass är det framför allt arbetet med kartläggningarna som nämns. De har varit mycket dominerande, på gott och på ont. Fördel har varit att samtalen mellan lärarna har utvecklats när man haft det konkreta underlaget att utgå ifrån, nackdel har varit att fokus hamnat på en del av förskoleklassens uppdrag, och att de andra delarna satts något åt sidan. Det finns några rektorer som talar om begynnande samarbete mellan lärare i årskurs ett till tre och lärare i förskoleklass.

Rektorerna i grundsärskola anser att deras sätt att organisera för kollegiala samtal och gemensamt lärande är avgörande för utveckling av undervisningens kvalitet. Med tiden har lärarnas samtal om undervisningen och eleverna fått ett ökat fokus på lärande. Personalens kompetens samt kontinuitet i personalgruppen är faktorer som i hög grad påverkar kvalitén i undervisningen.

4.2.5 Skolan som utvecklingsorganisation

Det finns många olika sätt att arbeta som leder till en bättre undervisning och därmed ökad måluppfyllelse. Som ovan beskrivits så anges i läroplanen att varje

skola bär ett ansvar för sin egen utveckling. Även om det finns olika sätt så finns kravet på att rektor och lärarna ska utveckla verksamheten på ett systematiskt sätt. Systematiken innebär att verksamheten ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas. Att skolorna kommit olika långt i denna systematik har synliggjorts. Att det är så är ett välkänt faktum.

I kvalitetsdialogerna samtalades hur undervisningen ser ut med avseende på både det som fungerar bra och mindre bra. Även frågan om varför undervisningen ser ut som den gör, samtalades det om. Av dessa samtal kan slutsatsen dras att sådana orsaksanalyser ofta lyser med sin frånvaro och framförallt att det saknas en gemensam analys där lärarna är aktiva och delaktiga. Det räcker således inte att rektorn på egen hand står för en sådan analys utan medverkan av de som leder och organiserar undervisningen. Det är i det sammanhanget som det pedagogiska ledarskapet behöver komma till uttryck. Att som rektor skapa strukturer så att de analyserande och utvecklande aktiviteterna kan ta plats i alla skol- och verksamhetsformer är en viktig förutsättning för att skapa en balans mellan skolan som arbetsorganisation och utvecklingsorganisation. I en sådan organisation kan lärare få tid i vardagsflödet att stanna upp gemensam reflektion och eftertanke.

I dialogerna talas det också om metoder för samarbete, till exempel strukturerade lektionsbesök, av kollegor och rektor, strukturerade kollegiala samtal som leds av förstelärare och olika former av kollegialt lärande. Rektorerna anser att deras sätt att organisera för kollegiala samtal och gemensamt lärande är avgörande för utveckling av undervisningens kvalitet. De upplever också lärarnas tid för samtal om undervisningen och eleverna fått ett ökat fokus. Personalens kompetens samt kontinuitet i personalgruppen är faktorer som i hög grad påverkar möjligheten till kontinuitet i lärandet kollegor emellan och i förlängningen möjligheterna att förbättra undervisningen tillsammans. Rektorerna pekar därför på betydelsen av att fortsätta organisera för en utvecklingsorganisation där skolans olika professioner möts kontinuerligt, såsom elevhälsa, lärare, elevassistenter och fritidsledare.

4.2.6 Pedagogiskt ledarskap och förstelärare

Av föregående avsnitt framgår betydelsen av ett pedagogiskt ledarskap, som bland annat har en viktig funktion i att kunna organisera och skapa strukturer för skolutvecklingsarbete. Det gäller exempelvis rektorernas former för att leda lärarnas viktiga arbete med att analysera och utveckla undervisningen – själva kärnan i skolutveckling. Inom ramen för skolenhetsutredningen genomförde samtliga rektorer och representanter för biträdande rektorer och lärare under ledning av förvaltningen en nulägesanalys gällande hur skolenheterna är organiserade. I denna omfattande analys berördes bland annat hur skolledningarna är organiserade på skolorna och vilka möjligheter rektorerna har att fungera som just pedagogiska ledare.

I rektorernas nulägesanalys framgår tydligt att rektorerna uppfattar att skolornas skolledningar behöver hitta en mer ändamålsenlig organisation. Rektorskapet upplevs vara ett ensamarbete i för stor utsträckning och det upplevs som en

svaghet. Det finns en sårbarhet i att rektor är ensam på sin skolenhet som ledare av verksamheten. I detta sammanhang lyftes fördelen med stora skolor fram som en möjlighet att kunna få utökad ledningsresurs. Biträdande rektorer lyfts fram inte bara som en avlastning för rektorer i sitt ledarskap utan framförallt som en kvalitetsaspekt på ledarskapet på en skolenhet. Det upplevs som en styrka att vara flera personer med ledningsfunktion för att kunna driva skolutvecklingsfrågor.

Rektorsrollen beskrivs av stadens rektorer som komplex och svår, vilket kommer till uttryck i en hög omsättning av rektor på skolorna. I den nulägesanalys som genomförts framhölls att den nuvarande organisationen inte fullt ut möjliggör ett hållbart ledarskap - framförallt upplevs möjligheten för rektor att fungera som pedagogiskt ledare som begränsade. Överlag upplevs antal medarbetare per rektor vara för många. Här framfördes också dilemmat i att oavsett antalet elever ska rektor fullgöra vissa arbetsuppgifter, ex arbetsmiljö, plan mot diskriminering och trakasserier, lokalfrågor. Denna bild som framkommit är inte unik för Göteborgs stad. Under flera år har flera undersökningar³⁰ visat på en diskrepans mellan styrdokumentens intentioner kring rektorsrollen och den verklighet som dagens rektorer befinner sig i. Att som rektor manövrera i en komplex verklighet, som berör frågor från allt från snöskotning till ekonomi samtidigt som det förväntas att ledarskapet ska ha fokus på utveckling är en utmaning.

Att hålla överblick och leda alla delar i verksamheten med samma fokus och kraft kan också vara en utmaning. Rektorer med ansvar för fritidshem har varierande förkunskaper om fritidshemmets uppdrag och undervisning vilket påverkar möjlighet till stöd i undervisningen och prioriteringar i kvalitetsarbetet. Under året har förvaltningen förtydligat att även fritidshemmets undervisning behöver finnas med i kvalitetsarbetet på enhetsnivå. Rektorer med ansvar för fritidshem har också gett förslag på förbättringar avseende förvaltningens stöd och anger en önskan att utvecklarna ska arbeta med mer riktade insatser på skolor. Utvecklare för fritidshem har fått ett utökat uppdrag att stödja skolor och påbörjat sådana riktade insatser.

Det finns både yttre och inre faktorer som påverkar rektorers möjligheter att kunna agera som pedagogisk ledare. Skillnaderna mellan rektorer är också stora i detta avseende vilket i sin tur kan hänga ihop med hur skolans ledningsorganisation är utformad såsom stadens rektorer har betonat. På en del skolor är rektor ensam i sitt ledarskap. Medan en annan rektor tillsammans med biträdande rektor fungerar som ett ledningsteam. Denna skillnad har grundskoleförvaltningen identifierat i sin skolenhetsutredning och därför föreslagit att stadens grundskolor generellt behöver ha vissa volymer för att kunna skapa mer robusta skolledningar. En sådan volym är också av betydelse för att kunna skapa gynnsamma förutsättningar för utvecklingen av undervisningens kvalitet. I det sammanhanget handlar det exempelvis om att det finns tillräckligt stort kollegium för att det kollegiala lärandet mellan

³⁰ Se till exempel Augustinsson & Brynolf (2012) Rektors ledarskap. Komplexitet och förändring. Lund Studentlitteratur.

ämneslärare eller undervisande lärare i samma årskurs eller verksamhetsform ska kunna komma till stånd.

Hur skolenheterna och ledningen är organiserad kan sägas vara yttre strukturella faktorer som påverkar rektors möjligheter att agera som pedagogiska ledare och som grundskoleförvaltningen försöker optimera. Sedan finns det inre faktorer som handlar om hur rektorer interagerar med lärarna. Hallerström³¹ visar att rektorsrollen ofta är skapad och upprätthålls av den kultur som råder på skolor och där det inte är ovanligt att en sådan kultur grundas i att undervisningen är en privat angelägenhet för varje lärare. Det som händer bakom varje klassrumsdörr sker utan insyn från rektor eller kollegor. Rektors samspel med lärarna är ofta av central betydelse för rektorskapet kommer till uttryck.

För de rektorer som försöker bryta upp gamla traditioner genom aktivt ledarskap kan det vara av särskilt betydelse med en ledningskollega. Som ensam rektor kan sådana försök annars vara svåra. Att arbeta tillsammans med andra kan därför vara en väg framåt och där det utifrån ett verksamhetsutvecklande perspektiv framhålls betydelsen av distribuerat ledarskap, med exempelvis roller som biträdande rektor, förstelärare och lektorer. Men även rektors möjligheter att få stöd utifrån är av betydelse i detta sammanhang.

Under läsåret 19/20 har förvaltningen fortsatt sitt arbete med att stödja rektorerna. Samtliga rektorer har bland annat erhållit kompetensutvecklingsinsatser om hur analyser av verksamheten kan utformas och genomföras. Förvaltningens utbildningschefer och verksamhetsutvecklare har haft särskilt stöd från Linnéuniversitetet i det löpande kvalitetsarbetet och där en forskare gett expertkunskap, handledning och fungerat som bollplank att stärka utbildningscheferna i sin roll som ledare av rektorer.

Ett av förvaltningens förstärkningsområden är styrning och ledning, där förtydligande av ansvar och roller har identifierats som en viktig byggsten för att stärka undervisningen i skolan. Mot bakgrund av detta har förvaltningen under 2020 utarbetat riktlinjer för förstelärares uppdrag, kompetens och arbetsförutsättningar. Riktlinjerna ska skapa en likvärdighet inom förvaltningen då försteläraryuppdraget hanterats olika i de olika stadsdelarna. Syftet med riktlinjerna är att stärka kvaliteten i undervisningen

Arbetet med riktlinjerna har varit inriktat mot att tydliggöra förstelärares och lektors roll och förutsättningar för att en sådan roll ska kunna utövas. Arbetet tog sin utgångspunkt i att en sådan roll har betydelse för det kollegiala lärandet, utveckling av undervisning och det systematiska kvalitetsarbetet på en skola. I grundskoleförvaltningen finns idag 492 förstelärare och en lektor anställda. Arbetet har resulterat i riktlinjer kring förstelärollen där bland annat kompetenskrav, rekryteringsgång, definition av rollen och uppdragsbeskrivning tydliggjorts. De nyligen antagna riktlinjerna rörande förstelärares uppdrag, kompetens och förutsättningar behöver förankras och stödjas för att få den

³¹ Hallerström, (2006) Rektors normer i ledarskapet för skolutveckling. Lund Studies in Sociology of Law 23. Lund University

avsedda effekten att bidra till verksamhetens utveckling och förvaltningen attraktivitet som arbetsgivare.

4.2.7 Kollegialt lärande och nätverksstrategin

Samarbete mellan lärare i form av kollegiala samtal och lärande är en viktig förutsättning för att utveckla undervisningen. Ett skolsystem där kollegor gemensamt tar ansvar för utveckling och ser till att flytta vunna erfarenheter mellan klassrum och skolor kan skapa förmöjligheter att utjämna skillnader och skapa likvärdighet.³² Det är en viktig strävan att skapa lika bra skolor med lika bra undervisning. Sammantaget leder det till att samtliga aktörer som befinner sig längst den så kallade styrkedjan också förmår att stödja och ge förutsättningar för skolor och lärare kan utveckla ett sådant kollegialt lärande. På den enskilda skolan är det rektor som har detta som särskilt viktigt uppgift. Men också på huvudmannanivå finns en uppgift att skapa möjligheter för både rektorer och lärare från olika skolor att träffas.

Grundskoleförvaltningen har sedan starten utvecklat en rad olika forum för kollegialt lärande för att just åstadkomma ett lärande och erfarenhetsutbyte mellan rektorer och lärare. Samtliga grundskolerektorer träffas i forumet rektorsverkstäder en gång i månaden för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte. Därtill träffas de varje vecka i sin rektorsgrupp i utbildningsområdet under ledning av utbildningschefen. Detta är också ett forum för gemensamt lärande. För att utbildningscheferna ska kunna leda sådana lärandeprocesser på ett så bra sätt som möjligt, med stöd av verksamhetsutvecklare, så har de fått handledning i denna roll av skolutvecklingsforskare.

Nätverk har visat vara en värdefull metod att stödja skolutveckling³³. Därför har grundskoleförvaltningen initierat och drivit nätverk av lärare där de kunnat utbyta erfarenheter kring en skolform eller kring ett visst ämne. I regi av grundskoleförvaltningen finns det nätverk för fritidshemsutvecklare, förskoleklassutvecklare, läs- och skrivutvecklare, matematiklärarnätverk. Därtill finns ett nätverk för grundsärskolerektorer. Vissa nätverk samlar deltagare från hela staden medan andra är kopplade till utbildningsområden. Förvaltningen har följt upp hur arbetet i nätverken fungerat under 2019/2020 genom dialoger och enkäter till deltagare och rektorer.

Uppföljningen av nätverken visar att nätverken generellt upplevs som en arena för kollegialt lärande som på så sätt har förutsättningar att bidra till att undervisningens kan förbättras. Nätverksinnehållet upplevs ge en fördjupad förståelse för hur undervisningens kvalitet kan utvecklas, vilket stärker professionen. De nätverk som samlar lärare och rektorer från fritidshem och förskoleklass upplever att de då får möjlighet att samtala om prioriterade utvecklingsområden som speglar den egna verksamhetens största utmaningar. Lärare i fritidshem och förskoleklass upplever allt för ofta att det på den egna

³² Kornhall (2017) (R) – evolutionär skolutveckling i Evers, Kneyber & Kornhall (red) Flip the system – förändra skolan från grunden. Studentlitteratur.

³³ Myndigheten för skolutveckling (2008) Skolutveckling – för bättre resultat och måluppfyllelse.

skolan saknas ett välfungerande samlat utvecklingsarbete under ledning av rektor.

När det gäller innehållet i nätverken så har förvaltningen uttalat att nätverksinnehållet ska utgå från det nationella uppdraget och de utvecklingsbehov som ligger i linje med arbetet med förvaltningens förstärkningsområden. Generellt visar den uppföljning som gjorts av nätverken att utbildningschefers och rektorers engagemang är av stor betydelse för att det innehåll som avhandlas inom nätverk ska få spridning i verksamheten. Ur enkätsvaren framgår att ansvar, styrning och ledning av nätverken behöver förstärkas på olika sätt. Det upplevs vara en väg för att nätverken i ännu större utsträckning skulle kunna fungera som verktyg för utveckling och lärande. En del i detta handlar om att tillse att alla utbildningsområden finns representerade i nätverken. En annan väg är att säkerställa att fler skolor finns representerade i nätverken och att lärarnätverk utvecklas för samtliga skol- och verksamhetsformer.

En annan del är att rektorer och nätverksrepresentanter utvecklar formerna för samverkan för att i större utsträckning överföra erfarenheter från nätverken in i skolans utvecklingsarbete. I praktiken kan det innebära att rektor på ett bättre sätt behöver ta tillvara sina nätverksrepresentanters nyvunna kunskap som erhållits i nätverket och skapar forum för att det ska kunna utgöra grund för det kollegiala lärandet på skolan.

4.2.8 Studiehandledning och modersmål

I kvalitetsrapporten för läsåret 18/19 kunde det konstateras att uppföljningen av elevers rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning samt undervisningens kvalitet var bristfälliga. Studiehandledning och modersmål utfördes läsåret 19/20 fortfarande både av Göteborgs grundskolors egna lärare och av lärare från Språkcentrum. När det gäller uppföljning av undervisningens kvalitet i fråga om modersmålsundervisning och studiehandledning har den förbättrats. Ett tydligare samarbete mellan grundskoleförvaltningens avdelningar och Språkcentrum har etablerats för att förbättra uppföljningen av studiehandledning och modersmål.

Rektorerna som ingår i det nätverk med skolor som har stort antal elever med studiehandledning föreslår ytterligare åtgärder framöver för att utveckla uppföljningen. I detta sammanhang lyfter de fram att uppföljningen behöver bli mer detaljerad. Exempelvis på frågor som besvaras i en sådan uppföljning är: Hur länge de nyanlända varit i svensk skola. Vilken skolbakgrund hade de med sig? Vilka insatser har gjorts? Kanske också vilka insatser som tycks mest verkningsfulla? Hur det går för elever som inte längre är nyanlända? Är det gynnsammast för elever att få sin skolgång på en skola med få eller många nyanlända? Är det till exempel fördelaktigast med många nyanlända eftersom skolan då kanske har många lärare i svenska som andraspråk, eller egna studiehandledare och modersmålslärare? Är det bättre med få nyanlända, eftersom man då omges av svenska hela tiden? Får eleven den undervisning hen har rätt i alla ämnen?

Eftersom vårterminen 2020 präglades av covid-19-pandemin blev andelen elever som fick modersmålsundervisning av Språkcentrum ovanligt liten under den perioden. I normalfallet är det 46 procent av de elever med annat modersmål än svenska som registreras i Procapita som får modersmålsundervisning av Språkcentrum. Under vårterminen 2020 var det under en period endast 35 procent av dessa elever som fick modersmålsundervisning därifrån. Anledningen var framför allt att eleverna stannade hemma på grund av risk för smittspridning.

När man ser på kvaliteten i studiehandledningen är det några faktorer som rektorer i nyanländanätverket ser som betydelsefulla. Det är till exempel avgörande att undervisande lärare och studiehandledare har tid till gemensam planering eller avstämning. Organisationen på skolan blir mycket viktig, utöver samarbete om undervisningen behöver till exempel det initiala mötet och uppföljningar planeras noga. Det är kontakten och samtalet om eleven som skapar de goda förutsättningarna. Om man har egna studiehandledare på skolan är detta enklare, svårigheten uppstår framför allt om en studiehandledare kommer till skolan en eller två timmar per vecka. En framgångsfaktor är att ha en samordnare med pedagogisk kunskap på skolan.

Det finns en ojämn förståelse av hur studiehandledning ska bedrivas. Förväntningarna från skolorna och Språkcentrums uppdrag för studiehandledarna kan ibland skilja sig åt. Rektorena pekar på betydelsen av kompetensutveckling för hela skolan och att man har en handlingsplan för mottagande av nyanlända.

Antalet nyanlända har de senaste åren minskat totalt sett, men variationen mellan skolor är stor. 516 nyanlända elever har tagits emot under läsåret 2019/2020, varav merparten har placerats i högindexskolor. För att få en bättre fördelning har nyanlända elever getts förtur på skolor med mindre än 5 procent nyanlända. Vårdnadshavare och elever har också fått stöd i skolvalet från Mottagandeenheten.

När inflödet av nyanlända elever minskar kan fokus flyttas från mottagandet till insatser för att öka kvaliteten i undervisningen. Center för skolutveckling och Mottagandeenheten har till exempel haft möjlighet till fler kompetensutvecklingsinsatser och utbildningar under läsåret 19/20. På skolorna kan man också, i de fall antalet nyanlända minskar, få möjlighet att använda lärarna som stöd för elever som behöver stöd längre än den tid de tillbringar i förberedelseklass.

4.2.9 Digitalisering

Digitaliseringen är den enskilt största förändringsfaktorn i vår tid och skapar förändringar i både arbetslivet och samhället i stort. Det leder i sin tur till allt större krav på skolväsendets förmåga att tidigt ge barn och elever god digital kompetens. 2017 reviderades läroplanen i syfte att tydliggöra skolans uppdrag kring digitala kompetens. Ändringarna rör bland annat rektors och lärares uppdrag, skolbibliotekets roll och undervisning i enskilda ämnen. Samma år tog även regeringen fram en nationell digitaliseringsplan som betonar vikten av

digital kompetens för alla, likvärdig tillgång och användning samt forskning och uppföljning kring digitaliseringens möjligheter. I Göteborg har en *Strategisk plan för digitalisering inom utbildningsområdet* tagits fram med tillhörande förvaltningspecifik digital handlingsplan som omfattar perioden 2020-2023. I såväl den strategiska planen som grundskoleförvaltningens plan lyfts vad som behöver prioriteras för att skapa förutsättningar att använda digitaliseringens möjligheter, och även ge kunskap om dess utmaningar och risker, i alla led.

Sedan hösten 2019 tillhandahåller grundskoleförvaltningen digitala verktyg, där varje elev har en egen personlig dator eller lärplatta, för alla elever i särskolan samt grundskolans elever i årskurs fyra till och med nio. Ungefär hälften av eleverna i årskurs ett till tre har ett personligt verktyg och en förtätning sker kontinuerligt. Selwyn³⁴ understryker vikten av ett analyserande och kritiskt förhållningssätt vid införande och användande av digitala verktyg och system. I detta sammanhang är det viktigt att ställa frågor om på vilket sätt digitala verktyg påverkar individualiseringen, hur lektionens innehåll planeras samt på vilket sätt det påverkar möjligheterna till ett jämlikt deltagande i undervisningen.

I samband med utdelning av elevverktyg görs långsiktiga fortbildningsinsatser för all pedagogisk personal på Göteborgs stads grundskolor. När lärare bedriver kollegialt samarbete i syfte att utveckla sin ämnesundervisning med digital teknik över en längre tid utvecklar de sin undervisning. Det tar tid att förändra undervisningen och behöver utgå ifrån lärarnas behov och förutsättningar i vardagen³⁵. Utbildningar som erbjuds som stöd från förvaltningen skräddarsys därför så att de kommer in som en naturlig del i undervisningen.

Utbildningsinsatserna, som erbjuds både lokalt på skolor och centralt, har främst haft fokus på det reviderade innehållet i läroplanerna. Programmering, framför allt fokus i teknik och matematik är helt nytt centralt innehåll. Att stärka källkritiska förmågor och utveckla förståelse för hur digitaliseringen påverkar individ och samhälle, exempelvis kring näthat och sociala medier är andra centrala områden. Att även utveckla multimodala förmågor, där digitala texter och medier samspelar, blir allt viktigare att förstå både de estetiska och språkliga dimensionerna av.³⁶

Under läsåret 19/20 så genomförde rektorer och lärare självskattningsverktyget LIKA från SKR för att få fram ett nuläge kring kompetens och digitala verktyg. Utifrån dessa skattningar har fortbildningsinsatser, manualer och stödprocesser tagits fram. På grund av Covid-19-pandemin fick de centrala utbildningarna under våren göras om till webinar istället för fysiska träffar. Under våren har noterats ett lokalt ökat behov av stöd i hantering av basverktyg såsom exempelvis ”Google Classroom” och bedömningsfunktioner i ”Hjärntorget”. Det har också varit en ökad efterfrågan på stöd i digitala arbetssätt för eventuell

³⁴ Selwyn (2017) Skolan och digitaliseringen: blir utbildningen bättre med digital teknik?

³⁵ Willerman (2018) A Digital Didaktisk Design: Att utveckla undervisning i och för en digitaliserad skola. Sara Willerman, 2018 (<http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1174749&dsid=499>) vhandlingen *Digital Didaktisk Design* (2018),

³⁶ Sofkova Hashemi & Tynkkinen (2016) Kollaborativ undervisning i digital skolmiljö.

distansundervisning exempelvis i Google Meet som även används vid föräldramöten och utvecklingssamtal.

Statistik från användning av kompensatoriska läromedel visar generellt på en låg användning bland elever i högindexskolor och en hög användning i lågindexskolor. Behovet av en kompetenshöjning kring användandet av de centralt finansierade kompensatoriska läromedlen föranledde en, av professionsutvecklarna initierad, beställning av riktade kompetensutvecklingsinsatser även till grundskoleförvaltningens specialpedagoger.

Grundskoleförvaltningen tillhandahåller en webbplats där material kopplat till digital teknik, pedagogik och didaktik stödjer personal för både klassrumspraktik och administration. Webbplatsen kompletterades i februari 2020 med stödmaterial kring distansundervisning. Statistik påvisar att antalet unika besökare har ökat stadigt över tid men med en topp från februari 2020 och fram till 1 juli.

4.2.10 Skolbibliotek

Skolbiblioteket kan utgöra en betydelsefull pedagogisk resurs som bidrar till elevers lärande. I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av skolbiblioteken som pedagogisk resurs framkommer några förutsättningar som är särskilt viktiga för att skolbiblioteket ska kunna bidra till att utveckla exempelvis elevernas språkutveckling, läsförmåga och informationskompetens. Dessa är att det finns tillgång till skolbibliotekarie, att samverkan sker mellan skolbibliotekarie och lärare, samt att skolbiblioteket har legitimitet i skolan och stöd från skolledningen. Vidare behövs relevanta digitala och fysiska resurser samt att skolbibliotekets lokal är ändamålsenlig utifrån olika elevgruppers behov.³⁷

Ur den enkät som genomfördes i samband med kvalitetsdialogerna 2020 framgår att ca 50 procent av rektorerna saknar skolbiblioteksansvarig och anser också att kompetensen är bristfällig. En klar majoritet uppger att skolbiblioteket ändå har en pedagogisk funktion på deras skola, i synnerhet de skolor som har tillgång till skolbibliotekariekompetens. Drygt hälften uppger att skolbiblioteksansvarig inte samplanerar, genomför och utvärderar undervisning tillsammans med pedagoger för att stärka elevers språkliga förmåga och därmed inte är involverade i det övergripande utvecklingsarbetet. En majoritet av de skolor som saknar skolbibliotekariekompetensen anser också att elevernas digitala kompetens inte heller tillgodoses/stimuleras i arbetet.

Drygt hälften uppger att elever i förskoleklass och fritidshem har tillgång till skolbibliotekens resurser och tjänster i lika hög grad som i grundskolan och grundsärskolan. Skollagens krav på tillgång till skolbibliotek omfattar inte elever i förskoleklass och fritidshem. Däremot omfattar stadens biblioteksplan alla elever inom grundskoleförvaltningens ansvar, utifrån att det finns

³⁷ Skolinspektionen, 2018, Skolbiblioteket som pedagogisk resurs. Kvalitetsgranskningsrapport.

forskningsstöd för att tidig högläsning med barn ger positiva effekter för deras språkutveckling och framtida skolresultat.³⁸

Trots att få rektorer anser att skolbiblioteksverksamheten integreras i undervisningen genom samplanering och genomförande av lektioner, bedömer drygt hälften av dessa att skolbiblioteket till viss eller stor del bidrar till elevens måluppfyllelse. En majoritet anser att skolbiblioteksverksamheten stimulerar elevernas läsutveckling. Färre ser dock att den bidrar till elevens källkritiska förmåga.

Arbetet med skolbiblioteksplanen, som tagits fram av grundskoleförvaltningen, har påvisat ett behov av användbara och adekvata digitala resurser i genomförandet av skolbibliotekets verksamhet. Från höstterminen finns dock e-bokssystem och artikeldatabas tillgängligt för alla skolor.

Utifrån den reviderade läroplanen har centrala utbildningar, med fokus på skolbibliotekets verksamhet, genomförts och där 16 enheter deltagit. I kursutbudet har en grundutbildning erbjudits nya skolbiblioteksansvariga, vilken uppskattats och gett dem ökad insikt och deras ansvar. Dock upplevs bristen på tid för uppdraget frustrerande. En fortbildningsserie har ägt rum där 11 enheter deltagit. Utbildningen fokuserade på samarbetet mellan lärare och skolbiblioteksansvarig. Utfallet i utvärderingen var positiv och deltagarna upplevde att de fick med sig mycket. De centrala utbildningsinsatserna har medvetandegjort skolbiblioteksansvariga om deras uppdrag. Det har synliggjort vilka förutsättningar som krävs för att de skall kunna axla sitt ansvar. Troligt är att prioriteringar behöver göras på enheterna för att kunna öka samarbetet mellan lärare och skolbiblioteksansvariga.

Höstterminen 2019 startades nätverk för skolbibliotekarier upp i utbildningsområdena. På grund av covid-19-pandemin har dessa fått pausas men det finns ett stort intresse för att de skall återupptas. Angelägenheten hos skolbiblioteksansvariga att nätverksträffarna skall återupptas tyder på att det finns ett behov av kollegiala mötesplatser. Med tanke på att behovet av att integrera skolbiblioteksverksamheten och den övriga undervisningen synliggjorts kan det vara relevant att se över samverkan med övriga nätverk i grundskoleförvaltningen.

När det gäller utvecklingsinsatser framåt behöver förvaltningen säkerställa att skolbiblioteksplanen, inklusive användningen av digitala resurser och verksamhetsstöd följs upp kontinuerligt på både skol- och huvudmannanivå. Påbörjade centrala utbildningar samt kompetensutveckling gällande betydelsen av skolbiblioteket som rum kontra dess pedagogiska verksamhet behöver fortgå.

38 Fornby, S. (2014). Children's early literacy practices at home and in early years settings: Second annual survey. London: National Literacy Trust

4.2.11 Övergång och samverkan mellan förskola och förskoleklass

I övergången till skolan ska barnet mötas av ny miljö, nya relationer och nya sätt att lära. Barnet tar då stöd i strategier, som bygger på eventuella erfarenheter av tidigare övergångar. En del barn har redan utvecklat en sådan övergångskompeten.³⁹ Andelen barn som inte tagit del av förskolans utbildning är dock ojämnt fördelade i staden. I högindexområden är det fler barn som inte gått i förskola och som därmed saknar övergångskompetens, än i lågindexområden.

Samarbete mellan förskola och skola om gemensamma läroplansfrågor har i forskning visat sig gagna elever, inte bara i själva övergångsfasen utan även i deras fortsatta lärande.⁴⁰ Samma forskare beskriver att sådan samverkan förekommer alltför sällan.

Om lärare i de mottagande verksamheterna förskoleklass och fritidshem saknar kännedom om barns tidigare erfarenheter kan de inte anpassa undervisning, lärmiljö etcetera. Sannolikt uteblir då elevens lärandeprogression. Lärandet för eleven kommer istället att handla om att förstå och anpassa sig till de nya sammanhangen.⁴¹

Under läsåret har en förvaltningsövergripande plan för övergång och samverkan utarbetats tillsammans med förskoleförvaltningen. Planen implementerades i rektorernas ledningsgrupper under hösten och började användas av enheterna under tidig vårtermin. Arbetet med den nya planen försvårades dock av den pågående pandemin, av förskjutning i tid avseende skolplaceringarna och en fördröjning av information om skolplaceringarna inom och mellan förvaltningarna. Trots detta är rektorer i båda förvaltningarna relativt eniga i att arbetet med aktiviteterna i planen har kommit en god bit på väg och de ser en stor vinning i att nu ha en gemensam plan. Detta synliggörs i enkätsvar från september 2020. De uttrycker dock att det finns behov av ytterligare implementeringsinsatser för att övergångsarbetet ska kunna bedrivas med hög kvalitet

Det finns behov av vissa justeringar och en revidering av planen har skett under hösten 2020. Bland annat ses de skriftliga underlagen över. Rektorerna efterfrågar även ett tydligare stöd i övergångsarbetet kring barn som sannolikt kan komma att tillhöra grundsärskolans målgrupp och/eller har behov som ställer särskilda krav på organisation, lokaler eller ekonomi i mottagande verksamhet.

³⁹ Ackesjö, H. & Persson, S. (2014). Barns erfarenheter av sociala gemenskaper i övergångarna till och från förskoleklass. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 19(1), 5-30

⁴⁰ Ahtola, A., Silinskas, G., Poikonen, P.-L., Kontoniemi, M., Niemi, P. & Nurmi, J.-E. (2011). Transition to formal schooling: Do transition practices matter for academic performance? *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 295-302.

⁴¹ Fabian, H. (2007). Informing transitions. I A.-W. Dunlop & H. Fabian (red.), *Informing transitions in the early years* (s.3-17). London: McGraw-Hill Open University Press. O'Connor, A. (2013). *Understanding transitions in the early years. Supporting change through attachment and resilience*. NY: Routledge.

4.2.12 Analys och bedömning

Elevers förmåga att tillgodogöra sig undervisningen bygger på en kombination av individuell ansträngning och ledning av skickliga och motiverande lärare som löpande anpassar sin undervisning utifrån elevernas kunskapsutveckling. För en lärare som bedriver god undervisning handlar det om didaktiska frågor – hur man på bästa sätt kan organisera undervisningen för att möta elevernas behov och förutsättningar. Men det handlar också om att lärare ska kunna stärka elevidentiteten hos eleverna. Alltså att lära eleverna att vara elever, så som att kunna samarbeta, planera, strukturera och ta ansvar för sitt skolarbete. Skolverket¹ lyfter fram stärkande av elevidentiteten som betydelsefullt inte minst för elever som kommer från hem där studietraditionen inte är lika stark. I en annan rapport från Skolverket¹ framgår hur viktigt det är med icke-kognitiva förmågor, till exempel att eleven tror på sig själv och har uthållighet. För att uppnå det måste undervisningen stimulera och utmana eleven på rätt nivå och ställa höga förväntningar.

I avsnittet som handlar om undervisningens kvalitet har förvaltningen bland annat med hjälp av olika underlag kunnat teckna en bild av hur eleverna uppfattar undervisningen, och hur skollärare och lärare arbetar för att utveckla den. Utifrån den bilden kan förvaltningen se att undervisningen fortsatt behöver förbättras. Verksamheten behöver anpassa sin undervisning än mer till olika elevers behov och förutsättningar för att kunna stödja, stimulera och utmana alla elever på deras nivå.

Förvaltningen har sett på variationer hur elever uppfattar undervisningen beroende på kön eller socioekonomiska förutsättningar. Genom uppföljning och analys av klagomål och tillsynsärenden har det också visat sig att alla elever inte får det nödvändiga stöd och de anpassningar som krävs för att nå kunskapsmålen. Det innebär att undervisningen behöver förbättras, vilket också tidigare kunnat konstaterats och lett till att grundskoleförvaltningen sedan bildandet har valt undervisningens kvalitet som ett av tre fokusområden.

4.2.12.1 Stöd och tidiga insatser

En uppföljning av elevers kunskapsutveckling i de tidigare skolåren ger kunskap om vilka elever som kan behöva särskilda anpassningar och särskilt stöd. Dokumentation av elevers läsutveckling i årskurs ett och uppnådda kunskapskrav i årskurs tre har förbättrats sedan förvaltningens bildande vilket skapar förutsättningar för tidiga insatser. En indikator på tidiga insatser är fördelningen av andelen åtgärdsprogram per årskurs. Där visar uppföljningar fortsatt att färre åtgärdsprogram upprättas i yngre åren. Mot bakgrund av den forskning (se ex IFAU) som visar på betydelsen av tidiga insatser för elevers studieframgång har förvaltningen tillsatt extra resurser för mellanstadiet. Denna satsning behöver följas upp och fler åtgärder behöver formas.

Inför nästa läsår kommer förvaltningen att utöka stödet för tidiga insatser. Det gör förvaltningen bland annat genom att se över processen för överlämning mellan förskoleklass och grundskola. Där fokuserar förvaltningen på vilken information om utvärdering av stödinsatser och undervisning som lärare i

förskoleklass lämnar över till ansvarig lärare i årskurs ett. För att ytterligare synliggöra elevernas lärandeprogression kring läsförmåga från förskoleklass och vidare genom utbildningen, avser förvaltningen under det kommande läsåret att samla in elevresultat kring de observationspunkter som har bäring på läsförmågan. På så sätt synliggörs även behov av riktade stödinsatser till skolorna redan tidigt i elevernas skolgång.

4.2.12.2 Lärare som kvalitetsutvecklare

Lärarens betydelse har bekräftats i forskning.⁴² Hur undervisningen bedrivs och vilken relation lärarna har till sina elever, påverkar elevernas studieprestationer. Det innebär med andra ord att det spelar roll vad som händer i klassrummet. Ett skolutvecklingsarbete som har det primära målet att bidra till förbättrade studieresultat behöver därför bygga på att lärarna kan utveckla och förbättra sin undervisning och sitt sätt att interagera med eleverna. På detta tema skriver Håkansson⁴³ följande:

”Den samlade vetenskapen om att olika aspekter *inom* skolan, särskilt sådana som kan knytas till klassrummet, lärarna och undervisningen, kan förklara 50 procent av variationen i elevernas studieresultat gör att ett sådant fokus blir relevant och ökar möjligheterna till verklig förbättring”

Om nu den samlade vetenskapen så tydligt pekar ut det som händer i klassrummet som så avgörande för studieresultaten¹ – vad är det då för förutsättningar som krävs för att förändra undervisningen till det bättre? Som förvaltningen har beskrivit ovan utgör det pedagogiska ledarskapet, det kollegiala lärandet och det systematiska kvalitetsarbetet tre viktiga delar i grundskoleförvaltningens strategi för en förbättrad undervisningskvalitet. Det är också sådana förutsättningar som den samlade skolforskningen lyfter fram som centrala för att utveckla undervisningen.¹ Och inte minst handlar det om att viljan till att en sådan utveckling måste komma underifrån, det vill säga med delaktighet från lärarna.¹

En professionell lärare som ser som sitt ansvar att förbättra sin undervisning efter elevernas behov klarar dock detta sällan helt själv. För en sådan förbättring krävs därför ledarskap och kollegor. Att som rektor kunna leda lärarna i deras utvärdering av sin egen undervisning är av stor betydelse. Att som lärare kunna vända blicken mot sin egen undervisning och kritiskt kunna granska denna är också en viktig del och ett viktigt förhållningssätt för att förbättra undervisningens kvalitet. För att kunna göra detta kan läraren behöva kollegor som hjälper till att som en kritisk vän ställa frågor eller kanske öppna upp sitt klassrum för att visa sina undervisningsstrategier, för att kunna utbyta erfarenheter. För ett sådant kollegialt lärande ska finnas kan rektor behöva skapa forum där lärarna kan mötas och diskutera undervisning, och få tid till det. Om rektorn dessutom tillsammans med lärarna på ett systematiskt sätt kan följa upp och utvärdera undervisningen leder det till ökade chanser att verkligen

⁴² Se till exempel Gustafsson & Myhrberg (2002) Ekonomiska resurserns betydelse för pedagogiska resultat – en kunskapsöversikt. Monografiserien. Skolverket Stockholm.

⁴³ Håkansson, (2019), Resultatanalyser på vetenskaplig grund – men vilken? I Rönnerström & Johansson (red) Att leda skolor med stöd i forskning. Exempel, analyser och utmaningar. Natur & Kultur. Stockholm

förbättra undervisningen. Utifrån ett lärarperspektiv brukar det ju vara så att lärdomar man själv dragit i högre grad förverkligas i praktiken än om man lyssnat till någon annan prata om det.

4.2.12.3 Dilemman som hindrar

I den forskning som lyfter fram pedagogiskt ledarskap, kollegialt lärande och systematiskt kvalitetsarbete som viktiga förutsättningar, finns det också beskrivningar av de dilemman som hindrar sådana förutsättningar. Ett sådant dilemma är att många skolor har svårt att få tid och utrymme för utvecklingsfrågor. Det vardagliga arbetet, med många problem som ska lösas tränger undan frågorna som handlar om utveckling. Skolor har svårt att hitta balansen mellan skolan som arbetsorganisation och skolan som utvecklingsorganisation. En sådan balans är av betydelse för att en organisation ska kunna fungera som lärande organisation med möjlighet till utveckling.⁴⁴

Grundskoleförvaltningen arbetar utifrån en strategi om att på längre sikt skapa större och mer bärkraftiga skolenheter där det kan finnas tillräckligt stora skolledningsresurser med tillhörande administrativt stöd. En bärkraftig skolenhet har också tillräckligt stort kollegium av lärare, som möjliggör för rektor att kunna organisera för en effektiv arbetsorganisation och utvecklingsorganisation.

Men som både organisationsforskning och pedagogisk forskning¹ visat, handlar kvaliteten i en verksamhet inte enbart om de hårda variablerna såsom formell organisation. Kvaliteten i en verksamhet handlar lika mycket om de mjuka värdena – organisationskultur och sociala normer. Ett exempel på en sådan social norm som påverkar rektors möjlighet att agera som pedagogisk ledare kan beskrivas som ett osynligt kontrakt mellan skolledare och lärare. I det kontraktet är båda parter överens om att lämna varandra ifred. Lärarna ger legitimitet åt skolledarnas administrativa arbete, mot det att skolledaren riktar in sig på administration och ekonomi utan att lägga sig i vad lärarna ägnar sig åt i sina klassrum.¹

Sociala normer eller skolkulturer är ofta svåra att bryta. I det sammanhanget upplever sig många rektorer ensamma. Rektorerna behöver därför stöd. Större skolledningsteam kan vara en strategi som följer med större skolenheter och som kan underlätta ett kollegialt ledarskap med inriktning på förändring. Här finns anledning att lyfta fram lagets betydelse och kraften i en väl fungerande ledningsgrupp, både på en skola och mellan rektorer inom ett utbildningsområde.

4.2.12.4 Stöd och utveckling

Som rektorernas chefer har förvaltningens utbildningschefer och verksamhetsutvecklare haft en nyckelroll för att stödja rektorerna i sitt pedagogiska ledarskap. För att stärka utbildningscheferna i denna roll har utbildningscheferna haft särskilt stöd från Linnéuniversitetet och Göteborgs universitet. Forskare har gett expertkunskap, handledning och fungerat som

⁴⁴ Se Ellström, (2000) Den svåra balansen mellan rutin och reflektion. Pedagogiska Magasinet, 3.

bullplank. Bland annat har det inneburit ett aktivt stöd i utformning av kvalitetsdialoger och en mer verksamhetsnära uppföljning.

Grundskoleförvaltningens rektorsakademi ska också ses som ett stöd i detta sammanhang. I rektorsakademin, som är under uppbyggnad, kommer bland annat kompetensutvecklingsinsatser ske utifrån individuella utvecklingsbehov. En annan är att utveckla, skapa och etablera strukturer för ett mentorskap i syfte att stödja andra rektorskollegor. Ett annat exempel på stöd och utveckling är rektorsverkstäderna, där alla rektorer träffas en gång/månad, för ett gemensamt lärande kring det systematiska kvalitetsarbetet som också gynnar likvärdigheten i staden.

I de kvalitetsdialoger som förvaltningen genomfört med samtliga skolor märks ett ökat professionellt fokus. Flera skolor bedöms överlag ha ett större professionellt fokus på undervisningen och hur denna ska utvecklas snarare än att tala om den enskilda skolans förutsättningar att bedriva undervisning. Rektorerna framhåller lärares arbete för att uppnå det som kännetecknar en kvalitativ undervisning, exempelvis en tydlighet kring mål, undervisningsinnehåll och vad eleverna förväntas utveckla. Många skolor har även infört tydliga lektionsstrukturer som innebär rutiner och ritualer kring start av lektion, klargöra förväntningar, tid för träning och reflektion samt tydligt avslut med formativ bedömning av lektionen. Skolorna lyfter även fram vikten av att förbereda, eller "designa" lektioner som tar hänsyn till elevernas olika behov av lärande men som samtidigt ska genomföras i grupp.

I kvalitetsdialogerna har det också framkommit att det finns utvecklingsinriktade skolor som i större utsträckning utgår från en helhetsidé för skolan. Helhetsidén har möjliggjorts av väl underbyggda analyser av lärare, elever och övrig pedagogisk personal. Det innebär att många skolor tar fram tydliga prioriterade mål för samtliga skol- och verksamhetsformer på skolan. Vidare har skolor utvecklat sina organisationer till att ha ett tydligare forum för utvecklingsfrågor och rutiner för hur dessa ska bedrivas. Allt fler rektorer talar om detta sätt att organisera på i termer av utvecklings- och arbetsorganisationer, vilket ger ökad möjlighet att arbeta med skolans kompetenser på ett effektivt sätt för att öka elevernas lärande.

Att ständigt pröva, följa upp och utvärdera mål och resultat så att skolan utvecklas kvalitativt är samtidigt utmanande för många skolor. Det gäller i synnerhet när det gäller att hitta systematiska arbetssätt och uppföljningar som fördelas över året. Det är även utmanande att se till att de enskilda åtgärder som skolorna gör för att öka elevernas kunskapsresultat följs upp och utvärderas.

5 Verksamhetens resultat

Skolans uppdrag enligt läroplanen är att ansvara för att eleverna tar till sig och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Enligt Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr 11) ger dessa också en grund för fortsatt utbildning.

I kapitlet nedan redovisas följande studieresultat:

- Språklig medvetenhet och matematiskt tänkande i förskoleklass
- Läs- och skrivförmåga i årskurs ett
- Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre
- Uppnådda kunskapskrav i alla ämnen i årskurs sex
- Behörighet till gymnasiets yrkesprogram
- Genomsnittligt meritvärde i årskurs nio
- Uppnådda kunskapskrav i alla ämnen i årskurs nio
- Kunskapsprogressionen mellan årskurs sex och nio

Utöver kommentarer och analyser kring dessa resultat kommer en fördjupande analys att redovisas avseende studieresultatet i årskurs sex. Därtill kommer en nulägesbild att ges kring betyg och bedömning. Vidare ges en lägesbild avseende kunskap och lärande i grundsärskolan.

5.1 Studieresultat i förskoleklass

Elevers läs- och skrivförmåga är avgörande för hur väl de lyckas sina i fortsatta studier. Det är också avgörande för deras möjlighet till att vara en aktiv samhällsmedborgare. Matematik har en grundläggande betydelse för elevers utveckling av bland annat logiskt tänkande, men utgör också grund för andra skolämnen i fortsatt utbildning.

Från läsåret 2019/2020 är Skolverkets kartläggningsmaterial obligatoriskt att använda i förskoleklass. De utgör en del i Läsa, skriva räkna – en garanti för tidiga stödinsatser. Garantins syfte är att ge lärare stöd i att tidigt identifiera elever som behöver ges stöd för att kunna nå kunskapskrav i kommande årskurs eller elever som behöver ges extra utmaningar. Kartläggningens resultat ska också utgöra ett stöd för lärare att få syn på vad den fortsatta undervisningen behöver fokusera. Garantin syftar även till att öka likvärdigheten avseende elevers möjlighet att utvecklas inom det språkliga och matematiska området. Behov av stöd ska upptäckas och åtgärder sättas in så tidigt som möjligt. På så sätt berör garantin även jämställdhetsaspekter, då den antas gynna både flickor och pojkar.

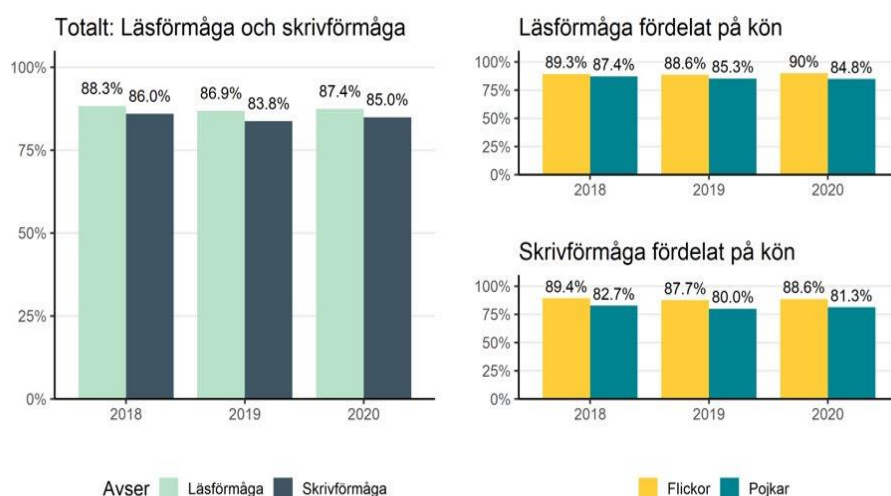
Förvaltningen har inte kunnat ta fram tillförlitlig statistik på huvudmannanivå över kartläggningens resultat men avser att återkomma med detta inför kommande läsårs kvalitetsrapporter.

5.2 Studieresultat i grundskolan

5.2.1 Läs- och skrivförmåga i årskurs ett

Läsning är ett kunskapskrav för godtagbara kunskaper i läsförståelse i slutet av årskurs ett. Från den första juli 2016 är bedömningsstödet i läs- och skrivutveckling obligatoriskt att använda i årskursen. Sedan bedömningsstödet blev obligatoriskt har skolorna dokumenterat eleverna läsförmåga i elevregistreringssystemet. Detta som en del i strategin att tidigt i skolåren följa upp och därmed fånga upp och sätta in åtgärder för elever som inte når uppsatta mål. I detta sammanhang har elevernas läsförmåga en avgörande betydelse för att kunna nå målen.

Det är skolans huvudman som ansvarar för att materialet används för att följa upp elevernas kunskaper tidigt. Läsförmåga definieras som två samspelande övergripande processer – god avkodningsförmåga och god läsförståelseförmåga. Avkodningsförmåga handlar om läsningens tekniska sida medan läsförståelseförmåga handlar om tolkandet och meningsskapandet. Dessa bör stå i balans med varandra, vilket innebär att olika läsfärdigheter har automatiserats. Diagrammet nedan visar resultaten av elevernas läs- och skrivförmåga.

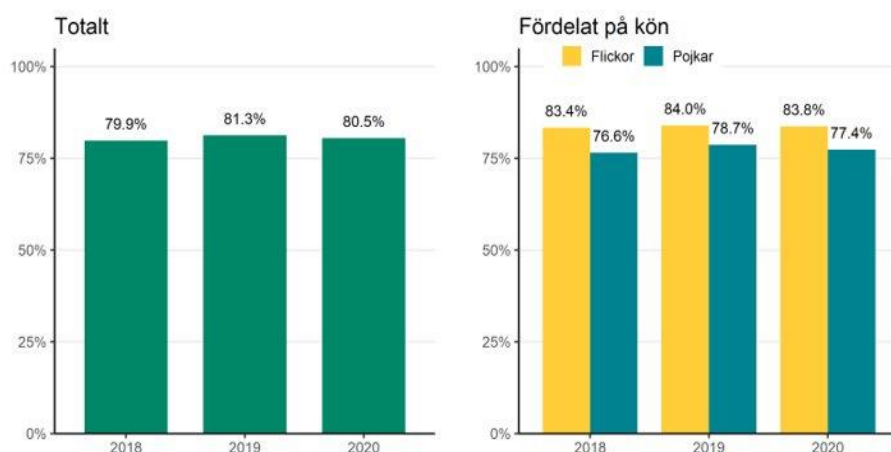
Figur 12: Andel elever i årskurs ett som uppnått skrivförmåga och kunskapskraven i läsförmåga

Det går att utläsa från diagrammen att resultaten är relativt stabila och att det inte går att skönja någon speciell trend gällande deras utveckling. Värt att notera är diskrepansen mellan flickornas och pojkarnas resultat där flickorna kontinuerligt presterar bättre inom både läsning och skrivning. Denna diskrepans är som störst när det gäller skrivning. Skrivning är dock inte ett kunskapskrav i åk 1 men erfarenheter visar att det ändå kan komma påverka pojkarnas framtida framgång i olika ämnen där det krävs att eleven kan exempelvis formulera tankar i text. Vid behov följs detta upp på enhetsnivå i

exempelvis de enskilda kvalitetsdialogerna och orsaker problematiseras tillsammans med rektor och annan skolpersonal.

5.2.2 Uppnådda kunskapskrav i årskurs tre

I årskurs tre gör lärarna en kunskapsbedömning av elevernas kunskaper i matematik, svenska eller svenska som andraspråk, samhällsorienterade ämnen och naturorienterade ämnen. 2018 och till viss del 2019 års resultat var inte helt tillförlitliga då inrapporteringen var låg. Detta är åtgärdat 2020 med en ca 94 procentig inrapportering vilket gör att resultaten blir mer tillförlitliga.

Figur 13: Kunskapskrav årskurs 3. Andel elever som har uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen

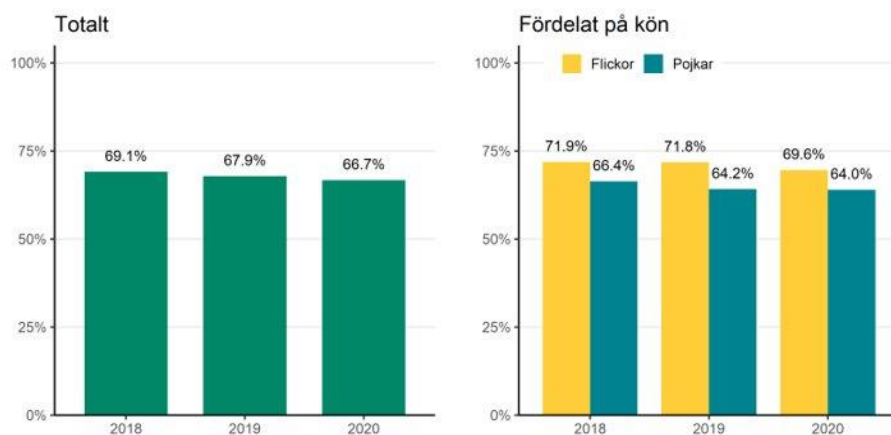
Även med bristande tillförlitlighet i resultaten 2018 och 2019 kan vi i diagrammet ovan skönja att de antagligen varit ganska representativa för elevernas måluppfyllelse då det jämfört med årets resultat ligger stabilt och ej går att utläsa en vare sig positiv eller negativ trend.

Något som dock står ut är den vad verkar cementerade skillnaden i pojkars och flickors resultat där flickorna lyckas bättre. Detta är ett utvecklingsområde för Göteborgs Stad och är en viktig del i stadens jämställdhetsrelaterade arbete. Könsskillnaden är något som följs upp på varje enhet och arbetas med lokalt på skolorna i staden. Att analysera skillnader i resultat sett utifrån kön är även en del av stadens uppföljning på huvudmannanivå.

5.2.3 Uppnådda kunskapskrav i årskurs sex

Betyg i årskurs sex infördes höstterminen 2012 i syfte att höja kvaliteten i utbildningen och öka elevernas kunskaper. Det fanns ett identifierat behov av att tidigt kunna följa upp elevernas kunskapsutveckling och därtill eventuellt sätta in stödinsatser. Andelen elever som uppnått kunskapskraven i årskurs sex har kontinuerligt minskat under ett flertal år och trenden syns även i vårterminens resultat 2020 då 66,7 procent av eleverna uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen, drygt en procent lägre än 2019. Pojkarna ligger lägre i måluppfyllelse än flickorna med cirka sex procents skillnad mellan könen.

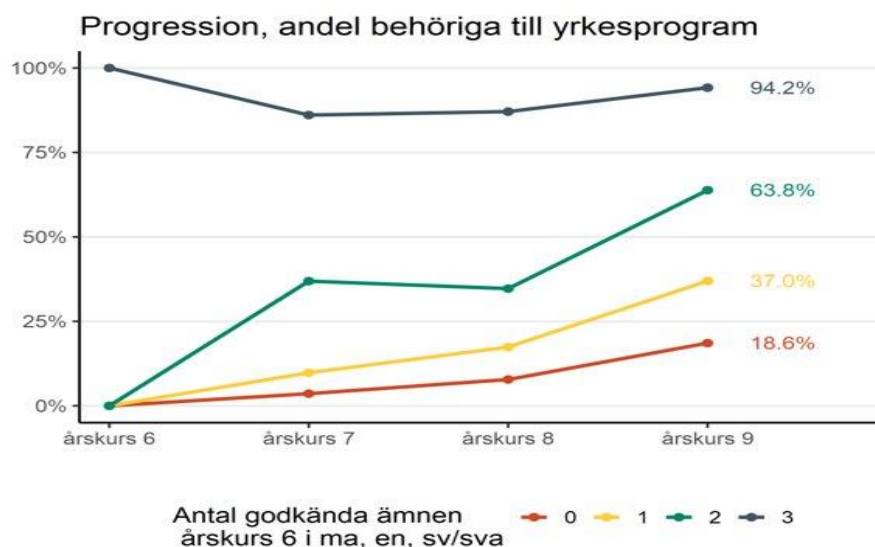
Om vi analyserar resultaten utifrån socioekonomi är det gruppen lågindexskolor som till största delen står för resultatnedgången mellan 2018 och 2020.

Figur 14: Kunskapskrav årskurs 6. Andel elever som har uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen

Grundskoleförvaltningen resultatanalys visar att det framförallt är studieresultaten i matematik och svenska som sticker ut i negativ mening. Under 2020 har därför förvaltningen valt att fokusera sina kvalitetsdialoger i grupp på just resultatutvecklingen i årskurs sex med fokus på enheter som har en positiv trend i svenska/svenska som andraspråk och matematik. Detta för att fördjupa analysen och lärandet kring hur skolor organiserar sin undervisning i dessa ämnen. Detta för att öka förståelser kring tänkbara framgångsfaktorer. (Se nedan under rubriken Fördjupad analys av studieresultat i årskurs sex.)

När det gäller studieresultaten i årskurs sex så visar förvaltningens analyser att elever som studiemässigt är långt efter i åk sex får svårt att bli behöriga till gymnasiet. Analyserna visar dock att chanserna ökar betydligt om eleven har klarat ett eller två av "kärnämnen". Detta illustreras i bilden nedan: Diagrammet visar progressionen, beräknad som andelen behöriga till yrkesprogram, från årskurs sex till årskurs nio. Diagrammet är uppdelat i fyra linjer, som motsvarar elevens utgångsresultat i årskurs sex. Det är samma elevgrupp som följs över åren. Den röda linjen visar de elever som inte hade godkänt i något av de behörighetsgivande kärnämnen. Det är tydligt att dessa elever har svårt för att hämta in kunskapsbrister till årskurs sex och talar för att tidigare insatser är av stor betydelse.

Figur 15: Progression från årskurs sex till årskurs nio

5.2.3.1 Fördjupad analys av studieresultat i årskurs sex

Varje skola har ett ansvar för sina resultat och har möjlighet att utveckla undervisningen så att de förbättras. Vägen framåt för skolor är att analysera sina resultat för att hitta sina framgångsfaktorer och utvecklingsmöjligheter. I det arbetet kan skolor behöva stöd utifrån. Även förvaltningen behöver ökad kunskap om resultatskillnader mellan skolor och bakomliggande orsaker. Därför har förvaltningen tillsammans med ett urval av skolor i dialogform genomfört fördjupade analyser av resultaten i årskurs sex.

Svenska som andraspråk och matematik är de ämnen där måluppfyllelsen är lägst. Vid sidan av dessa ämnen utgör svenska ett ämne som är betydelsefullt för elevernas fortsatta skolgång. Mot denna bakgrund har de tre ämnena svenska som andraspråk, matematik och svenska valts ut för närmare analys av måluppfyllelse och dess orsaker i ett urval av skolor. Urvalet genomfördes utifrån skolor i årskurs sex där färre än 50 procent av eleverna når målen i samtliga ämnen men där resultaten i matematik, svenska och svenska som andraspråk utvecklats positivt de senaste tre åren. Frågeställningarna som analysen hade fokus på handlade om vilka kritiska aspekter skolorna har sett i sina analyser samt hur skolorna arbetar med undervisningens kvalitet i respektive ämne. Dialogen berörde även de faktorer som påverkat resultaten i positiv bemärkelse.

Matematik

I de kvalitetsdialoger som genomförts med rektorer framkommer några strukturella orsaker till de låga resultaten i matematik. En sådan som lyfts fram är elevrörligheten. Rörligheten innebär en ständig förändring av elever i undervisningen vilket gör att det är svårt att komma vidare i undervisningen då läraren ofta behöver introducera nya elever. Ur ett ledningsperspektiv är det

också svårt att följa elevernas kunskapsutveckling på gruppnivå under dessa förutsättningar då rektorerna menar att statistiken är svårtolkad.

Svårigheter att rekrytera behöriga lärare till högindexskolor är en ytterligare orsak, som enligt rektorerna, påverkar resultaten negativt. Rektorerna nämner också att behöriga matematiklärare som undervisar i flera ämnen inte nödvändigtvis lägger tyngdpunkten på matematikämnet i de yngre årskurserna. Den mest framträdande orsaken till de låga matematikresultaten handlar emellertid om att många elever samtidigt har ett behov av att tillägna sig kunskaper i svenska språket. Slutsatsen som dras utifrån detta är att matematikundervisningen behöver bedrivas på ett språkutvecklande sätt.

Matematikundervisningen upplevs också vara alltför lärobokstyrd och därmed inte fullt anpassad till elevernas behov. Den mer traditionella undervisningen i matematik, utan dialogiska och mer laborativa inslag, anger rektorerna också som en tänkbar orsak till låga resultaten i ämnet. Även Skolinspektionen slår fast efter kvalitetsgranskning av matematikundervisning i 30 skolor i Sverige att 27 av dessa behöver utveckla interaktionen i undervisningen⁴⁵

Vad gäller de framgångsfaktorer i matematikundervisning som diskuteras inom ramen för kvalitetsdialogen är dessa kopplade till ledning och stimulans i undervisningen. Flera rektorer understryker att förstelärare i matematik gör skillnad gällande utvecklingen av undervisningen på skolan. Vidare nämns positiva exempel där undervisningen i matematik på ett tydligt sätt anpassas utifrån elevernas behov av konkretisering och kooperativa arbetsformer samt där lärare emellan har överenskommelser om hur undervisning ska bedrivas. I dialogen betonar rektorerna även vikten av att rektor har förutsättning att vara pedagogisk ledare och därmed kan leda lärarnas lärande om matematikundervisningen.

Svenska som andraspråk och svenska

Svenska som andraspråk är ett ämne med låg måluppfyllelse, och som många elever i förvaltningens verksamheter behöver för att nå gymnasiebehörighet. På skolor med högt socioekonomiskt index undervisas majoriteten av eleverna i svenska som andraspråk.

I den kvalitetsdialog som genomförts med rektorer framkommer flera framgångsfaktorer i svenska och svenska som andraspråk, vilka är kopplade till styrning och ledning samt undervisningens kvalitet. En sådan framgångsfaktor är att rektorerna är engagerade och betonar vikten av fokus på det professionella uppdraget med höga förväntningar på elever, personal och sig själva. De skapar förutsättningar genom en genomtänkt och föränderlig tjänstefördelning, där skolans resurser används på ett medvetet sätt. De är ledare som utvecklar den pedagogiska verksamheten genom att leda

⁴⁵ Skolinspektionen (2020) Resultatskillnader inom skolor. Rektors arbete med att analysera klassresultat och främja goda studieresultat för alla elever. Tematisk kvalitetsgranskning 2020 Diarienummer: SI-2019:1437

lärarnas lärande i utvecklingen av undervisningen i svenska och svenska som andra språk.

Rektorerna lyfter också framgångsfaktorer som är kopplade till undervisningens kvalitet. Skolorna följer upp och analyserar elevernas resultat och kunskapsutveckling med hjälp av bedömningsstöd, kartläggningsmaterial, nationella prov, betyg och annan screening. Utifrån detta och med de resurser som finns designas undervisningen utifrån elevernas behov.

Inom ramen för kvalitetsdialogen lyfter rektorer några strukturella orsaker till de låga resultaten i svenska och svenska som andraspråk. Personalsituationen är en faktor som på flera sätt påverkar kvaliteten i våra verksamheter. Rektorer och stödfunktioner upplever en stor intern personalomsättning, som påverkar möjligheten att bedriva ett långsiktigt utvecklingsarbete och att skapa kontinuitet i arbetslag och för den enskilda eleven. De lyfter därmed den interna personalomsättningen som en viktig faktor som påverkar skolans förutsättningar att nå målen.

I förvaltningens skolor med högt index är behörigheten och kompetensen bland lärarna inte tillfredsställande. Många lärare saknar tillräckliga kunskaper i svenska språket och kan därmed inte undervisa eleverna på ett relevant sätt. Svårigheter att rekrytera behöriga lärare till högindexskolor är en ytterligare orsak som, menar rektorerna, påverkar resultaten negativt. En rektor lyfter behovet av att alla lärare, på skolor med högt index, skulle behöva kompetensfortbildning i svenska som andra språk.

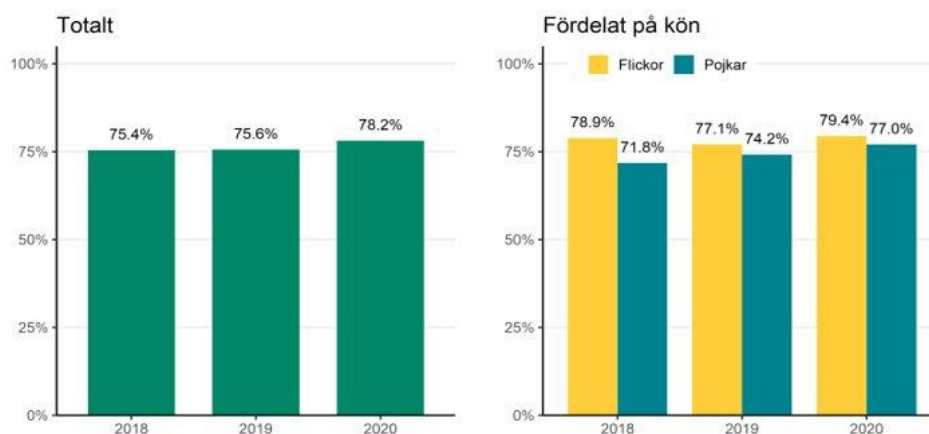
Den stora elevomsättningen är också en utmaning att hantera. Lärarna får ställa om sin undervisning utifrån förändrade förutsättningar och det kan bli svårt att följa elevernas kunskapsutveckling genom åren. Ett nära samarbete med förskolan gällande språkutveckling är en framgångsfaktor, vilket rektorerna upplever större svårigheter med nu sedan omorganiseringen av en förskole- respektive grundskoleförvaltning. Vidare behöver överlämningar mellan stadier fungera bättre för elevernas sammanhållande kunskapsutveckling.

Vidare pekar rektorerna på vikten av att kunna organisera lärandet i mindre grupperingar och med arbetssätt utifrån elevernas behov. För att särskilt stödja flerspråkiga elever är behovet stort att organisera stödresurser och att arbeta med språkutvecklande undervisning för högre måluppfyllelse. Undervisningen i svenska som andraspråk har flera utmaningar, både gällande den reella kompetensen hos lärare att undervisa enligt kursplanen, men också att bedöma vilka elever som ska läsa enligt kursplanen för svenska som andra språk alternativt svenska.

Den mest framträdande orsaken, som rektorerna anger, till de låga resultaten är att elever med utländsk bakgrund, men födda i Sverige, saknar ett fördjupat språk. Det finns stora behov av att undervisningen kan stödja dessa elever ytterligare. De är i stort behov av modersmålsundervisning och en effektiv studiehandledning. Många rektorer vittnar om att detta är problematiskt eftersom behörighet och kompetens i hög grad saknas hos studiehandledare och modersmålslärare.

5.2.4 Gymnasiebehörighet i årskurs nio

Diagrammet nedan visar andel elever som blir behöriga till yrkesprogram på gymnasiet. För detta krävs att eleven har godkänt i totalt åtta ämnen varav svenska/svenska som andraspråk, matematik och engelska måste finnas med. Vi ser en höjning med närmare tre procent jämfört med föregående två år totalt sett. Könnsdiskrepansen mellan pojkar och flickor är på 2,4 procent 2020 där flickor lyckas bättre. Detta är en klar förbättring för pojkarna som 2018 låg 7,1 procent lägre än flickorna i behörighet. *Figur 10: Behörighet till yrkesprogram gymnasiet i årskurs nio*

Figur 16: Behörighet till gymnasiets yrkesprogram i årskurs nio

Antal elever som lämnar grundskolan utan gymnasiebehörighet har alltså minskat samt att de som ej är behöriga har utvecklats i positiv riktning såtillvida att de har mindre ej godkända betyg av svenska/svenska som andraspråk, matematik och engelska och därmed bättre förutsättningar att kunna komma in på ett nationellt gymnasieprogram.

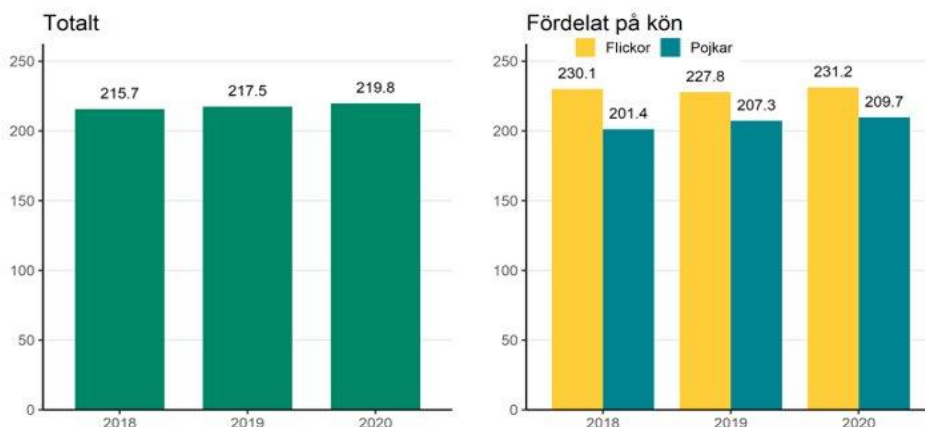
En närmare granskning av hur många ämnen av matematik, engelska och svenska/svenska som andraspråk som eleverna saknar för att få behörighet till gymnasiets yrkesprogram så är det vanligast att de elever som inte är behöriga saknar betyg i alla tre. Däremot kan det noteras att andelen elever som saknar alla tre ämnena minskat sett till det totala antalet obehöriga elever. Detta är en positiv utveckling då dessa elever är de som har störst risk att inte ta examen från gymnasiet efter tre eller fyra år statistiskt sett.

Sett till vilka ämnen som leder till att elever inte blir behöriga till gymnasiet kan särskilt matematikens stora påverkan lyftas fram. Enbart matematik som saknat ämne är den näst största kategorin med över 150 elever jämfört med exempelvis endast svenska som är under 25 elever. Svenska som andraspråk är en något större grupp. Enbart engelska är också en relativt liten grupp på mindre än 50 elever.

Som diagrammet nedan visar och som också kunde konstateras i 2019 års kvalitetsrapport så fortsätter det genomsnittliga meritvärdet att öka i Göteborg och har gått från att ha legat på 205,5 2017 och 2015,7 2018 till att ligga på 219,8 2020. Detta får ses som en relativt stor ökning och kan exemplifieras

genom att varje elev i staden i genomsnitt ökat från E till C i tre ämnen på de sista fyra åren.

Trenden att pojkar har lägre genomsnittligt meritvärde än flickor håller i sig och även om diskrepansen mellan könen kan variera lite så är trenden fortsatt att flickor har högre genomsnittligt meritvärde med ca 20 poäng eller mer.

Figur 17: Genomsnittligt meritvärde i årskurs nio

Att meritvärdet ökar och nu ligger på ett snitt över 200 med god marginal för båda könen får ses som en god och viktig utveckling. Stadens statistik visar att det är relativt viktigt för elever att ligga runt 200 eller mer i meritpoäng för att ha goda chanser att klara av gymnasiestudier.

Ett tredje resultatmått för kunskapsresultat i årskurs nio är andel elever som har uppfyllt kunskapskraven i alla ämnen. Även sett till detta resultatmått så är resultatutvecklingen positiv mellan åren 2018 till och med 2020. Även här syns samma mönster vad gäller könsskillnader men att dessa skillnader minskat i takt med en positiv resultatutveckling för pojkarna från 2018.

5.3 Betyg och bedömning

Resultat inom grundskolan behöver sättas i relation till frågan om bedömning och betygssättning. Betygssättning ska bygga på en allsidig utvärdering av all kunskap eleverna har visat för att betygen ska bli så rättvisande och likvärdiga som möjligt. En viktig förutsättning för arbetet med en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning är att lärare ges möjlighet att jämföra och diskutera sina bedömningar och betygsunderlag med andra lärare. Det är därför väsentligt att det finns förutsättningar för en likvärdig bedömning och betygssättning.

Skolinspektionen genomförde läsåret 18/19 en regelbunden kvalitetsgranskning på 44 av Göteborgs Stads grundskolor. Ett område som granskades var bedömning och betygssättning. Skolinspektionen beslutade att 29 skolor skulle inleda och rapportera ett utvecklingsarbete kopplat till bedömning och betygssättning. Rektorerne har påbörjat detta utvecklingsarbete i syfte att

säkerställa att lärarna för en gemensam diskussion om och analyserar bedömningen av elevernas kunskapsresultat i samtliga ämnen och analyserar eventuella avvikelser i bedömning och betygssättning samt för strukturerade diskussioner med lärare kring de iakttagelser som gjorts. Tyvärr saknas det viktiga riktmärket nationella prov vid årets diskussioner och vid betygssättning, med anledning av Covid-19-pandemin.

5.4 Studieresultat i grundsärskolan

Resultat och uppföljning för grundsärskolan baseras i huvudsak på statistik, enkätundersökningar och samtal med rektorer. I förgående års kvalitetsrapport konstaterades att huvudmannen inte hade ett samlat och likvärdigt system för att för att styra, stödja och följa grundsärskoleelevernas kunskapsutveckling.

Inom ramen för grundsärskolerektorernas nätverk har det utsetts en arbetsgrupp vars uppdrag varit och är att utarbeta ett gemensamt och rättssäkert dokumentations- och bedömningsstöd, tillförlitliga indikatorer samt gemensamma rutiner och underlag för uppföljning. Under året har arbetsgruppen, i samråd med rektorsnätverket, tagit fram och prioriterat kvantitativa indikatorer för resultatuppföljning inom inriktningen ämnen. Dessa avser obligatoriskt bedömningsstöd i svenska i årskurs ett, kunskapskrav i matematik, svenska, naturorienterade ämnen, samhällsorienterade ämnen i årskurs tre, sex och nio samt betyg i årskurs sex och nio.

Systemstöd har utvecklats både för rapportering och publicering av statistik och i Hjärntorget och bedömningsmatriser har anpassats efter grundsärskolans kursplaner. Kompletterande stödmaterial för rektors uppföljning och analys samt rutiner och gemensamma blanketter har utarbetats och implementerats med syftet att säkerställa rättssäkerhet och ökad likvärdighet. För att kvalitetssäkra registreringsförfarandet har utbildningsinsatser ägt rum, riktade till skolornas administratörer.

I den uppföljning som gjorts i grundsärskolans rektorsnätverk framkommer att merparten upplever att lärarna ställt sig positiva till den strukturerade uppföljningen av elevernas måluppfyllelse. Användningsområdet ses främst på stadennivå då det i vissa fall går för få elever inom respektive årskurs för att kunna göra en god analys på respektive skola. Rektorerna uppger att det är väsentligt att utveckla alternativa eller kompletterande mätmetoder av mer kvalitativ karaktär och att det utvecklas en samsyn kring bedömningspraktiken inom grundsärskolan, vilket också ses som en förutsättning för att kunna följa ämnesområdeselevernas kunskapsutveckling. Här nämner också rektorer komplexiteten i att följa upp grundsärskoleelevernas lärandeprogression utifrån de olika kursplanerna. Under våren har ett samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten etablerats med syftet att få stöd i fortsatt utvecklingsarbete kring bedömning i grundsärskolan.

I uppföljning av elevernas kunskapsuppföljning finns det en risk för att fokus läggs på det som är lätt att mäta i form av kvantitativa mätetal. Utmaningen ligger i att försöka komma åt vad i de pedagogiska processerna som påverkar elevernas måluppfyllelse. Därmed kan grundskoleförvaltningens skäl till att

skapa ett statistikpaket ifrågasättas. Intentionen är dock att framtagna underlag ska kunna fylla en funktion i arbetet med att diskutera och problematisera kring vad som är relevant att även fortsättningsvis följa upp och vilka uppföljningsindikatorer som behöver kompletteras för att kunna göra mer djupgående analyser av undervisningens kvalitet. Inom grundsärskolan är målgruppen av elever heterogen och urvalskriterier såsom kön och ålder kan ibland vara av mindre betydelse. Detta föranleder en gemensam värdering och borgar för att förvaltningen behöver lägga fortsatt fokus på att utveckla alternativa underlag för uppföljning och analys av resultat, struktur och processkvalitet inom grundskoleförvaltningens grundsärskolor. Under läsåret 20/21 kommer nätverkets arbetsgrupp sätta ett särskilt fokus på att utarbeta gemensamma bedömnings- och uppföljningsunderlag för ämnesområdeselever.

5.5 Analys och bedömning

I förra årets kvalitetsrapport finns ett antal utmaningar för elevernas kunskapsresultat beskrivna. En av de utmaningarna var att stärka förutsättningarna för ökad likvärdighet och att åtgärda de stora skillnaderna bland elevernas kunskapsresultat. I år kan förvaltningen fortsatt se att det finns utmaningar gällande detta. Förvaltningen ser bland annat att det finns tydliga kopplingar mellan kunskapsresultat och elevernas kön samt socioekonomiska bakgrund. Detta gäller för samtliga mättillfällen från årskurs 1 till och med årskurs 9. Däremot har förvaltningen i uppföljningen sett att för studieresultaten i årskurs nio finns en tydlig positiv utveckling för elevernas kunskapsresultat och att vi där dessutom ser att skillnaderna mellan pojkar och flickor minskar. Pojkarnas resultat ökar och om vi jämför skolor utifrån elevernas olika socioekonomiska bakgrund kan förvaltningen konstatera att de skolor med elever som har sämst socioekonomiska förutsättningar (högindexskolor) generellt förbättrat sina resultat i större utsträckning än övriga skolor. En förklaring till detta kan dock vara att elevgruppen på dessa skolor sammantaget förändrats till att statistiskt sett över tid ha bättre socioekonomiska förutsättningar. En delförklaring är att färre nyanlända finns på dessa skolor i dagsläget.

Om resultaten förbättrats i årskurs nio så är utvecklingen den motsatta för årskurs sex, där andelen elever som uppnått målen i alla ämnen minskat. Till skillnad från årskurs nio är det skolor med elever med generellt goda studieförutsättningar som försämrats sina resultat till största delen. Som redovisats ovan har grundskoleförvaltningen under året följt upp hur elevers måluppfyllelse i årskurs sex utvecklas till årskurs nio. Sammanfattningsvis visar uppföljningen att elever som inte når godkända betyg i matematik, engelska, svenska eller svenska som andra språk i årskurs sex har svårigheter att fylla kunskapsluckor och nå behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram.

De allra flesta är ense om vikten av tidiga insatser inom skolan men att man samtidigt kan konstatera att särskilt stöd och åtgärdsprogram allt för ofta inte kommer på plats förrän i grundskolans senare år. Det generella mönstret i Sverige är att stödinsatsernas omfattning, mätt i andelen elever med

åtgärdsprogram, ökar succesivt från årskurs ett till och med nio med undantag för nedgång i årskurs sju. Mot bakgrund av betydelsen av att uppnå målen i årskurs sex för fortsatt studieframgång och den resultatnedgång som identifierats så har grundskolenämnden tillsatt extra medel till mellanstadiet motsvarande 100 miljoner. Syftet med denna omfattande förstärkning är att det ska bli reellt märkbart för berörda skolor. Förutom en mer allmän förstärkning av skolans resurser ger den rektor också förbättrade möjligheter vidta åtgärder inom ramen för särskilt stöd. Förvaltningen avser att återkomma med uppföljning av elevers måluppfyllelse i årskurs sex i såväl ett huvudmanna- som hemkommunsperspektiv. Det finns en rad frågor att belysa, ger satsningar av det slag som genomförts avsedd effekt, hur kan förvaltningen utveckla uppföljningen av grundskolans tidigare år med mera. I detta sammanhang kan det vara värt att påminna oss om vad rektorer lyft fram som särskilt viktigt för att nå framgång när det gäller studieresultat fram till årskurs sex. De angav ju att det mest avgörande för en positiv utveckling av resultaten är att lärare anpassar undervisningen utifrån elevernas behov.

De uppföljningar som presenterats ovan visar att elevers resultat systematiskt påverkas av elevernas socioekonomiska bakgrund. Det går däremot inte att ur statistiska data för en hel elevgrupp dra slutsatser om enskilda skolors resultat. När man diskuterar studieresultat är det viktigt att i mesta möjliga mån söka undvika för grova generaliseringar och felaktiga slutsatser. Det viktigt att inte dra grupper av elever ”över en kam”, utan hänsyn till individers olikheter och egenskaper. Att de är olika är därför samtidigt något som är lika för alla oavsett om man tillhör gruppen elever med socioekonomiskt sett goda förutsättningar eller de med sämre förutsättningar. Visst kan vi i våra uppföljningar se statistiska samband och generalisera och säga att elever med socioekonomiskt sämre förutsättningar statistiskt sett har sämre studieresultat än övriga elever. Detta får dock aldrig påverka förväntansbilden på dessa elever i negativ mening. Alla elever förtjänar att känna förväntan att de kan lyckas lära sig och utvecklas i skolan. Betydelsen av detta har kunnat bekräftas de senaste åren.⁴⁶

Den övergripande slutsatsen är att kvaliteten i skolornas verksamhet spelar roll. Detta leder oss in på frågor som har att göra med hur skolor lyckas skapa förutsättningar för elevernas lärande. Det handlar om skolans inre arbete och det som inte kan förklaras med hjälp av olika bakgrundsvariabler. I avsnittet verksamhetens kvalitet har vi tittat närmare på de variabler som ligger närmare den sfär av faktorer som påverkar förutsättningarna för elevers lärande och som skolor, mer eller mindre, kan påverka i sitt arbete med att ge varje elev likvärdiga förutsättningar att utvecklas. Utifrån ett verksamhetsutvecklingsperspektiv är det därför av central betydelse att skolor har förmåga att analysera sina resultat som grund för utveckling. Analysen av elevernas utveckling behöver kunna återspeglas i hur väl skolan gett eleverna förutsättningar att utvecklas. En sådan analys sker bäst i det sammanhang där resultaten produceras och behöver sätta fokus på frågor som ger förståelse för varför

⁴⁶ Se till exempel Hattie (2009): Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge..

resultaten ser ut som de gör och där huvudfrågan är att bedöma effekten av skolans undervisning och stödinsatser. I det sammanhanget är det av vikt att olika klassers resultat kan jämföras. Grundskoleförvaltningen har i likhet med nationella uppföljningar kunnat identifiera påtagliga sådana resultatvariationer inom skolor och som sammanställts och distribuerats till skolorna. Om det finns märkbara skillnader på en skola bör det föranleda rektor att tillsammans med lärarna analysera vad det beror på. Detta kan i sin tur leda till kollegialt lärande och utveckling kring likvärdig betygssättning eller om olika undervisningsmetoder. På detta tema skriver Skolinspektionen i en av sina senaste granskningar:

”Vissa studier visar /.../att variationen mellan klasser över tid också har ökat i Sverige. Det finns stöd för att det som sker inom en skola, särskilt kopplat till klassrum, undervisning och lärare, kan förklara en stor del av resultatvariationen mellan elever. Skolinspektionen menar att en indikator på att kvaliteten i verksamheten varierar kan vara systematiska resultatskillnader mellan klasser. Det finns också en risk för en olikvärdig utbildning om vissa klasser i högre grad får undervisning av obehöriga lärare.”⁴⁷

⁴⁷ Skolinspektionen (2020) Resultatskillnader inom skolor. Rektorers arbete med att analysera klassresultat och främja goda studieresultat för alla elever. Tematisk kvalitetsgranskning 2020 Diarienummer: SI-2019:1437

6 Sammanfattande analys och vägen framåt

Skolverket konstaterar i sin lägesbedömning 2020⁴⁸ att det fortsatt finns stora utmaningar på vissa områden men att bilden av svensk skola är tudelad. Många huvudmän har en väl fungerande och effektiv styrning, liksom flertalet skolor ger en undervisning av god kvalitet. Samtidigt finns det skolor och huvudmän med stora problem där styrningen och kvaliteten i undervisningen brister. På frågorna om varför det finns en bristande likvärdighet och varför den svenska skolan inte når ännu längre i sitt samlade uppdrag ser Skolverket en tilltagande brist på behöriga lärare och en ökad skolsegregation som två avgörande förklaringar. Skolverket ser att en väl fungerande styrning är en grundläggande förutsättning för att kunna utveckla skolan.

På frågan om hur det står till med kvaliteten i grundskolan i Göteborg kan förvaltningen i likhet med Skolverkets bedömning på nationell nivå konstatera att bilden är tudelad – det varierar. I denna rapport har vi inom flertalet områden kunnat konstatera att det föreligger variationer. Särskilt märks det när förvaltningen jämför skolor utifrån socioekonomiskt index. En sådan skillnad, som också Skolverket identifierat och som är särskilt allvarlig, är att det är svårt att rekrytera och behålla behöriga lärare i skolor i utsatta områden. Grundskolan i Göteborg brottas med de problem som också finns nationellt. Det rör sig i flera fall om komplexa problem som sällan har någon enkel lösning och där problemen kan ligga utanför skolans möjlighet att påverka, exempelvis en bostadssegregation som skolan får brottas med konsekvenserna av.

Grundskoleförvaltningens prioriterade förstärkningsområden är områden där kraftsamling sker för att komma tillrätta med de centrala problemen och där det finns en stor förhoppning och förväntan på positiv utveckling. Tydligare ansvar, styrning och ledning förväntas i det sammanhanget ge ökade förutsättningar för rektorer och lärare att förbättra kvalitet och likvärdighet så att elevernas kunskap och lärande ökar.

Även om förväntningarna på förbättring finns, finns det också en medvetenhet om att de tre områdena berör stora och komplexa delar och där det också kan sägas vara en ”lång väg att vandra” innan full måluppfyllelse eller fullgod utveckling kan uppnås. Många av de indikatorer som förvaltningen mäter med koppling till förstärkningsområdena mäter också mot just någon form av slutmål eller effekt på lång sikt – exempelvis en likvärdig grundskola som ger lika goda möjligheter till kunskapsutveckling för alla elever.

I den här rapporten har förvaltningen utifrån olika underlag beskrivit både ett nuläge för läsåret 19/20 och pågående och genomförda insatser. Utifrån förra årets rapport har det kunnat noteras framsteg sett till förstärkningsområdena. Sådana framsteg är i många fall de små stegens utveckling som visar på att utvecklingen rör sig i rätt riktning. Men inom några områden finns också tecken på att det inte skett någon förbättring eller till och med en försämring. I detta

⁴⁸ Skolverket (2020) Skolverkets lägesbedömning 2020

sista kapitel görs en summering utifrån förstärkningsområdena för att illustrera utvecklingen det senaste läsåret och en bedömning av vad som behöver göras framöver. I matrisen nedan återges också ställningstagandena från förra årets kvalitetsrapport som avsåg läsårets 2018/2019.

Förstärknings- område	Ställningstaganden
<i>Tydligare ansvar, styrning och ledning</i>	2018/2019 Det systematiska kvalitetsarbetet behöver fortsatt utvecklas i riktning mot en struktur- och kulturförändring som baseras på uppföljning och analys genom dialog istället för kontroll och rapportering. Kvalitetsdialogernas struktur och innehåll utvecklas så att de i högre grad ger utrymme för uppföljning av samtliga skol- och verksamhetsformer. Stödet till rektor i sin ledning av det systematiska kvalitetsarbetet behöver utvecklas. Framtagna uppdragsbeskrivningar, som betonar det pedagogiska ledarskapet, behöver förankras och förutsättningar för uppdraget följas upp i dialog mellan rektor och utbildningschef. 2019/2020 och vägen framåt Det har kunnat konstateras att nuvarande organisation inte fullt ut möjliggör ett hållbart ledarskap. Detta har uppmärksammats i förvaltningens skolenhetsutredning där organiseringsprincipen med större skolenheter är en strategi som förväntas kunna skapa förutsättningar för större skolledningsteam som i sin tur kan skapa utrymme och kraft för pedagogiskt ledarskap. Arbetet med att omsätta dessa organisationsprinciper kommer pågå framöver. Att ännu mer kunna avlasta rektorer och lärare med administrativa uppgifter är av betydelse framöver för att skapa möjlighet för skolor att få utrymme för pedagogiskt ledarskap och utveckling av undervisningens kvalitet. Förvaltningen behöver därför i pågående organisationsförändring av förvaltningens stöдавdelningar tydligare hitta sin roll som effektiv stödorganisation som skapar förutsättningar för rektor, biträdande rektor och utbildningschefer att ha fokus på pedagogiska ledarskapet. Som denna rapport visar så handlar det pedagogiska ledarskapet inte enbart om organisatoriska förutsättningar. Förvaltningen har fortsatt sitt arbete med att utveckla stödet för det systematiska kvalitetsarbetet. För att stärka utbildningschefernas roll som ledare för rektorerna pågår en insats där de får särskilt stöd från forskare som ger expertkunskap, handledning och fungerat som bollplank. Bland annat har det inneburit ett aktivt stöd i utformning av kvalitetsdialoger och en mer verksamhetsnära uppföljning. Detta är en insats som syftar till att bidra till den struktur- och kulturförändring av det systematiska kvalitetsarbetet som förvaltningen eftersträvar.

	Samtliga rektorer har bland annat erhållit stöd och kompetensutvecklingsinsatser om hur analyser av verksamheten kan utformas och genomföras. Erfarenheter från läsårets kvalitetsdialoger visar exempel på att kvalitetsarbetet i större utsträckning omfattar undervisningens kvalitet med delaktighet från lärarna. Erfarenheterna visar också att detta kräver pedagogiskt ledarskap. Men det finns fortfarande en bild av att kvalitetsarbetet sker utan större delaktighet av lärarna och att det då sällan handlar om vad som händer i klassrummet. Det innebär att förvaltningen framöver behöver kunna rikta stödinsatser till de skolor där kvalitetsarbetet i större utsträckning behöver ha fokus på undervisningens kvalitet.
Undervisningens kvalitet	2018/2019 Fortsatt starkt fokus på utveckling av undervisningen och förstärka lärarens, rektorns och utbildningschefens förutsättningar att leda det arbetet. Det krävs fortsatt kraftfulla insatser avseende kompetensförsörjning, inte minst avseende högindexskolor och inom skolformerna grundskola och fritidshem. Arbeta med tidiga uppföljning av studieresultat och att stöd sätts in tidigt när sådana stödbehov uppmärksammas. Elevernas trygghet, studiero, delaktighet behöver prioriteras och förbättras samt fokus inriktas på det strategiska jämställdhetsarbetet. 2019/2020 och vägen framåt Elevernas tillgång till utbildade lärare skiljer sig beroende på var i staden de går i skolan och vilken utbildningsbakgrund deras föräldrar har. Undervisning av god kvalitet förutsätter yrkesskickliga lärare. Förvaltningen har kunnat konstatera att det är problematiskt när mer kvalificerade lärare samlas på skolor med resursstarka elever och mindre kvalificerade på skolor med svaga elevförutsättningar. Det leder till ökad pedagogisk segregation och försvårar arbetet mot en likvärdig skola. Grundskoleförvaltningen behöver därför fortsatt prioritera insatser som syftar till att öka rekryteringen av behöriga lärare till stadens grundskolor och särskilt till skolor med störst utmaningar och samtidigt ta ett ansvar för att stödja skolor att kunna utveckla organisation och arbetssätt för att möta bristen på behöriga lärare. Men det handlar också om att skapa en arbetsmiljö som gynnar en vilja att vara kvar som lärare. Ökningen av tillsvidareanställda legitimerade lärare i fritidshemmen tyder på att fler legitimerade lärare lyckats rekryteras efter de insatser som förvaltningen gjort gentemot sistaårs studenterna på grundläraiprogrammet med inriktning mot fritidshem. Förutom att säkra läraryrsörjningen är professionsutveckling en viktig förutsättning för att undervisningen ska kunna utvecklas. Kollegialt lärande är därför ett centralt inslag i grundskoleförvaltningens utvecklingsstrategi. Förutom att skapa förutsättningar för rektorer att kunna leda det kollegiala lärandet behöver förvaltningen också kunna fortsatt utveckla forum för sådant lärande, exempelvis forum för förstälärare inom varje utbildningsområde. Befintliga ämnes- och

	skolforms/verksamhetsforms nätverk behöver vidare utvecklas och få tydligare uppdrag att arbeta med aktuella och specifika utvecklingsfrågor. Särskilda utmaningar finns inom värdegrundsarbetet. Elever i de yngre åldrarna (årskurs två) värderar konsekvent sin skolsituation sämre över tid. Flickor upplever en större stress, större otrygghet, sämre studiero och lägre delaktighet än pojkar. Elever i högindekskolor värderar sin skolsituation sämre än andra – mobbning och våld upplevs till exempel i större utsträckning. Förvaltningen bedömer att dessa elevgrupper är särskilt viktiga att fokusera när insatser för värdegrundsarbete fortsatt utformas. Elevhälsans förebyggande och främjande uppdrag behöver stärkas genom att det tydligare blir hela skolans angelägenhet och ingår i det systematiska kvalitetsarbetet. För att stärka en sådan utveckling krävs förutsättningar för rektor att leda den samlade elevhälsan på sin enhet. Förvaltningen bedömer vidare att låg elevomsättning och personalomsättning bidrar till utgör gynnsamma förutsättningar för värdegrundsarbetet där det relationsinriktade arbetet är avgörande. Kommande skolenhetsorganisation förväntas stärka kontinuiteten i elevens skolgång genom färre skolbyten. En uppföljning av elevers kunskapsutveckling i de tidigare skolåren ger kunskap om vilka elever som kan behöva särskilda anpassningar och särskilt stöd. Dokumentation av elevers läsutveckling i årskurs 1 och uppnådda kunskapskrav i årskurs 3 har förbättrats sedan förvaltningens bildande vilket skapar förutsättningar för tidiga insatser. En indikator på tidiga insatser är fördelningen av andelen åtgärdsprogram per årskurs. Där visar uppföljningar fortsatt att färre åtgärdsprogram upprättas i yngre åren. Mot bakgrund av den forskning som visar på betydelsen av tidiga för elevers fortsatta studieframgång har förvaltningen tillsatt extra resurser för mellanstadiet. Denna satsning behöver följas upp och fler åtgärder behöver formas. Inför kommande läsår kommer stödet till skolorna att även fokusera hur lärare i förskoleklass lämnar över adekvat information om undervisningen och om utvärdering av eventuella stödinsatser till den lärare som ska ta över ansvaret för eleverna i årskurs 1. För att ytterligare synliggöra elevernas lärandeprogression kring läsförmåga från förskoleklass och vidare genom utbildningen, avser förvaltningen under det kommande läsåret att samla in elevresultat kring de observationspunkter som har bäring på läsförmågan. På så sätt synliggörs även behov av riktade stödinsatser till skolorna redan tidigt i elevernas skolgång.
Ökad likvärdighet	2018/2019 Stärka förutsättningarna för ökad likvärdighet och åtgärda de stora skillnader som finns i måluppfyllelse och antalet behöriga lärare mellan skolor. Fördelningen av nyanlända på skolorna behöver jämnas ut. Följa upp av elevers tillgång till studiehandledning och modersmål behöver utvecklas.

	Uppföljningen av närvaron och stödet till skolor för att främja elevernas närvaro bör utvecklas och prioriteras. Förvaltningen behöver i sin styrning och ledning göra avvägningar när det gäller att rikta stöd och resurser generellt eller utifrån skolornas olika behov. 2019/2020 och vägen framåt När det gäller förvaltningens styrning och stöd till skolorna innebär det att variation i verksamhetens förutsättningar, kvalitet och resultat också kräver variation i resurser och andra insatser för att uppnå likvärdighet. Den kompensatoriska strategin innebär att resurserna till grundskolorna i Göteborg fördelas på ett sätt som tar hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov. Strävan är att modellen ska kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och att styra resurserna dit behoven är som störst. I jämförelse med många andra kommuner har Göteborgs stad ett relativt stort inslag av kompensatorisk resursfördelning. Förvaltningen har initierat en utvärdering av resursfördelningsmodellen för att få kunskap om vilka effekter den givit. Som del av en sådan kompensatorisk strategi håller förvaltningen, inom ramen för Huvudmannens extraordinära insatser (HEIS), på att utveckla en organisation för riktade stödinsatser. Syftet med huvudmannens extraordinära insatser (HEIS) är att vid komplexa utmaningar skapa ett operativt stöd och samordning till skolan. Insatsen utgår från upptäckta brister i skolans systematiska kvalitetsarbete som skolan trots handlingsplaner/åtgärdsplaner inte lyckas lösa. I syfte att stödja rektorer i utsatta områden och skapa förutsättningar för utveckling och kunskapsgenerering har ett rektorsnätverk startat. Syfte med nätverken är att stödja och utmana skolor i sin utveckling samt utvinna kunskap om att leda skolor i socioekonomiskt utsatta områden. I förlängningen är syftet att åstadkomma ökad likvärdighet i termer av alla elevers tillgång till högkvalitativ undervisning. Nätverket drivs i samarbete med Göteborgs Universitet och med stöd av Skolverket. Arbetet med elevers närvaro har inte varit samordnat och att det har saknats samsyn inom förvaltningen. Det har också funnits behov av att utveckla en systematik i arbetet med närvaro som kan möjliggöra en väl fungerande uppföljning inom ramen för förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. Utvecklingsarbete har genomförts vilket tydliggjort en process där det är klart vem som gör vad och hur samt att arbetet präglas av noggrannhet och systematik. Tre delprocesser har identifierats: närvarouppföljning i det systematiska kvalitetsarbetet, arbetsgång vid elevers frånvaro samt skolpliktsbevakning. Förvaltningen har tagit fram stödmaterial, rutiner och anvisningar. Sammantaget bedömer förvaltningen att det utvecklingsarbete som genomförts och det arbete som nu pågår med att införa framtagna rutiner och anvisningar kommer att ge förutsättningar för ett samordnat och systematiskt arbete för ökad närvaro och uppföljning. Det finns dock fortfarande ett återstående utvecklingsarbete när det gäller exempelvis närvarohanteringen; arbetssätt vid vikariers närvarohantering, stöd vid uppföljning av skolors närvarostatistik och frånvaroutredningar.
--	--

6.1 Fortsatt arbete

Kvalitetsrapportens analyser, ställningstaganden och framtagna förslag på åtgärder utifrån förstärkningsområdena kommer att ligga till grund för vidare dialog mellan skolor, förvaltning, fackliga parter och grundskolenämnd om vilka prioriteringar som behöver göras. De resultat som synliggjorts i kvalitetsrapporten behöver, tillsammans med uppföljningar, budgetunderlag, omvärldsanalys och nomineringar, värderas och prioriteras i vidare dialog. Tillsammans kommer underlagen och slutsatserna ligga till grund för framtida verksamhetsplaner med konkreta aktiviteter att agera utifrån. Vidare kommer slutsatserna från kvalitetsrapporten kunna användas i förvaltningens nuläges- och omvärldsanalys, som är startskottet för förvaltningens budgetprocess inför 2022

En viktig utgångspunkt i förvaltningens kvalitetsarbete och som förvaltningen också förväntar sig av skolorna är att det finns en förmåga att vända blicken mot sin egen verksamhet och på ett professionellt sätt kunna granska den kritiskt. Det är först då man kan hitta det som behöver utvecklas, men också identifiera det som fungerar bra och förstärka det. Kvalitetsarbete behöver vara evolutionärt i den meningen att de bra sakerna behålls och de dåliga avvecklas eller utvecklas till att fungera på ett bra sätt. I det sammanhanget är huvudfrågan för förvaltningen om och i vilken utsträckning förvaltningens styrande och stödjande aktiviteter ger goda förutsättningar för skolorna. Det förutsätter i sin tur att förvaltningen på ett systematiskt sätt följer upp och utvärderar dessa aktiviteter.

I arbetet med en verksamhetsplan och genomförandet av denna talar det för att förvaltningen likt en lärare, utifrån forskning och egen beprövad erfarenhet behöver vara innovativ och hitta nya arbetssätt och insatser som leder till ännu bättre resultat. Precis som en lärare kan förvaltningen också behöva samverka med andra.

7 Referenser

Ackesjö, H. & Persson, S. (2014). *Barns erfarenheter av sociala gemenskaper i övergångarna till och från förskoleklass*. Pedagogisk forskning i Sverige, 19(1), 5-30

Ahtola, A., Silinskas, G., Poikonen, P.-L., Kontoniemi, M., Niemi, P. & Nurmi, J.-E. (2011). *Transition to formal schooling: Do transition practices matter for academic performance?* Early Childhood Research Quarterly, 26, 295-302.

Augustinsson & Brynolf (2012) *Rektors ledarskap. Komplexitet och förändring*. Lund Studentlitteratur.

Berg (1990) *Skolledning och professionellt skolledarskap. Perspektiv på skolledares uppgifter och funktioner*. Pedagogisk forskning i Uppsala 92. Uppsala universitet

Ellström, (2000) *Den svåra balansen mellan rutin och reflektion*. Pedagogiska Magasinet, 3.

Ek, U.: *Om någon ändå märkt hur jag hade det....*, Psykisk hälsa

Fabian, H. (2007). *Informing transitions*. I A.-W. Dunlop & H. Fabian (red.), *Informing transitions in the early years* (s.3-17). London: McGraw-Hill Open University Press.

Finansdepartementet (SOU 2019:40) *Långtidsutredningens bilaga 7. Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*

Fornby, S. (2014). *Children's early literacy practices at home and in early years settings: Second annual survey*. London: National Literacy Trust

Forum för levande historia, *Är skolan demokratifrämjande?*, 2019

Gustafsson & Myhrberg (2002) *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat – en kunskapsöversikt*. Monografiserien. Skolverket Stockholm.

Göteborgs Stad (2015) *Utredning av skolverksamheten inom ramen för stadsdelsnämndernas ansvar*

Hallerström, (2006) *Rektors normer i ledarskapet för skolutveckling*. Lund Studies in Sociology of Law 23. Lund University

Högskolan Väst, *Främjande och förebyggande insatser för elever i riskzon att inte fullfölja sina studier*

IFOUS, *Skolnärvaro – en översikt av forskning om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan*, rapportserie 2019:3, på uppdrag av Uppdrag psykisk hälsa Stockholms län

- Hattie, J (2009) *Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London, New York: Rothledge.
- Håkansson & Sundberg (2012) *Utmärkt undervisning*. Natur & Kultur,
- Håkansson, (2019), *Resultatanalyser på vetenskaplig grund – men vilken? I Rönström & Johansson (red) Att leda skolor med stöd i forskning. Exempel, analyser och utmaningar*. Natur & Kultur. Stockholm
- Ingvar och Eldh (2014) *Hjärnkoll på skolan – och varför barn behöver dig för att lära*. Natur & Kultur
- Jarl, Blossing och Andersson, *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*, 2017, Natur och Kultur, Stockholm
- Kornhall (2017) *(R) – evolutionär skolutveckling I Evers, Kneyber & Kornhall (red) Flip the system – förändra skolan från grunden*. Studentlitteratur.
- Lindgren (2020) *Hur likvärdig var förskolan och grundskolan i Göteborg 2018, och vad kan göras bättre?*
- Myndigheten för skolutveckling (2008) *Skolutveckling – för bättre resultat och måloppfyllelse*.
- Nottingham (2013) *Utmanande undervisning i klassrummet*. Natur & Kultur
- O'Connor, A. (2013). *Understanding transitions in the early years. Supporting change through attachment and resilience*. NY: Routledge.
- Oxford Research på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen, *Forskningsöversikt om trakasserier inom utbildning och arbetsliv Forskning publicerad vid svenska universitet och högskolor sedan år 2000y*, 2012
- Rothstein (2012) *Den effektiva skolan och ledarskapets mystik. I: Pierre & Jarl (red) Skolans som politisk organisation*. Lund: Gleerup.
- Selwyn (2017) *Skolan och digitaliseringen: blir utbildningen bättre med digital teknik?*
- Skolinspektionen (2016) *Utmaningar i undervisningen - Många elever behöver mer stimulans och utmaningar*. Tematiskt analys
- Skolinspektionen, *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen*, 2018
- Skolinspektionen, 2018, *Skolbiblioteket som pedagogisk resurs. Kvalitetsgranskningsrapport*
- Skolinspektionen (2019) *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*.
- Skolinspektionen, *Skolors arbete med trygghet och studiero*, diarienummer: 40-2020:1360, 2020

Skolinspektionen (2020) *Resultatskillnader inom skolor. Rektorers arbete med att analysera klassresultat och främja goda studieresultat för alla elever.*

Tematisk kvalitetsgranskning 2020 Diarienummer: SI-2019:1437

Skolinspektionen (2020) <https://www.skolinspektionen.se/rad-och-vagledning/skolrepresentanter/undervisning/> hämtat 2020-11-13

Skollagen (SFS 2010:800)

Skolforskningsinstitutet, *Lärares ledarskap för att främja studiero i klassrummet*, 2020

Skolverket (2012) *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen*. Rapport nr 379.

Skolverket, *Delaktighet för lärande*, 2015

Skolverket och Socialstyrelsen, *Vägledning för elevhälsan*, 2016

Skolverket (2020) *Skolverkets lägesbedömning 2020*

Sofkova Hashemi & Tynkkinen (2016) *Kollaborativ undervisning i digital skolmiljö*.

Sveriges kommuner och regioner (SKR), *Maskulinitet och jämställd skola – arbete för ökad trygghet och bättre studieresultat*

Tjernberg, *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*, Stockholms universitet, 2013

Utbildningsdepartementet (SOU 2017:35) *Samling för skolan - Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*

Utbildningsdepartement (SOU 2020:43) *Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevernas kunskaper*

Willerman (2018) *A Digital Didaktisk Design: Att utveckla undervisning i och för en digitaliserad skola*. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1174749&dsid=499>) handlingen Digital Didaktisk Design (2018)

Grundskoleförvaltningen

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: grundskola@grundskola.goteborg.se

